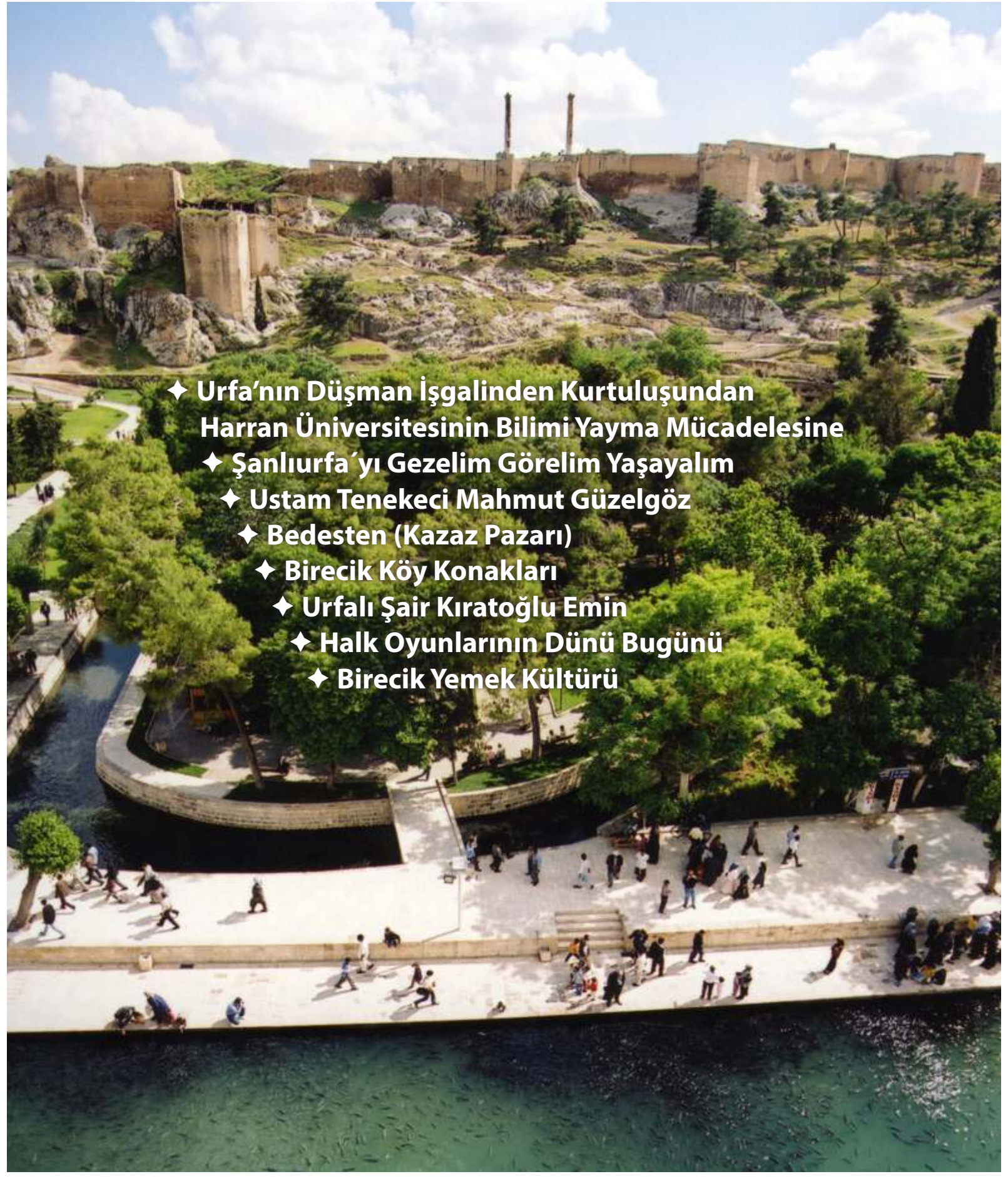

-
- ◆ Urfa'nın Düşman İşgalinden Kurtuluşundan Harran Üniversitesi'nin Bilimi Yayma Mücadelesine
  - ◆ Şanlıurfa'yı Gezelim Görelim Yaşayalım
  - ◆ Ustam Tenekeci Mahmut Güzelgöz
  - ◆ Bedesten (Kazaz Pazarı)
  - ◆ Birecik Köy Konakları
  - ◆ Urfalı Şair Kıratoğlu Emin
  - ◆ Halk Oyunlarının Dünü Bugünü
  - ◆ Birecik Yemek Kültürü

**Vakıfların memleketimizin
önemli bir servetini
oluşturduğu herkesçe
bilinmektedir.**

**Bu servetten millet ve
memleketi gerektiği
şekilde faydalandırabilmek
için bütün Bakanlar
Kurulunun ve hatta yüce
Meclisin bu hususu önemle
inceleyerek bu büyük
müessesenin harap
olmaktan korunmasını ve
memlekete faydalı bir hale
getirilmesini temenni
ederim.**

K. Atatürk

ŞANLIURFA

Kültür Sanat Tarih Ve Turizm Dergisi

Yıl:1 Sayı :1 - Nisan 2008
4 Ayda Bir Yayınlanır

ISSN 1308 3449

SAHİBİ

Yusuf YAVAŞCAN
Şanlıurfa Valisi
ŞURKAV Başkanı

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Salih GELGEÇ
Vali Yardımcısı
ŞURKAV II.Başkanı

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Şükrü ÜZÜMCÜ

EDİTÖR

S. Sabri KÜRKÇÜOĞLU

HUKUK DANIŞMANI

Av. Müslüm C. AKALIN

YAYIN KURULU

Naci İPEK
Mehmet Hulusi ÖCAL
Mehmet OYMAK
Abdullah BALAK
Mahmut KARAKAŞ
Yrd.Doç.Dr. A. Cihat KÜRKÇÜOĞLU

SEKRETERYA

Salih KAPLAN

ŞURKAV YÖNETİM KURULU

M.Zeki ERDEM
Alaaddin ÇATALTAŞ
Ömer ÇETİNER
A.Semih POLAT
Müslüm SÜZER

İLETİŞİM

ŞURKAV İdare Merkezi
Balıklıgöl Civarı 1252. Sokak No:10
ŞANLIURFA

Tel : 0.414. 215 65 27 - Fax: 0.414. 216 89 02

e-mail : surkav@hotmail.com

web adresi: www.surkav.org

BASKI

YENİGÜN OFSET TESİSLERİ

0.414 314 52 52

Fatih Sultan Mehmet Parkı İçi ŞANLIURFA

İÇİNDEKİLER

2

ŞANLIURFA'yı Taniyalım ve Yaşayalım
(Yusuf YAVAŞCAN / Şanlıurfa Valisi)

3

ŞURKAV Tanıtımı

10

Urfanın Düşman İşgalinden Kurtuluşundan
Harran Üniversitesinin Bilimi Yayma Mücadelesine
(Prof. Dr. İ. Halil MUTLU/HRÜ. Rektörü)

13

11 Nisan'a Destan / Şiir
(İbrahim TEZÖLMEZ)

14

Şanlıurfa'yı gezelim görelim yaşayalım
(Sabri KÜRKÇÜOĞLU)

28

Osmanlı Salnamelerine Göre
Urfa Kaymakamları Mutasarrıfları ve Naipleri
(Müslüm C. AKALIN)

33

Bedesten (Kazaz Pazarı)
(A. NaciİPEK)

36

Ustam Tenekeci Mahmut Güzelgöz
(Abdullah BALAK)

45

Osmanlı Döneminde İstanbul'dan Urfa'ya
Şiirin Seyahati
(Mahmut KARAKAŞ)

47

Birecik Köy Konakları
(Yrd. Doç. Dr. A. Cihat KÜRKÇÜOĞLU)

52

Şanlıurfa Halk Oyunlarının
Dünü Bugünü (Şükrü ÜZÜMCÜ)

56

Değeri Bilinmeyen Urfalı Bir Şair
Kıratoğlu Emin
(Mehmet Veysi DÖRTBUDAK)

58

Birecik Yemek Kültürü
(Cuma KARATAŞ)

64

Çiğköftemiz (Şiir)
(A. Naci İPEK)

Şanlıurfa'yı tanıyalım ve yaşayalım...

Anadolu'da uygarlığın doğduğu bir kent olan Şanlıurfa, insanlığın ilk yerleşim bölgelerinden biridir. Kültür ve medeniyetin Dünya'ya yayıldığı bölge olarak bilinen ve arkeoloji literatüründe "Bereketli Hilal" olarak adlandırılan topraklar üzerinde 13.500 yıldan beri iskân edilen Şanlıurfa, tarih boyunca değişik uygarlıkların yaşam alanı olmuştur.

11.500 yıl öncesine ait dünyanın en eski tapınaklarının yer aldığı, değişik dinlerin doğduğu ve insanlığa ulaştığı bir merkez olan Şanlıurfa bu özeliği ile de "inançlar diyarı" olarak bilinmektedir.

Binlerce yıllık bir geçmişin ve onlarca uygarlığın yarattığı "müze şehir" görünümündeki Şanlıurfa, "kültür ve inanç turizmi" için önemli bir potansiyele sahiptir. Mezopotamya ile Anadolu'nun birbirine bağlandığı tarihi yollar üzerine kurulan bu kentin mimarisi, efsaneleri, el sanatları, yemekleri ve müziği insana tarihin içinde yolculuk yaptırır adeta...

Günümüzde insanlar tatillerinde sadece deniz görmek ve eğlenmek yerine; farklı coğrafyalar, farklı kültürler görmek istemektedir. Bu sebeple ŞURKAV, Şanlıurfa kültürü, tarihi ve turizm değerlerinin tanıtılmasına, yaşatılmasına ve gelişmesine katkıda bulunmak ve bu alanda yapılmış orijinal çalışmaların basılmasına fırsat vermek amacıyla yayın faaliyetlerine "ŞANLIURFA kültür sanat tarih ve turizm dergisi" ile devam etme kararı almıştır.

Bu çalışmayla Şanlıurfa'daki kültürel mirasın araştırılması, yaşatılması, tanıtılması ve yeni kuşaklara bu varlıklarımızın aktarılması düşünülmüştür. Ayrıca doğal ve kültürel değerlerin tanıtımı sayesinde, ilimizde "kültür ve inanç turizmi"nin gelişmesi ile ekonomik faydalar elde edileceği muhakkaktır.

Dünya turizmi son yıllarda tatil turizminden, "kültür ve doğa turizmi"ne doğru kayarken, kültür ve doğa değerlerimizi en iyi ve en doğru şekilde ön plana çıkarıp, bu yönde çalışma yaparak turizmden daha fazla pay alacağımıza inanıyorum.

Selam ve saygılarımla...

Yusuf YAVAŞCAN

Şanlıurfa Valisi
ŞURKAV Başkanı

ŞURKAV

Şanlıurfa İli
Kültür Eğitim Sanat ve
Araştırma Vakfı

ŞURKAV; Şanlıurfa ilinin tarihini, kültür ve sanat eserlerini ortaya çıkararak yaşatmak; Bu maksat doğrultusunda konferans, sempozyum, panel, kongre, seminer, sergi, anma günleri ve benzeri faaliyetler düzenlemek, iştirak etmek, maddi ve manevi katkılarda bulunmak; Korunmaya değer kültür, tabiat ve san'at varlıklarını korumak ve tanıtımını sağlamak, bunun için gerekli restorasyon ve çevre düzenlemeleri yapmak; Şanlıurfa ilinin tarihi ve kültürel değerlerinin tanıtılması için gerekli araştırma, derleme ve inceleme çalışmaları yapmak, projeler hazırlamak, bu alanda yapılan çalışmalarını desteklemek amacıyla 1990 yılında Şanlıurfa Valiliği öncülüğünde kuruldu.

Hizmetlerinin kalıcı ve etkilerinin sürekli olması için yapılanmasını 38 üyelik Mütevelli Heyeti ile sağlam temellere dayandıran ŞURKAV'da İlin Valisi Vakfın tabii başkanı; Kültürden sorumlu Vali Yardımcısı vakfın II. Başkanıdır.

Mütevelli Heyet üyeleri; Şanlıurfa Valisi Yusuf Yavaşcan, Vali Yardımcısı Salih Gelgeç Milli Eğitim Müdürü Hanifi Şahin, İl Kültür Ve Turizm Müdürü Selami Yıldız, Belediye Başkanı Ahmet Fakıbbaba, Kurucu Başkanı Şanlıurfa Eski Valisi Tevfik Ziyaeddin Akbulut, Mehmet Sait Akgün, İsmail Demirkol, Müslüm Cengizhan Akalın, Abdurrahman Müfit Yetkin, A.cihat Kürkçüoğlu, Kemal Kapaklı, Mehmet Erdem, Müslüm Süzer, Abdullah Balak, Ahmet Naci İpek, Abdüsemet Atabay, Ömer Çetiner, İ. Bakır Canbaz, Mehmet Nihat Kürkçüoğlu, Abdussemih Polat, Mehmet Oymak, Abuzer Akbıyık, Sabri Kürkçüoğlu, M.zeki Erdem, Alaaddin Çataltaş, Halil Biner, Kadri Çetiner, Mehmet Adil Saraç, Ömer Evin, Hikmet Kenan Yozgatlı, İbrahim Halil Çelik, Mehmet

Şurkav tarafından gerçekleştirilen Dergah Balıklıgöl Çevre Düzenleme Projesi Öncesi ve Sonrası

Hastürk, Ahmet Narinoğlu, Osman Güzelgöz, Celal Özdiğer, Öner Dilek, Halil Çuhadaroğlu'dan oluşmaktadır.

Yönetim Kurulu; Şanlıurfa Valisi ve Vali Yardımcısı ile Mütevelli Heyeti içinden seçilen 5 üye ile birlikte 7 üyeden oluşur. Seçimle gelen 2 üye de Denetim Kurulunu oluşturur.

Kurulduğu günden bu yana çok yararlı hizmetler vermiş bulunan ŞURKAV'ın faaliyetlerinde va-

kıfların genel amaçlarının gerçekleştirildiğini görmek mümkündür.

Güneydoğu Anadolu Projesi'nin (GAP) can damarlarını taşıyan ilimizde ekonomik kalkınmanın yanısıra, ŞURKAV'ın faaliyet alanına giren konularda gelişmelerin meydana gelmesi bir zaruret. GAP'a paralel olarak kültürel kalkınmaya zamanında el atılmasıyla eğitimi, sanatı, araştırmayı kucaklayan çalışmalar ihmal edilmemiş oluyordu.

ŞURKAV bir ihtiyaçtan doğmuş ve her yerde olmasını arzuladığımız Halkla-Devlet kaynaşmasının en ideal modelini teşkil etmiştir.

Güneydoğu Anadolu'nun en huzurlu ili olan Şanlıurfa, tarihi kültürel değerlerin izlerini günümüze kadar taşıyabilmiş ender illerimizden biridir. Güneydoğu Anadolu Projesi'nin en önemli bölümlerinin yer aldığı ilimiz, bölgenin cazibe merkezi haline gelerek nüfusu hızla artmaktadır. Bu artışa paralel olarak devam eden düzensiz yapılaşma, sahip olunan birçok tarihi-mimari yapının yıkılması ve kültür değerlerinden uzaklaşılması tehdidini de beraberinde getirmiştir.

"Dergah-Balıkligöl Çevre Düzenleme Projesi"

80'li yılların sonuna doğru en değerli Dergah-Balıkligöl Çevresi çarpık yapılaşmanın merkezinde kalmış, araçların insanlarla içiçe olduğu, seyyar satıcıların kol gezdiği, gereken temizliğin yapılamadığı mekanlarla Şanlıurfa uzun süre hakkettiği hizmetten yoksun kalmıştır. Şanlıurfa'nın binlerce yıllık tarihi geçmişine yakışmayan bu görüntüler ŞURKAV projeleriyle beraber ortadan kalkmıştır. Şimdi aynı mekanlar, konuklarını gururla ağırlayan oteller, ziyaret-

TBMM Katkılarıyla Restore Edilen Şahapzade Bakirevi

çilerin hizmetine sunulan otelpark, alışveriş merkezi ve dinlenme yerleri ile Şanlıurfa'nın gülen yüzünü oluşturmaktadır.

Bu gün bir gurur abidesi olan "Dergah-Balıkligöl Çevre Düzenleme Projesi" lokomotifliğinde yürütülen çalışmalar geniş halk kesiminin ilgi ve desteği ile devam etmiş; açılan kurslar, kurulan korolar, basılan kitaplar, yapılan restorasyonlar, düzenlenen konferans, panel sempozyum ve hafta kutlamaları hizmet zincirinin birer güzel halkalarını oluşturmuştur.

ŞURKAV tarafından başlatılan çevre düzenleme ve restorasyon çalışmaları sahip olunan eserlerin değerlerinin anlaşılmasında çok önemli rol oynamıştır. Özellikle restorasyon çalışmaları tamamlanan

tarihi çarşılarımızın, ilimize gelen ziyaretçilerin ilgi odağı haline gelmesi halkımıza yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Böylece bakımsızlıktan harabolmuş, yahut işlevi dışında depo gibi kullanılan tarihi mekânların restore edilerek eski özelliğine kavuşturulması, yeniden canlandırılması halk tarafından giderek benimse-

Restore Edilen Kazaz Pazarı

Dergah - Balıkligöl Çevre Düzenlemesi

nen bir uygulama olmuştur.

Uyumlu bir ekip çalışmasının ürünü olan bu başarılar Mütevelli Heyeti üyelerinden taş ustalarına, Vakıf çalışanlarından, ŞURKAV gönüllüsü kamu görevlilerine kadar birçok kişinin ortak duygu ve heyecanının ürünüdür.

Tamamlanan her çalışmayı yeni bir faaliyetin başlangıcı yapan ŞURKAV; müzik, resim, görsel sanatlar, fuar ve dış organizasyonlar, sergiler, kurslar tertip etmiş, kuruluşundan bugüne 30 adet bilimsel değeri olan kitap yayınlamıştır.

ŞURKAV Yurt içi ve yurt dışından davet ettiği ünlü fikir ve sanat adamlarıyla Urfa'yı tanıştırmış, gelen yerli ve yabancı turistler Şanlıurfa ve ŞUKAV'a olan hayranlıklarını her platformda sözlü ve yazılı olarak ifade etmişlerdir.

Bu arada pek çok il ŞURKAV'ın örgütlenme şekli ve tüzüğünü model olarak talep etmiştir.

Eyyüpebi Projesi

"**Dergah-Balıköl Kent Platosu Çevre Düzenleme Projesi**"nin yanı sıra ŞURKAV benzer büyüklükte bir diğer projeyi Turizm Bakanlığı ile müştereken Eyyüp Nebi Beldesi'nde uygulamış, 75 dönümlük bir alanda Hz. Eyyüp ve Hz. Elyesa (a.s.) peygamberler ile Hz. Eyyub'un eşi Hz. Rahime Hatun'un metfun bulunduğu türbeler restore ederek 25 dönüm alanı kapsayan çevre düzenlemesi yapmıştır.

Aralarında Gümrük Hanı, Devlet Konukevi, Çardaklı Köşk ve Narlı Ev'in de bulunduğu Cami, Mescid Türbe, Makam, Kilise, Konak, Ev, Şehir Suru, Kale, Kervansaray, Köprü, Han, Hamam ve Çarşı türünden 74 adet tarihi eseri onarılmıştır.

Kültürümüzün yapısal unsurları yanında kültürel etkinliklere de önem veren ŞURKAV; Türk Sanat Müziği, Türk Halk Müziği ve Tasavvuf Müziği ile çeşitli Halkoyunları kurslarını açarak, anma geceleri, konferans, panel ve sohbet programları düzenleyerek kurs, yarışma ve eğitim faaliyetleri tertipleyerek kütüphane ve yayıncılık hizmetleri vererek varlığını etkin bir şekilde sürdürmektedir.

ŞURKAV Orta ve Yüksek öğrenimine devam eden 100 öğrenciye Eğitim bursu vererek 40 öğrenciye Üniversite hazırlık kursu, genç kızlara kilim dokuma kursu düzenleyerek eğitime katkıda bulunmaktadır. Tarihimizde olduğu gibi ŞURKAV'ın sahip çıktığı bu gençlerimizin gelecekte ŞURKAV'a ve Şanlıurfa kültürüne sahip çıkacakları kuşkusuzdur.

Vakıfların tarihi misyonuna uygun olarak halen yapılmakta olan faaliyetlerimize sürekli yenilerini ekleyerek Kültür ve Eğitim alanında vizyonumuzu

(16.12.2007)

İzmir Turizm Fuarında Kültür ve Turizm Bakanı Sayın Ertuğrul Günay'ın Urfa Standını Ziyareti

Şurkav İdare Merkezi

1990-2007 Yılları arasında gerçekleştirilen faaliyetler

Eğitmen Halil Balıkcıoğlu ve Bağlama Kursu Öğrencileri

Şurkav Halkoyunları Ekibi

Şurkav THM Korusu

Eğitmen Gülin Fidancıoğlu ve Şurkav Resim Kursiyerleri

Restore Edilen Narliev

çağdaş ölçülerde sürekli genişletmek birinci hedefimizdir. Bu tür eğitim burslarıyla Urfa kültürü ile ilgili doktora düzeyinde araştırma yapan araştırmacıları da desteklemek hedeflerimiz arasındadır.

ŞURKAV kültür alanında maddi manevi değerlerimize sahip çıkarken eğitim alanında da "Herşey insan içindir" ilkesinden hareketle pek çok faaliyet gerçekleştirmiş bulunmaktadır.

ETKİNLİKLER

ŞURKAV kurulduğu günden bu yana gerçekleştirdiği etkinliklerde ihtiyaç ve beklentiye cevap vermeye, bir o kadar da farklı olmaya özen göstermiştir. Bilimden sanata, kültürden folklorla geniş bir yelpazeye yaydığı faaliyetlerinde her yıl daha güzelini başarmayı ilke edinmiştir.

134 Konferans, Dia ve Slayt gösterisi; 29 Açık oturum, panel ve sempozyum; 56 Resim, Fotoğraf ve El Sanatları Sergisi; 33 Anma günleri, sanat ve şiir geceleri; 150 Halk Oyunları, Mehter, Sinema, Sinevizyon, Tiyatro ve Sema Gösterileri; 248 Türk Sanat Müziği, Türk Halk Müziği ve Solo Konserler; 6 Resital; 18 Sinema ve Sinevizyon gösterisi; 6 Yurtdışı konseri ve Halkoyunları gösterileri; 27'si Yurtdışından 42'si yurtiçinden davet edilen ekipler; 2'si yurtdışı olan 35 sergi; 26 yurtiçine gönderilen ekipler (Tiyatro Topluluğu, Halk Oyunları Ekibi, THM Korusu); 37 Kültür Sanat ve Hizmet Ödülü 18 yıldaki faaliyetlerin başlıklarıdır.

YARIŞMALAR

Sanatı ve sanatçıları desteklemek ve sanat eserleri üretmeyi teş-

vik etmek gayesi ile Hat, Beste, El Sanatları, Pul Biber, Çiğköfte, Yemek, THM Ses, Halk Oyunları, Ralli ve En Güzel Kuş dallarında 51 yarışma açılmış, yarışmalar çerçevesinde oluşan sevgi ikliminde halkımızın sanatçı ve sporcularla kaynaşmasına zemin hazırlanmıştır.

EĞİTİM ÇALIŞMALARI

Çalışmaların daha bilimsel ve nesilden nesile aktararak devam etmesi için Resim, Halk Oyunları, Tiyatro, Keman, Ud, Bağlama, Tasavvuf, Fotoğraf, Maket Uçak ve Planör alanlarında 89 Kurs açılmıştır.

YAYIN ÇALIŞMALARI

Şanlıurfa'yı ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtmak için çeşitli yayınlar hazırlanmıştır. Alanında uzman kişilerin katkıları ile Şanlıurfa ile ilgili 30 adet kitap yayını, 4 Broşür, 3 Süreli Dergi, "Türkülerle Şanlıurfa CD-VCD"si ve "Türkülerle Şanlıurfa" ses kaseti hazırlanmıştır.

RESTORASYONLAR

Doğal bir müze görünümündeki Şanlıurfa da yapıların orjinal şekillerine dönüştürülmesi için, mahallinde çözümlerle 16 Cami ve Mescid, 15 Türbe ve Makam, 2 Kilise, 14 Konak ve pek çok Ev Restorasyonu, 9 Su Mimarisi, 4 Şehir Suru ve Kale, 1 Kervansaray, 7 Çarşı, 2 Köprü, 2 Han ve 1 Hamam Restorasyonu, 12 Bahçe ve Avlu Düzenlemesi, 14 Tarihi Eser Aydınlatması gerçekleştirilmiştir.

ŞURKAV 17 yılda Toplam 1125 başarılı faaliyete imza atmıştır.

ŞURKAV'ın son yıllardaki çalışmaları...

Tarihi Gümrük Hanı ve Tarihi Urfa Evi (Narlı ev) restorasyon çalışmaları tamamlanmış.

2006 yılında Ramazan ayı süresince Ramazan Sokağı etkinlikleri düzenlenmiş, ilk defa gerçekleştirilen bu etkinlik ile halkımızın Ramazan ayını farklı bir hava ile teneffüs etmeleri sağlanmıştır.

2007 yılında Vakfımız amacı doğrultusunda Türkiye'de bir ilke imza atarak **"50 YAŞ ÜZERİ KÖYLER ARASI MAHALLİ HALK OYUNLARI YARIŞMASI"** düzenleyip, derleme ve tespit çalışması yapmıştır.

"16.Yüzyılda Ruha (Urfa) Sanaçığı" ve "1.Hz.İbrahim Sempozyumu bildirimleri" Kitapları yayınlanmıştır.

ŞURKAV tarafından Dergah-Balıkliğıöl alanının tamamına MOBESE Kamera sistemi takılmıştır.

İlimiz Merkez Mance Deresi semtine Vakfımız İstanbul Şubesiince 24 derslikli İlköğretim okulu ve bir Sağlık ocağı yapılmıştır.

ŞURKAV tarafından Avrupa Birliğine "Tarihi Urfa Evi Restorasyonu" ve "Geleneksel Yöre Kilimlerinin Desen ve Çeşitlerinin Üretim Şekliyle Değerlendirilmesi" projesi sunulmuş, bu iki proje de hibe almaya hak kazanmıştır. Urfa evi restorasyonu projesi bitirilmiş, Kilim projesi ise 31.10.2007 tarihinde bitirilmiş olup şu an sürdürülebilirlik ilkesi ile vakfın imkanları ile devam ettirilmektedir.

Şanlıurfa kurtuluş tarihinde önemli bir yere sahip olan tarihi "Mahmut Nedim Efendi Konağı" restorasyon çalışmaları yanında Halk oyunları, Türk Halk Müziği Çocuk Korosu, Bağlama,

Türk Halk Müziği Yetişkinler, Resim ve Kilim Kursları sürdürülmektedir.

ŞURKAV 1997 yılında Başkanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce Türkiye'de en başarılı üç vakıftan biri seçilmiştir. Ayrıca 2002 yılında Motif Halkoyunları Eğitim Derneği'nin düzenlediği "8. Geleneksel Motif Halkbilimi" yarışmasında vakfımız "Halkbilim Hizmet Ödülü"ne layık görülmüştür.

Başta Yönetim Kurulu Başkanı Şanlıurfa Valisi, Sayın Yusuf YAVAŞCAN olmak üzere; **Vali Yardımcısı, II. Başkan**, Salih GELGEÇ; **Yönetim Kurulu** A.Semih POLAT, Ömer Çetiner, Müslüm SÜZER, Zeki ERDEM, Alaaddin ÇATALTAŞ; **Denetim Kurulu** Sabri KÜRKÇÜOĞLU, Ömer EVİN ve **Genel Sekreter** Şükrü ÜZÜMCÜ ile birlikte **ŞURKAV** Şanlıurfa Kültür, Eğitim, Sanat ve Turizmine hizmet etmeye devam etmektedir.

Şanlıurfa
Köyler Arası Mahalli Halk Oyunları Yarışması - Nisan 2007

ŞURKAV Halk Oyunları ve Türk Halk Müziği Topluluğu 26 Mart 2008'de KOMŞU ÜLKE SURİYE'deydi

2006 yılında düzenlenen Tel Abyad 1. Halk Dansları Festivali'ne Katılan ŞURKAV Halk Oyunları ve Türk Halk Müziği Topluluğu Tel Abyad halkının gönüllerini fethetmesinden dolayı, 25-31 Mart 2008 tarihleri arasında düzenlenen 3. Halk Dansları Festivali'ne Rakka Valisinin daveti üzerine katıldı.

Ülkemizi ve İlimizi en iyi şekilde temsil eden Şükrü ÜZÜMCÜ yönetimindeki ŞURKAV Halk Oyunları Topluluğu ile Atik SAHİL yönetimindeki ŞURKAV Türk Halk Müziği Topluluğu Tel Abyad'da düzenlenen gecede büyük ilgi topladı. Program Tel Abyad Kültür Merkezinde iki Ülke Milli Marşlarının okunması ile başladı. Açılış konuşmalarından sonra Suriye'nin çeşitli illerinden gelen müzik ve halk oyunları toplulukları oyunlarını sergiledi.

Halk Oyunlarımızın sergilediği Gazale, Teşi, Hasan Dağı,

Kımıl, Çeçan Kızı ve Abravi oyunlarından sonra Sahnede yerini alan Türk Halk Müziği topluluğumuz solist Abuzer ÜNLÜ ile birlikte Tel Abyad halkına unutulmayacak bir gece yaşattılar. Urfa türkülerinin söylendiği gecede Tel Abyad'lılar yerlerinde oturamadılar.

Program sonunda Tel Abyad İdari amiri Tefvik AMMAN düzenlemiş oldukları Tel Abyad 3. Halk Dansları Festivali'ne katılan ŞURKAV'a teşekkür plaketi ni ŞURKAV Genel Sekreteri Şükrü ÜZÜMCÜ'ye sundu.

Urfa'nın Düşman İşgalinden Kurtuluşundan Harran Üniversitesi'nin Bilimi Yayma Mücadelesine...

Prof. Dr. İ. Halil MUTLU
Harran Üniversitesi Rektörü

URFA'NIN KURTULUŞ MÜCADELESİ

Şanlıurfa, buhranlı ve yokluğun hâkim olduğu bir dönemde kendi olanaklarıyla mücadele ederek düşmandan kurtulmuş örnek bir Anadolu şehridir. Düşmana karşı vermiş olduğu özgürlük savaşında Türk milletinin azim ve kahramanlığının bir sembolü olarak tarih sayfalarında yerini almıştır.

Bu kısa yazımda, Tarih boyunca birçok uygarlığa ev sahipliği yaparak insanlığa yol göstermiş, zengin Anadolu kültürü ile Mezopotamya kültürü arasında yüz yıllarca köprü olmuş Şanlıurfa'nın kurtuluş destanı ve Üniversitemizin bilimi yayma alanındaki mücadelesi ile ilgili görüşlerimi saygıdeğer hemşerilerim ile paylaşmak istiyorum.

Birinci Dünya Savaşından yenik çıkan Osmanlı Devleti 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi'ni imzalamak zorunda kalmıştı. Mütareke'nin 7. maddesi, müttefik devletle-

re güvenliklerini tehdit edecek bir durum karşısında herhangi bir stratejik noktayı işgal etme olanağını tanıyordu. İngilizler bu maddeye dayanarak önce Musul'u, 13 Aralık 1918'de de Cerablus'u işgal ettiler.

Bu işgaller, sıranın Urfa'ya, Antep'e, Maraş'a geleceğinin işaretlerini veriyordu. VI. Kolordu Komutanı Ali İhsan (Sabis) Paşa, 10 Ocak 1919'da Urfa'yı ziyaret ederek Mutasarrıf Nusret Bey'le görüşmüş, bu görüşmede olası bir işgal karşısında

Urfa'da bir milis kuvvetinin kurulması kararlaştırılmıştı. Nusret Bey hemen, Urfa eşrafının ve Jandarma Kumandanı Ali Rıza Bey'in katıldığı bir toplantı düzenledi. Bu toplantıda olası işgalcilere karşı direnmek için 600 kişilik bir milis kuvveti kurulması kararlaştırıldı.

Kısa sonra beklenen oldu. 24 Mart 1919 günü İngilizler Binbaşı Beddy komutasında yaklaşık 650 kişilik bir piyade birliği ile Urfa'ya girdiler.

Mutasarrıf Nusret Bey'in makamına gelen işgal kuvvetleri komutanı; "Galip bir hükümetin askerleri neden karşılanmıyor" diye sordu. Nusret Bey; "Haksız yere memleketimi işgal edenleri karşılamak bir Türk Mutasarrıfına yakışmaz. Bir misafir gibi gelseydiniz sizi şehrin girişinde karşıladım." diyerek bir Türk'e yakışan ve tarihe geçen onurlu yanıtını verdi.

Urfa Mutasarrıfı Ali Rıza Bey başkanlığında, 4-5 Eylül 1919 gecesi Gülüzafe Osman Efendi'nin evinde Urfa eşrafından 12 kişiyle yapılan gizli toplantıda Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti

**Jandarma Tabur Kumandanı
Ali Rıza Bey**

Kurtuluş Mücadelesine Katılanlardan Bir Grup

kuruldu. On iki kişi o akşam, Jandarma Tabur Kumandanı Ali Rıza Bey'in idaresinde kurtuluşa kadar savaşacaklarına dair Kuran-ı Kerim'e el basarak and içtiler.

Sivas'ta bulunan Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal Paşa'ya Urfa'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurulduğu bildirildi.

15 Eylül 1919'da Fransızlarla İngilizler arasında imzalanan "Suriye İtilafnamesi" gereğince 30 Ekim 1919 tarihinde Urfa İngilizler tarafından Fransızlara devredildi.

Mustafa Kemal Paşa, bütün Anadolu şehir ve kasabalarına gönderdiği telgraflarda durumun şiddetle protesto edilmesini, Urfa Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne "çok aceledir" kaydıyla gönderdiği telgrafta ise, Fransız işgalinin kınanmasını istedi. Bunun üzerine Urfa Müftüsü Hasan Efendi (Açanal) imzasıyla hazırlanan protes-

to telgrafları ilgili yerlere gönderildi.

Fransızlar şehirdeki Ermenilerin desteğini de yanlarına alarak şehirde terör estirmeye başlamışlardı.

Urfa'daki Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Mutasarrıf Ali Rıza Bey Urfa'daki Kürt ve Arap aşiret reisleriyle görüşerek 1500 atlıdan oluşan Kuvayi Milliye grupları oluşturdu. Ayrıca şehir halkından da başlarında Yedek Subayların bulunduğu Kuvayi Milliye grupları oluşturulmuştu.

Hapishanede bulunan genç mahkûmlar savaşa katılınsınlar diye 9 Şubat günü tahliye edildiler. Bu durumdan haberi olmayan nöbetçi jandarma eri, mahkûmların firar ettiğini sanarak havaya ateş açtı. Savaş başladı zannıyla her taraftan ateş sesleri gelmeye başlamıştı. Fransızlar da buldukları yüksek mevkiilerden şehri ateş altına aldılar. Böylece 9 Şubat günü yoğun kar yağışı ile birlikte savaş başlamış oldu.

Bin yıldan beri Türklerle iç içe yaşayan Ermeniler, tarafsız kalmaları konusunda kendilerine yapılan telkinleri dinlemeyerek Türklere karşı savaşmak için Fransız saflarına geçmişti.

Savaş başlamadan ve savaş başladıktan sonra kendilerine defalarca yapılan "Urfa'yı terk ediniz" şeklindeki uyarıları dinlemeyen Fransızlar, kargâhlarını bir bir kaybederek açlık ve susuzlukla baş başa kaldılar. Kendilerine yardım eden Urfa'lı Ermenilerin de durumları farklı değildi.

8 Nisan 1920'de İsviçre Misyoner Hastanesi Başhekimi Dr. Fisher, Fransız kumandanı adına Mutasarrıf Ali Rıza Bey'e Fransız kuvvetinin Urfa'yı boşaltması ile ilgili koşulları içeren bir teklif getirdi.

Tarafların temsilcileri 9 Nisan günü Millet Köprüsü üzerinde buluştular. Fransızların Urfa'yı boşaltma koşullarında karşılıklı anlaşma sağlandı.

Fransız kuvvetleri 11 Nisan sabahı erken saatlerde Hızmalı Köprü yolunu izleyerek Suruç'a doğru yola çıktı. On kilometre yürüyüşten sonra Şebeke mevkiinde aşiretlerle Fransızlar arasında çatışma çıktı. Fransızların "pusu" dedikleri bu çatışma, aslında yolda rastladıkları köylülerin kendilerine saldıracaklarını sanarak onlara ateş açmaları sonucu çıkmıştı. Silah seslerini duyan Urfa'lılar şebekeye akın etmiş, çatışma sonucunda 100 kadar esir alınmış, diğer Fransız askerleri ölmüştü.

Böylece 5 ay, 10 gün süren Fransız işgali sona ermişti. Urfa'lılar "Kolumu Salladım Toplar Oynadı" türküsünü söyleyerek şehre dönüyorlardı.

Bağımsızlık ve onuruna düşkün olan Şanlıurfalıların fedakâr ve kahramanca mücadelesi sonucu şehrimiz 11 Nisan 1920'de işgalden kurtulmuştur. Bu tarih üzerinde önemle durulmalıdır. Osmanlı Devleti'nin işgal güçlerine çaresizlik içinde teslim olduğu, Mustafa Kemal Atatürk'ün ulusu ve ülkeyi derleyip toparlamaya çalıştığı, henüz Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmadığı, yokluğun ve yoksulluğun kol gezdiği bir dönemde Urfa'nın kurtulmuş olması, Milli Mücadelemiz açısından

önemli bir destek ve moral unsuru olmuş, şanlı mücadelemizle emperyalist güçlere büyük bir ders verilmiştir.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ BİLİMİ YAYMA MÜCADELESİ VERİYOR

Düşman ordularına direnerek zafere ulaşan Mustafa Kemal Atatürk, cehaletle savaşa ve eğitime büyük önem vermiş, bilimin her alanda tek yol gösterici olması gerektiğini " Türk milletinin yürümekte olduğu ilerleme ve medeniyet yolunda elinde ve kafasında tuttuğu meşale müsabet ilimdir." sözleri ile vurgulamıştır. Seksen sekiz yıl önce dedelerimizin düşmanla mücadele etme azmini, düşmanı yenme başarısını biz bu gün Harran üniversitesi olarak, cehaletle mücadele etme, cehaleti yenerek bilimi egemen kılma ve Atatürkçü düşünce doğrultusunda bilim insanı yetiştirme yolunda sürdürüyoruz.

Burada izninizle sizlere üniversitemizin tarihteki misyonundan, 732 yıl süreyle tarih sahnesinden silinmesinden ve 1992 yılında yeniden kurulmasından kısaca söz etmeye çalışacağım.

Harran Üniversitesi tarihin en eski üniversitelerindendir. Tarihteki üniversitemizin kuruluşu hakkında elimizde yeterli bilgi yoktur. Assur ve Babil dönemlerinde Harran'da astronomi biliminin gelişmişlik düzeyine dayanarak Harran Üniversitesi'nin temellerinin o dönemde atıldığı söylenilebilir. Ancak, M.S. altıncı yüzyıl başlarında Roma İmparatoru tarafından Atina Okulu'nun kapatılmasından sonra Harran'a gelen bilim adamlarından Simplicius'un Harran Okulu'na çeki düzen verdiği M.S. 529 yılı, tarihteki Harran Üniver-

sitesi'nin kuruluş yılı olarak kabul edilmektedir. Buna dayanarak Üniversitemizin yaklaşık 1500 yıl önce kurulduğunu söylemek mümkündür.

Halife Ömer bin Abdülaziz, Emevi ve Abbasi dönemlerinde dünyaca ünlü bilim adamlarının yetiştiği Harran Üniversitesi 1260 yılında Moğolların Harran'ı yakıp yıkması ile tarihten silinmiştir.

1260 yılından, bu günkü üniversitemizin kuruluş tarihi olan 1992 yılına kadar aradan geçen 732 yıl boyunca her Urfalı tarihteki üniversitesini özlemle anmış ve yeniden kurulmasını arzu etmiştir. Yürekleri bu özlemle coşan, içlerinde adlarını hatırlayabildiğim Naci İpek, İbrahim Halil Çelik, M. Emin Ergin, Mehmet Oymak, Adil Saraç'ın yer aldığı Urfa sevdalılarının 1974 yılında kurdukları Harran Üniversitesini Kurma Derneği'nin bu günkü üniversitemizin kurulmasında büyük gayretleri ve emekleri olmuştur.

İlk önce 1976 yılında Şanlıurfa Meslek Yüksek Okulu, 1978 yılında Dicle Üniversitesi'ne bağlı olarak Ziraat Fakültesi, 1984 yılında yine Dicle Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesine bağlı olarak İnşaat Mühendisliği Bölümü, 1988 yılında Gaziantep Üniversitesi'ne bağlı olarak İlahiyat Fakültesi kurulmuştur.

Esas büyük rüya 1992 yılında gerçekleşmiş, 09.07.1992 tarih 3837 sayılı kanunla Harran Üniversitesi 732 yıl sonra yeniden kurulmuştur.

Bu gün üniversitemiz, 9 fakülte, 3 Yüksekokul, 10 Meslek Yüksek Okulu, 1 Araştırma ve Uygulama hastanesi, 3 Enstitü, Araştırma ve Uygulama Birimleri ve yaklaşık 10.000 öğrencisi ile tarihi misyonunu yerine getiriyor. Tarihteki Cabir bin Hayan, El Battani, Sabit bin Kurra gibi bilim adamlarını Atatürk ilke ve devrimleri doğrultusunda ülkemize kazandırmaya çalışıyor.

Böylesine önemli bir misyonu üstlenmiş bir üniversitenin rektörü olarak bu duygu ve düşüncelerle 11 Nisan Kurtuluş Bayramı'mızı kutluyor, tüm hemşerilerime, üniversitemiz çalışanlarına ve sevgili öğrencilerime sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

KAYNAKLAR:

* Akalın, Müslüm., Milli Mücadelede Urfa, Urfa, 1985.

* ....., Milli Mücadelede Urfa, Şanlıurfa, 2007.

* Kürkçüoğlu, A. Cihat., "Urfa Kurtuluşundan Satır Başları", Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası Dergisi, Sayı 25, Nisan 2007, Şanlıurfa.

* Harran Üniversitesi 2007-2008, Hrü. Tanıtım Kataloğu.

* Harran Üniversitesi Haber Bülteni, Yıl 15, Sayı 45, Ocak 2008, Şanlıurfa.

Kurtuluş Fotoğrafları:

Av. Müslüm Akalın, Yrd. Doç. Dr. Cihat Kürkçüoğlu Arşivi.

11 Nisan'a Destan

Gök lâcivert, hava ağır, kurşunî bulut
Başın suya eğmiş Anzilha'da salkım söğüt
Haleplibahçe'de hazan, bülbüller sus pus
Sakıb'ın Köşkünde hüzün...
Karakoyun ağlar bugün, Cavsak ağlar, iki göz iki dere...
Çift Kubbe'ye konmuş da bir çift Yusufututan
İniler der "yok mu düşmanı atan!"

Ceylanlar su içmez olmuş, ııssız pınar;
Bir gelincik içten içe kanar Karacadağ'da...
Gamlıyam bugün ağey, yüreğim yanar!

1920 Şubat ayı, hava ayazdı,
Yiğitlerin yürekleri köz, gözleri kıvılcım, gömlekleri beyazdı;
Adsız kahramanlar orda tarihi yazdı!

Alptiler, koç yiğitler,
Yürüdüler üstüne mitralyözün
Topun, tüfengin üstüne gittiler,
Elleri mengene, kolları balyozdu;
Külaflı'da, Tıfındır'da, Ağılında Keşiş'in
Makinalı yaylımına tutuldular, düştüler,
Susturdukları, yalın elleriyle mitralyözdü;
Tumbul Bakır, Ömer Neban, Muhacir Hamit'tiler,
Beyaz atlarına binip gittiler...

Sene 1920, aysa Nisan'dı,
Fransız işgali kolaydır sandı.
Gözleri çakmak, çatal yürekli çeteler
Boynunda hamaylı, başında puşu
Vurdu bir solukta aştı yokuşu
Yürüdü üstüne üstüne düşmanın.
Böyle destan görmedi, nisan nisan olalı,
Böyle pişman olmadı, düşman düşman olalı!

Ey kahvesi acı, dili tatlı yiğit insanlar diyarı
Ey Leylâ gözlü ceylanlar, gözükara kahramanlar diyarı!
Attın vatandan bugün, işgalciyi ağyarı,
Mukaddesler uğruna can verdin bugün;
Bir an bile susturmadın mübarek ezanları,
Frenk diyarına dek saldın şanları,
Hürriyete, istiklâle şan verdin bugün.
Şölenler tertiple, kurulsun düğün!

Çal davulcu, çal bugün lorke, girânı!
At Urfalım at bugün bâr-ı giranı!
Oynasın piri, civânı;
İnsanımız hep şâd olsun,
Bu memleket âbâd olsun!

İbrahim TEZÖLMEZ

Şanlıurfa'yı gezelim görelim yaşayalım...

S. Sabri KÜRKÇÜOĞLU

Harran Üniversitesi

Şanlıurfa MYO Öğretim Görevlisi

Harran

Kültür ve medeniyetin Dünya'ya yayıldığı topraklar üzerinde 13.500 yıldan beri iskân edilen Şanlıurfa, dünyanın en eski şehirlerinden biridir. Ayrıca, İl merkezine bağlı Örencik köyü sınırları içindeki Göbeklitepe'de yapılan arkeolojik kazılarda bulunan 11.500 yıl öncesine ait dünyanın en eski tapınaklarının yer aldığı, ilk yerleşimin ve ilk tarımın yapıldığı "Uygurluklar Şehri"dir.

Çok tanrılı Pagan ve Sabii inançlarına ait mabetlerin bulunduğu, İbrahim Peygamber'in doğduğu, Musa Peygamber, Şuayb Peygamber, Yakup Peygamber, Eyyüp Peygamber ve Elyesa' Peygamber'in yaşadığı, İsa Peygamber'in kutsadığı Şanlıurfa'ya "Peygamberler Şehri"de denilmektedir.

Harran, Şuayb Şehri, Soğmatar, Göbeklitepe gibi ören yerleriyle; birer saray güzelliğindeki tarihi evleriyle, sokaklarıyla, hanlarıyla, hamamlarıyla, camileriyle, çeşmeleriyle, köprüleriyle, kapalı çarşılarıyla ve geleneksel el sanatlarıyla adeta bir açık hava müzesi görünümü veren Şanlıurfa "müze şehir" olarak da tanınmaktadır.

Efsanelere göre, Âdem ile Havva'nın yeryüzüne ayak bastıkları ilk toprak Harran Ovası'dır. Dünya'da ilk defa tarımın yapıldığı, buğday ve mercimeğin üretilerek Dünya'ya yayıldığı Şanlıurfa; Güneydoğu Anadolu Projesi'nin (GAP) tarım ve sanayi merkezi olarak bundan böyle, Atatürk Barajı'nın suladığı ovalardan elde ettiği ürünlerle Hz. İbrahim'in bereketini dünyaya yayacaktır.

KÜLTÜR VE İNANÇ TURİZMİ POTANSİYELİ

Şanlıurfa, dinler tarihi açısından dünyada önemli bir yere sahiptir. Hilvan ilçesine bağlı olan ve günümüzde Atatürk Barajı gölü altında kalmış bulunan **Nevalı Çori** antik yerleşmesinde ve il merkezine 18 km mesafedeki **Göbeklitepe**'de yapılan arkeolojik kazılarda, ilkel dinlere ait olan ve M.Ö. 9500 yıllarına tarihlenen dünyanın en eski tapınak kalıntılarına rastlanılmıştır.

Tarihte Şanlıurfa, çok tanrılı (politeist) dinlerin önemli merkezlerinden biriydi. Babil ve Assur dönemlerinde Ay, Güneş ve gezegenlerin kutsal sayıldığı Politeist

inanca dayalı "**Pagan**" dininin baştanrısı "**Sin**"in mabedi **Harran**'daydı. Harran yakınlarındaki **Soğmatar** şehri ise bu dinin önemli bir merkez şehri sayılıyordu.

Musevi, Hıristiyan ve İslam dinleri peygamberlerinin atası olan **Hz. İbrahim**'in Urfa'da doğup yaşadığına, Nemrut ve halkının taptığı putlarla mücadele ettiği için burada ateşe atıldığına inanılmaktadır. Urfa her üç dinin mensuplarınca kutsal sayılmaktadır. Hz. İbrahim'in doğduğu mağara ve ateşe atıldığında düştüğü yerde oluşan Halil ür Rahman Gölü (Balıklıgöl) üç dine mensup insanlarca

ziyaret edilmektedir.

Ayrıca; **Yakup Peygamber**'in Harran'daki "**Yakup Kuyusu**" olarak bilinen kuyunun başında dayısı kızı **Rahel** ile tanışıp evlendiğine;

Eyyub Peygamber'in Şanlıurfa'daki bir mağarada hastalık çektiğine, bu mağaranın yakınındaki kuyunun suyu ile yıkanarak sağlığına kavuştuğuna, Eyyub Peygamber ile hanımı Rahime Hatun'un ve Elyesa Peygamber'in mezarlarının Viranşehir ilçesine bağlı Eyyubnebi Köyü'nde bulunduğu;

Şuayb Peygamber'in Harran'a 37 km. mesafedeki **Şuayb Şehri**'nde yaşadığına;

Musa Peygamber'in, Şuayb Şehri yakınındaki **Soğmatar**'da Şuayb Peygamber'le buluştuğuna ve sihirli asasını Şuayb Peygamber'den burada almış olduğuna inanılmaktadır.

İsa Peygamber, Şanlıurfa'yı kutsadığına dair bir mektubunu ve yüzünü sildiği mendile çıkan mucizevi portresini havarilerinden **Addai** ile Urfa Kralı **Abgar Ukkama**'ya göndermiş, Hıristiyanlık devlet dini olarak dünyada ilk defa bu kral tarafından Urfa'da kabul görmüştür.

Şanlıurfa; Mekke, Medine ve Kudüs'ten sonra dünyanın dördüncü İnanç Merkezi olarak gösterilmektedir. Bu özelliklerinden dolayı **İnanç Turizmi**'nin dünyadaki önemli merkezleri arasındadır.

Urfa kalesi

Şehir merkezinde tarihe yolculuk turu...

Şanlıurfa, Anadolu'nun tarihi kimliğini koruyan ender şehirlerinden biridir. Yeni yapılaşmaların, eski kentin dışında yoğunlaşması ve eski Urfa evlerinde günlük yaşamın hala devam etmesi bu kimliğin korunmasında en büyük rolü oynuyor. Son yıllarda gelişen koruma bilinci, tarihsel kimliğin gelecek kuşaklara aktarılacağına sinyallerini veriyor.

Tarihi şehri yakından tanıyabilmek için, Balıklıgöl'den başlayıp Karameydanı'ndaki Hacı Hafızlar Evi (Devlet Güzel Sanatlar Galerisi)'nin gezilmesiyle sonlandırılacak bir tur, tarihi kimliğin görülebileceği en iyi güzergâhtır.

Kent gezimize önce, Balıklıgöl'ün arkasında yer alan ve saray mimarisi tarzında yapılan Hotel El-Ruha ve içindeki tarihi mağaralar görüldükten sonra, Harran Üniversitesi Kültür Evi, Çardaklı Köşk ve Cevahir Konukevi'nin gezilmesiyle, Balıklıgöl ve Kaleden başlamak en güzeli olsa gerek. Kale eteğinde yer alan ve kutsal sayılan balıkların yüzdüğü Balıklıgöl'ün bitişiğinde Halil-ür Rahman Camii ile Rızvaniye Camii bulunuyor.

Kaleye çıkınca kentin tamamı müthiş bir panorama olarak gözler önüne seriliyor. Camiler, minareler, Urfa evleri, eski ve yeni Urfa karşınızda... Çevresi hendekle çevrili olan kale, heybetli çift sütunluyla şehrin sembolü durumunda... Üzerinde M.S. 3. yüzyıla ait Süryanice kitabeye göre bu sütunların, askeri komutan Barşamaş'ın oğlu Aftuha tarafından Kraliçe Şalmeth anısına yaptırıldığı

yazıyor.

Kaleden inip doğu'ya yürüyünce hemen Hz İbrahim'in doğduğu mağaraya varırsınız. Hz. İbrahim'in bu mağarada yedi yaşına kadar kaldığına inanılır. Mağaranın içerisinde şifalı su bulunmaktadır.

Tekrar doğuya devam ederseniz, karşınıza çıkan çarşı ve hanlar sizi

Osmanlı Mimarisi'nin inceliklerini yansıtan mistik ve otantik bir yolculuğa çıkarır... Tarihi çarşı ve pazarlardan Saraç Pazarı'nda saraciye (dericilik), Kürkçü Pazarı'nda kürkler, Kazaz Pazarı'nda (Bedesten) mahalli giysilerle puşu ve ipek dokumaları, Sipahi Pazarı'nda halı-kilim ve kürk, Keçeci Pazarı'nda keçe, İsoççu Pazarı'nda isot-salça ve kuru bakliyat, Hüseyniye Çarşıları'nda bakır işleri, Neccar Pazarı'nda ağaç işleri, Attar Pazarı'nda yöreye ait her türlü baharat ve şifalı bitkiler, Pamukçu Pazarı'ndaki kuyumcularda ise altın ve gümüş takılar bulabilirsiniz.

Tarihi çarşılarından alınacak yöresel el sanatları en güzel hatıra ve hediyeliklerdir. Ayrıca, her türlü baharat, meyan kökü, şifalı otlar, Urfa nar pekmezi, Urfa üzüm pekmezi, Urfa fıstığı, Urfa peyniri, Sadeyağ, Urfa İsoç'u (kırmızı pul biber), İsoç reçeli, Bastık, sucuk, çekçek alınabilecek yöresel yiyeceklerdir.

Buralar gezildikten ve alışveriş yapıldıktan sonra Gümrük Hanı'nda içilecek bir acı kahve (mırza) ya da çay, tura devam için zindelik sağlayacaktır. Osmanlı döneminden kalma 11 adet handan biri olan Gümrük Hanı, Urfa'nın en güzel mimari yapılarından. Kanuni Sultan Süleyman zamanında, Behram Paşa tarafından 1562 yılında yaptırılmıştır. İçinden akan Balıklıgöl'ün suyu, avlusunda asırlık çınarlar altındaki otantik kahvehaneler görenleri büyüleyen bir dinlenme mekânıdır.

Akşam ise guruplara yönelik olarak tertiplenen "sıra gecesi" müzik faslına katılmak gerekir.

Sıra Gecesi

Genellikle kış gecelerinde, birbirine yakın yaş grubundaki arkadaş gruplarının, her hafta bir başka arkadaşın evinde olmak üzere, haftada bir akşam, belirli bir niteliğe ve düzene göre sıra ile yaptıkları toplantılara Şanlıurfa'da "sıra gecesi" denilmektedir. Genç yaşından itibaren sıra gecesine katılan Urfalı, bu gecelerde gelenek ve göreneklerini, müzik kültürünü, toplumsal yaşam kurallarını, saygıyı, hoşgörüyü ve dayanışmayı öğrenmektedir.

Adeta "halk konservatuvarı" niteliğindeki sıra geceleri, usta-çırak geleneği içerisinde müziğin icra edildiği meşk ortamlarıdır. Enstrüman çalan ve okuyucu kişilerin oluşturduğu "sıralar"da, makam seyri içerisinde sistemli müzik icra edilir. Müziğe ilgi duyan gençler, ustaları dinleyerek müzik bilgisi ve terbiyesini bu gecelerde alırlar. Kulaklar eğitilir, eller eğitilir ve diller eğitilir geceler boyu. Gelenek ve zarafet öğretilir dededen toruna...

"Sıra gecesi" adıyla düzenlenen, kültür turları programlarında ise sıra gecesi'ndeki sohbet, geleneksel oyunlar ve müzik gibi bölümlerin tamamı yansıtılmadan, sıra gecesinin sadece "müzik faslı" bölümü ve "çiğköfte" sunulmaktadır. Hâlbuki müzik, geleneksel sıra gecesinin sadece bir bölümüdür.

Şanlıurfa'yı gezmeye bir

Kazancı Bedih ve Müzik Grubu

Gümrük Hanı'ndan sonra "Kuşçular Kahvesi" ve kuşçu dükkânları ile tarihi hamam ve camilerin bulunduğu sokaklardan geçerek, TBMM'nin alarak restore ettirdiği çok güzel bir Urfa evi olan "Şahapzade Bakır Evi" gezilebilir.

Sonra, eskiden Mevlevihane olan, şu anda cami işlevi gören yapı görülür. Mevlevihane'den ayrıldıktan sonra eski dar Urfa sokaklarından geçerek Hoşgörü Meydanı olarak adlandırılan "Ellisekiz Meydanı"na ulaşılır. Bu meydan; "Şeyh Saffet Tekkesi", tarihi bir bina olan "Kurtuluş İlköğretimokulu", "Ağ Cami" ve "Aziz Petrus-Paulos Kilisesi" tarafından çevreleniyor. Kilise restore edilerek "Vali Kemalettin Gazezoğlu Kültür Merkezi"ne dönüştürülmüş. Urfa'nın en güzel mimari yapısı olarak kabul edilen "Akyüzler Evi" de buraya çok yakın.

Dar sokaklarda gezintiye devam edilince, kabaltı örneklerinin en güzelleri sizleri karşılıyor. Yorgancı sokakta şifalı bitkilerin satıldığı eski bir Urfa evi olan "Abdülkadir Hakkâri Evi" görülecek tarihi bir mekân. Aynı sokaktaki "Yıldız Sarayı Konukevi" ise mola verilecek mekânlar arasında.

Yorgancı Sokak'tan Yıldız Meydanı'na çıkılınca hemen karşı tarafta yer alan "Ulu Camii" Külliyesi gezilir. Cami minaresi, eski bir kilisenin çan kulesi ve aynı zamanda saat kulesi. Ulu Cami'den ayrıldıktan sonra yine eski sokaklardan geçerek 150 metrelik bir yürüyüşle "Gülizar Konukevi"ne varırsınız. Sonra, görülmeye değer Urfa evlerinden biri olan Karameydanı'ndaki "Hacı Hafızlar Evi" (Devlet Güzel Sanatlar Galerisi)'nin gezilmesiyle tarihi şehir turunu yürüyerek 2-3 saatte tamamlamış olursunuz.

Öğlen yemeği molasında yöresel mutfağın lezzetli yemeklerinden lebni çorbası, içli köfte, ağzıaçık, ağzıyumuk, bostana, kebab ve şıllık tatlısı yiyebilirsiniz. "meyan balı şerbeti" ve "mırra" ise yerel içeceklerin başında gelir.

Öğlenden sonra geziye araçla devam etmek daha doğru olacaktır. Büyükyol'da bulunan Fırfırlı Cami (eski Kilise) gezildikten sonra Kurtuluş savaşının önemli mekânlarından biri olan "Mahmut Nedim Konağı" görülecek yerlerden biridir. Buradan Şanlıurfa Müzesi gezilip, Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü'nün bulunduğu Tarihi "Köy Yatı Mektebi Binası" ve bahçesindeki "rölyef ve mozaikler" görülebilir. Daha sonra ise Eyyubiye mahallesinde bulunan Eyyup Peygamber'in hastalık çektiği mağara ve şifa bulduğu kuyu ziyaret edilir. Böylece bir günlük tur tamamlanmış olur.

Gümrük Hanı

gün yetmez...

13.500 yıllık tarihi geçmişi ile Zengin kültür varlıklarına sahip Şanlıurfa, "Kültür ve İnanç Turizmi"nin yanı sıra çok farklı turizm potansiyeli içermektedir. İlimizde bilinenin yanında az bilinen veya bilinmeyen doğa varlıkları önemli bir konuma sahiptir.

Doğa varlıklarına ilgi duyacak gezginler için yazımızın konusunu, Şanlıurfa'da keşfedilmeyi bekleyen doğa harikaları turu oluşturmaktadır...

Küçük gruplar ve münferit ziyaretçiler için ilginç olacak ve 3-4 günde gezilebilecek "**Şanlıurfa'da alternatif turizm çeşitleri**"nden mağaralar, sarnıçlar, hayratlar, arkeolojik alanlar, antik kentler, nehir ve göl turizmi, su sporları turizmi, av turizmi, atçılık-ceylan-güvercin, sağlık ve termal turizmi, kış turizmi bu güzelliklerin başlıcalarıdır.

Şanlıurfa'nın Farklı Turizm Değerleri

MAĞARALAR ve

Soğmatar

SARNIÇLAR

Geçmişin izlerinin, efsanelerin gizeminin saklı olduğu mağaralar kimi zaman barınak veya tapınak, kimi zaman ise mucizelerin ve efsanelerin odağı olmuştur.

Eskiçağ ve orta çağın dini mekânları olan mağaralar, İlkel dinlerden semavi dinlere birçok dönemin dini ayinlerine ev sahipliği yapmıştır. Bazen manastırların çevresinde din adamlarının yetişme mekânı da olmuştur.

Hz. İbrahim'in Doğduğu Mağara

Şehrin güneyinde ve Urfa Kalesinin eteğinde yer alan, Hz. İbrahim'in doğduğu efsanevi mağara dörtbin yıldan beri varlığını kutsal bir

şekilde sürdürüyor.

Hz. İbrahim'in doğduğuna ve 7 yaşına kadar yaşadığına inanılan bu mağara "İbrahim Halilullah Makamı (Dergâh)" olarak ziyaret edilmektedir. Mağaranın içerisindeki suyun şifalı

olduğuna inanılır. Bu mağaranın yanına Osmanlı Dönemi'nde "Mevlid-i Halil Camii" yaptırılmıştır. Bu cami ziyaretçilere yetmeyince 1986 yılında çifte minareli büyük "Yeni Mevlid-i Halil Camii" inşa edilmiştir.

Hz. Eyyub Mağarası

Şanlıurfa'da yaşayan Eyyub Peygamber çok zengin olup çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşmıştır. Yüce Allah kendisini imtihan etmek için önce mallarını, sonra çocuklarını elinden alır ve daha sonra kendisine ağır bir hastalık verir. Günlerce hasta yatağında yatar, vücudunu yaralar ve kurtlar sarar. Tüm bu musibetlere sabır ve şükür gösteren Eyyub Peygamber, Cebrail (a.s.)'in getirdiği vahiy gereği ayağını yere vurur ve yerden su fışkırır. Bu su ile yıkanan Hz. Eyyub vücudunu kaplayan yaralardan kurtulur. İçtiği bu şifalı su ile içindeki bütün dertler yok

Hz. İbrahim'in doğduğu mağara

olur. Bunun üzerine Allah kendisine hem çocuklarının, hem mallarının iki katını verir. Bunun için Eyyub Peygamber "Sabır Timsali" olarak tanınır.

Eyyub Peygamber'in hastalık çektiği "mağara" ile yıkanarak ve içerek şifa bulduğu "su kuyusu" Eyyubiye Mahallesi'nde olup Eyyub Peygamber Makamı olarak ziyaret edilmektedir.

Urfanın Etrafı Dumanlı Dağlar...

Şehrin güneyinde ve güneybatısında bulunan Topdağı, Kırkmağara, Şih Maksut, Molla Ömer, Kalkanderesi, Kaleboynu, Dedeosman, Yakubiye ve Mance Deresi, Büyükyol, Tıfındır Tepesi ve Şehitlik semtlerini içine alan geniş alanda yüzlerce mağara, sarnıç ve kaya mezarı yer almaktadır. Yapılan kazılarda kaya mezarlarında çıkan mozaikler, heykeller ve diğer eserler Şanlıurfa müzesinde bulunmaktadır.

Urfa Kalesinin güneyindeki dağlardan ikisinin zirvesinde yer alan M.Ö. 1. yüzyıla ait antik "Deyr Yakup Manastırı" kalıntılarında kaya mezarları, mağaralar, sarnıçlar ve bir anıt mezar bulunmaktadır. "Çardak

Hotel El-Ruha

Manastırı" kalıntılarının etrafında yer alan mağaralar ve sarnıçlar ise uzunca bir dönem kullanılmış yaşam mekânları olup görülmeye değer yerlerdir.

Dağ Gezmeleri ve Yatı Mağaraları

Urfa'nın güneyinde ve batısında yer alan dağlarda bulunan mağaralar, hafta sonları arkadaş guruplarıncı "Dağ gezmeleri ve yatı" geleneğinin sohbet ve musiki mekânı olarak yüzlerce yıl kullanılmıştır.

Eski bir gelenek olan "dağ gezmeleri ve yatı"ya yılın her mevsiminde uzun süreli veya bir-iki geceliğine erkek arkadaş guruplarıyla gidilir."Dağ yatı geceleri"nde yemek ve sohbetten sonra sazlar, cümbüşler çalar, gazel, hoyrat ve türküler okunur. Bu "ahenkler"e yaz gecelerinde komşu guruplar gazel, türkü ve hoyratlarla cevap verirler. Heyecanlı, neşeli ve zevkli atışmaların yer aldığı karşılıklı "ahenkler"in sabaha kadar devam ettiği olur.

Kanlı Mağara, Merkafe, Delikli Mağara, Sarı Mağara, Savuğ Mağara, Damlaca en tanınmışlarıdır. Bu mağaralar Yazın serin, kışın ılıktır. Bu bölgede çok sayıda sarnıç da bulunmaktadır. Dağ gezmelerinde ve yatılarda sarnıçlardaki su kullanılırdı. Bu mağaraların bir kısmı günümüzde besiciler tarafından kullanılmaktadır.

Karlık Mağaraları

Çok eskiden buz yapan makineler olmadığından, kışın Urfa'nın etrafındaki mağaralardaki "karlıklar"da kar biriktirilmiştir. Kentin güney batısında yer alan dağlardaki mağaraların zeminlerine oyulmuş, ağız çapları 6-10 m, taban çapları 4-6 m, derinlikleri 8-15 m arasında değişen "karlıklar"ın içi kışın kar doldurulup üzeri samanla kapatıldıktan sonra

yazın bir tarafı temizlenerek açılır ve testereyle kesilen karlar şehire getirilip kalıp halinde satılmıştır. Zahterin karlığı, Kel bedoyun karlığı, dip karlık, savuh mağara, develik, topdağı ve molla ömer başlıca karlıklardır.

Hotel El-Ruha Mağaraları

Efsanelerin gizemini, inancın izlerini taşıyan, geçmiş ile geleceğin buluştuğu Şanlıurfa'da tarihi mimari dokuya uygun olarak Urfa taşıyla yapılan, saray niteliğinde bir mekân olan **Hotel El-Ruha'da** görülmeye değer tarihi 2 mağaradan birinde yöresel ve dünya mutfaklarından yemeklerin sunulduğu Restaurant hizmetinin yanısıra guruplara "Urfa Sıra Geceleri" de yapılmaktadır. Yaz aylarının serin mekânı olan diğer mağara "kafe inn" de ise gündüz ve gece dostlarınızla buluşup sıcak soğuk içeceklerinizi keyifle yudumlayabilirsiniz.

Doğal ve egzotik görünümü ile bu mağarayı mutlaka görmeli ve geçmişte yaşamalısınız.

Harran Üniversitesi Kültür Evi Mağarası

Balıköl'ün arkasında yer alan, Harran Üniversitesi'nce restore edilen Kültür Evi (Akçarlar Evi) içerisindeki mağara yaklaşık elli kişinin rahatça oturabileceği içinde sarnıcı ve kuyusu

Urfa Dağlarında Kaya Mezarları

mağara panoramatik urfa manzaralıdır. Yöresel yiyeceklerin ve içeceklerin sunulduğu otantik bir mekândır.

Şehir Merkezi Dışında Olan Mağaralar

Bazda Mağaraları

Harran - Han el-Ba'rur yolunun 16. kilometresinde yolun solunda ve sağındaki dağlarda 13. yüzyıldan kalma taş ocağı mağaralarıdır. Civardaki tüm medeniyetlere ait mimari eserlerin taşlarının çıkarıldığı büyük mağaralardır. En Büyük olanında uzun galeriler ve tüneller oluşmuştur. İçinde sarnıçlar bulunmaktadır. Görülmeye değer mekânlardır.

Şuayb Şehri Mağaraları

Şuayb Şehri ören yerinde birçok mağara ve yüzlerce kaya mezarı bulunmaktadır. Mağaraların üzerlerinde kesme taştan inşa edilmiş yapı kalıntıları vardır. Bu yapıların Roma-Bizans döneminden kaldığı tahmin edilmektedir. Çok sayıda sarnıç bulunmaktadır. Mağaraların bir kısmı ev olarak kullanılmaktadır.

Soğmatar Mağaraları

Antik Soğmatar şehri, Şuayb Şehri'nin 16 km. kuzeyindeki Yağmurlu Köyü'ndedir. Çok sayıda mağara ve kaya mezarı bulunmaktadır. Bu mağaraların en önemlilerinden Pognon Mağarası'nın (Pagan Mabedi) duvarlarında yörenin soylu kişileri tarafından gezegen tanrıları tasvir eden tam boy insan rölyefleri ve Süryanice yazılar bulunmaktadır.

Tarih ve Arkeoloji Turizmi

Bazda Mağaraları

Soğmatar Pognon Mağarası

Şanlıurfa; Harran, Şuayb Şehri, Soğmatar gibi dünyaca ünlü ören yerleriyle, il sınırları içerisinde yapılan 33 antik yerleşmedeki Arkeolojik kazılarıyla, günümüze ulaşmış tarihi mimari dokusunun zenginliği ile **Tarih ve Arkeoloji Turizmi**'ni sevenlerin de ilgisini çekmektedir.

Göbeklitepe Tapınakları

1995 yılında Alman Prof. Dr. Klaus Schmidt yönetiminde başlayan ve halen devam eden Şanlıurfa şehir merkezine 18 km. mesafedeki Örencik Köyü'ndeki Neolitik Dönem'e ait Göbeklitepe kazısında 11.000-11.500 yıl öncesine ait çok sayıda tapınak

kalıntlarına rastlanılmıştır.

Göbeklitepe'de bulunan insan ve hayvan heykelleri ile -T- şeklindeki steller üzerindeki çeşitli hayvan kabartmaları dünyanın en eski resim örnekleri sayılıyor. Bu steller üzerinde

Şuayp Peygamber Mağarası Girişi

Şuayp Peygamber Mağarası

da bulunan tarihi bir mekândır. Gün içinde gezip görebilirsiniz.

Çift Mağara

Şanlıurfa kalesinin batısına bitişik tepenin yamacında yer alan bu iki mağara panoramatik urfa manzaralıdır. Yöresel yiyeceklerin ve içeceklerin sunulduğu otantik bir mekândır.

Şehir Merkezi Dışında Olan Mağaralar

Bazda Mağaraları

Harran - Han el-Ba'rur yolunun 16. kilometresinde yolun solunda ve sağındaki dağlarda 13. yüzyıldan kalma taş ocağı mağaralarıdır. Civardaki tüm medeniyetlere ait mimari eserlerin taşlarının çıkarıldığı büyük mağaralardır. En Büyük olanında uzun galeriler ve tüneller oluşmuştur. İçinde sarnıçlar bulunmaktadır. Görülmeye değer mekânlardır.

Şuayb Şehri Mağaraları

Şuayb Şehri ören yerinde birçok mağara ve yüzlerce kaya mezarı bulunmaktadır. Mağaraların üzerlerinde kesme taştan inşa edilmiş yapı kalıntıları vardır. Bu yapıların Roma-Bizans döneminden kaldığı tahmin edilmektedir. Çok sayıda sarnıç bulunmaktadır. Mağaraların bir kısmı ev olarak kullanılmaktadır.

Soğmatar Mağaraları

Antik Soğmatar şehri, Şuayb

Göbeklitepe'den bir stel

Göbekli Tepe

Şehri'nin 16 km. kuzeyindeki Yağmurlu Köyü'ndedir. Çok sayıda mağara ve kaya mezarı bulunmaktadır. Bu mağaraların en önemlilerinden Pogon Mağarası'nın (Pagan Mabedi) duvarlarında yörenin soylu kişileri tarafından gezegen tanrıları tasvir eden tam boy insan rölyefleri ve Süryanice yazılar bulunmaktadır.

Tarih ve Arkeoloji Turizmi

Şanlıurfa; Harran, Şuayb Şehri, Soğmatar gibi dünyaca ünlü ören yerleriyle, il sınırları içerisinde yapılan 33 antik yerleşmedeki Arkeolojik kazılarıyla, günümüze ulaşmış tarihi mimari dokusunun zenginliği ile **Tarih ve Arkeoloji Turizmi**'ni sevenlerin de ilgisini çekmektedir.

Göbeklitepe Tapınakları

1995 yılında Alman Prof. Dr. Klaus Schmidt yönetiminde başlayan ve halen devam eden Şanlıurfa şehir merkezine 18 km. mesafedeki Örencik Köyü'ndeki Neolitik Dönem'e ait

Göbeklitepe kazısında 11.000–11.500 yıl öncesine ait çok sayıda tapınak kalıntlarına rastlanılmıştır.

Göbeklitepe'de bulunan insan ve hayvan heykelleri ile -T- şeklindeki steller üzerindeki çeşitli hayvan kabartmaları dünyanın en eski resim örnekleri sayılıyor. Bu steller üzerinde aslan, yılan, öküz, koç, tilki, turna ve ördek gibi hayvan kabartmaları yer almaktadır. Ayrıca kazıda çıkarılan, taştan oyulmuş insan başı, aslan başı, boğa başı, yaban domuzu, kaplumbağa, akbaba heykelleri ile çakmak taşından yapılmış çok sayıda kesici ve delici aletler, taş baltalar, taş boncuklar ve kolye taneleri çok değerli eserlerdir.

Göbeklitepe tahminen günümüzden 9.500 sene önce terk edilmiş ve üzeri bilinçli bir şekilde toprakla kapatılmıştır.

Göbeklitepe'de ortaya çıkarılan tapınaklar Urfa'nın, "**İlkel Dinlerin Dünyadaki En Eski Merkezi**" olduğunu da ispatlamıştır.

Ziyaretçiler kazı alanına inmeden kazı alanının etrafında bir yürüyüş yaparak eserleri görebilirler. Göbeklitepe kazı alanı bir açık hava müzesi şeklinde ziyaretçiye sunulmaktadır.

Fotoğraf: Şanlıurfa İl Kültür Turizm Md. Arşivi

Harranevi İçi

Şuayp Şehri

Haleplibahçe Amazon Kraliçeleri Mozaïği

2006 yılı kasım ayında Haleplibahçe'deki altyapı çalışmalarında ortaya çıkmıştır.

Hippolyte, Antiope, Melanipe ve Penthesileria adlı Amazon kraliçelerinin avlanmalarının konu edildiği 4-5 mm büyüklüğünde kesilmiş taşlardan oluşan görülmeye değer bir mozaiktir.

Mozaiklerin, geçmişte Haleplibahçe'den akan Daysan ırmağı (Karakoyun deresi) kenarındaki soylu kişilere ait villaların avlusunu süslediği ve Urfa'nın helenistik dönemine (M.Ö. 332-132) ait olduğu tahmin ediliyor.

Harran Ören Yeri

Harran, Şanlıurfa'nın 50 km. güneydoğusunda kendi adıyla anılan ovanın ortasındadır.

Tarihi geçmişi M.Ö. 5. bine kadar uzanan antik bir kenttir. Harran adı, Sümerce ve Akadça "Seyahat-Kervan anlamına gelmektedir. Harran eski dönemlerde Ay, Güneş ve gezegen-

lerin kutsal sayıldığı eski Mezopotamya putperestliğinin, Sabiiliğın en önemli merkeziydi. Tarih boyunca Babil, Keldani, Asur, Hitit, Med, Pers ve İskender Krallığı'nın yönetiminde kalmıştır. Daha sonra sırayla Roma, Bizans, Emeviler, Abbasiler, Hamdaniler, Numeyriler, Selçuklular,

Soğmatar Kutsal Tepe

Zengiler, Memlukler ve Osmanlı yönetimine girmiştir. Harran tarih boyunca önemli bir kültür merkezi özelliğini korumuştur.

Hz. İbrahim Filistin'e gitmeden önce bir müddet burada kalmıştır. Harran yetiştirdiği; Sâbit b. Kura el-Harrani, Cabir b. Hayan, İbn Teymiyye, El-Battani, Sinan b. Sabit gibi âlimlerle tanınır. Harran, 1260 Moğol istilasında

tahrip edilmiş ve harap bir şekilde günümüze gelmiştir.

Konik kubbeli evleri, Emevi Devri'nden kalma Ulu Cami kalıntıları, çeşitli dönemlere ait mimari kalıntıların bulunduğu höyük, Emevilerden kalma İç kalesi ve şehir surları, 1185 tarihinde Harran'da vefat eden Şeyh Yahya Hayat el-Harrani Hazretleri'nin türbesi ve Yakup Peygamber'in kuyusu ziyaret edilecek yerleridir.

Han el-Ba'rur Kervansarayı

Harran'ın 20 km. doğusunda Tektek Dağları üzerinde Gökteş Köyü'ndedir. Eyyubi Dönemi'ne ait (1228-1229) bir kervansaraydır. El Hac Hüsameddin Ali Bey İmad Bin İsa tarafından yaptırılmıştır. Klasik Selçuklu Kervansarayları planındadır.

Şuayb Şehri Ören Yeri (Özkent Köyü)

Harran'ın doğusunda 20. kilometrede bulunan Han el-Ba'rur Kervansarayı'nın 11 km. kuzeydoğusunda Tektek Dağlarının arkasındadır. Urfa'dan uzaklığı 80 km.'dir. Halk

HarranEvi

Han el-Ba'rur

Nehir - Göl ve Su Sporları Turizmi

arasında Şuayb Peygamber'in bu şehirde yaşadığına inanılmaktadır. Birçok mağara ve yüzlerce kaya mezarı üzerine kesme taştan inşa edilmiş yapılar vardır. Bu yapıların Roma-Bizans döneminden kaldığı tahmin edilmektedir. Çok sayıda sarnıç bulunmaktadır. Tarihi kentin etrafı yer yer izleri görülen surlarla çevrilidir. Kalıntılar arasında bir mağara "Şuayb Peygamber'in Makamı" olarak ziyaret edilmektedir.

Soğmatar Antik Şehri (Yağmurlu Köyü)

Antik Soğmatar şehri, Şuayb Şehri'nin 16 km. kuzeydeki Yağmurlu Köyü'ndedir. Köyün ortasındaki höyüğün altındaki antik kent milattan önceki çağlara aittir. Höyüğün tepesindeki kalıntılar M.S. 2. yüzyıla ait kale kalıntılarıdır.

Kalenin 250 metre kuzeybatısında, ağzı doğuya bakan Pognon Mağarası'nın (Pagan Tapınağı) duvarlarında Yörenin soylu kişileri tarafından gezegen tanrılar adına yapılmış tam boy insan rölyefleri ve Süryanice yazılar bulunmaktadır.

Soğmatar; ay, güneş ve gezegenlerin kutsal sayıldığı putperest (Pagan) döneme ait bir merkezdir. Kutsal tepedeki açık hava mabedinde kaya zemine oyulmuş Süryanice yazılar ve kayalara oyulmuş tanrı rölyefleri M.S. 165 yıllarına aittir. Kutsal tepenin batısındaki tepelerde yer alan 7 adet yapı ise Güneş, Ay (Sin), Satürn, Jüpiter, Mars, Venüs ve Merkür gezegenlerini temsil eden gözlemlevleri ve anıt mezarlardır.

Eyyub Nebi Köyü

Hz. Eyyub'un kabri, Urfa'ya 100 km., Viranşehir ilçesine 20 km. uzaklıktaki Eyyüb Nebi Köyü'ndedir.

Fırat Nehri

Birecik Barajı Gölü ve Halfeti

Köyde; Eyyub Peygamber'in türbesi, hanımı Hz. Rahime'nin türbesi ve Elyesa Peygamber'in türbesi bulunmaktadır.

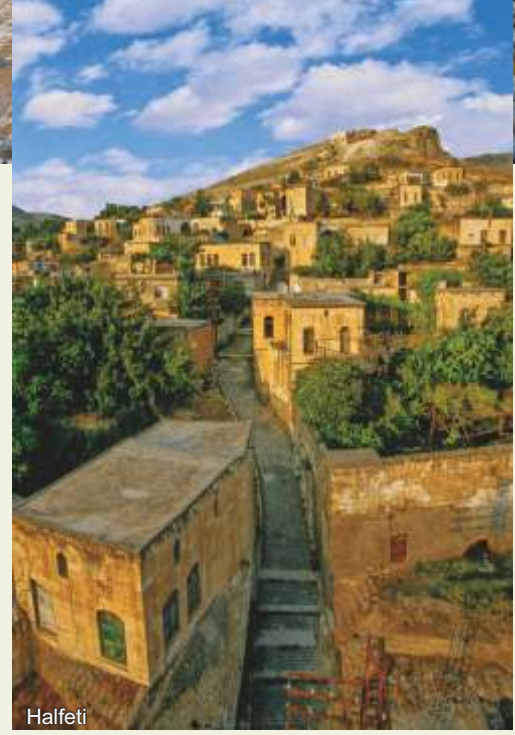
Havzasıyla birlikte uygarlıklar doğuran "Cennet'in Nehri Fırat" üzerinde yapılan barajlar nedeniyle artık yeni yüzyılda, dünya coğrafyasında eski mecrasında akmamaktadır. Şanlıurfa'nın batı il sınırlarını belirleyen Fırat üzerinde kurulan Atatürk Barajı, Birecik Barajı ve Karkamış Barajı 3 tane büyük göl oluşturmuştur. Fırat'ın iki yakasındaki Cennet misali bahçelerde kilometrelerce zengin bitki örtüsü bulunmaktadır.

Barajların bölge için bir umut olmasını ve Fırat'ın, yeniden insanları mutlu etmesini dilemek düşüyor bizlere...

Atatürk Barajı ve Gölü

Güneydoğu Anadolu Projesinin (GAP) kaya dolgu barajlarından olan Atatürk Barajı, Şanlıurfa'nın 60 km. kuzeybatısında Fırat Nehri üzerindedir.

Atatürk Barajı yükseklik bakımından dünyada 8'inci, göl hacmi bakımından 18'inci, elektrik üretimi bakımından 17'inci, su dolusu bakımından ise dünyada 8.9

Halfeti

milyar Kw. saat elektrik enerjisi ile Türkiye elektrik enerjisinin 1/3'ünü karşılamaktadır.

Baraj gölünün suları, yarı çapları 7.62 m. uzunlukları 26.4 km. olan 2 tünel ve pompajla Harran, Mardin, Ceylanpınar, Siverek, Hilvan ve Bozova Ovaları olmak üzere toplam 882.000 hektar alanı sulamaktadır.

Türkiye Cumhuriyetinin bu en büyük eserini mutlaka görmek gerekiyor...

Şanlıurfa'dan Gaziantep'e giderken Birecik'e 10 kilometre kala sağa dönüp 30 kilometre gittiğinde Fırat'ın sularıyla oluşan göl kıyısında

Halfeti'de Göl Kıyısı

Rum Kale

Halfeti'ye ulaşırsınız.

Halfeti'nin beşte ikisi ile birlikte bahçeler 2000 yılı Nisan ayından sonra Birecik Baraj Gölü suları altında kaldı. Şehrin kalan kısmı tarihi görünümüyle hala büyüleyicidir. Dik yokuşlarla çıkılan sokaklarında, birbirinin üzerinden Fırat'ın sularıyla oluşmuş göle bakan bahçeli taş evler görülmeye değerdir. Halfeti'nin, daracık sokaklarında dolaşırken kendinizi tarihin kucağında hissedersiniz. Geceleri ise albenili bir gerdanlık gibidir.

Kentin simgesi haline gelen "siyah gül" yerli yabancı tüm konukların ilgisini çekmektedir. Çok sayıdaki tarihi Halfeti evi içerisinde, Hamitbey Konağı, Muhittin Kanneci Evi ve Hamamlı Ev mimari özellikleri açısından görülmeye değerdir.

Halfeti'de tekne Turu

Önceleri, sal ile geçilen Fırat'ın karşı kıyısından bir tablo gibi seyredilirdi Halfeti. Şimdi gölde yapılan tekne gezilerinde kentin kalan yarısını görürsünüz. Geniş bir alana sahip gölde tekne gezisiyle kuzeye doğru (Atatürk Barajı'na) giderken Aziz Nerses Kilisesi'nin, Bar Şavma Manastırının ve daha birçok tarihi yapının yer aldığı "Rumkale"ye ve "Kaya Kilise"nin yer aldığı tarihi Savaşan Köyü'ne ulaşım mümkün.

Bozova Çatak Göl Kıyısı

Şanlıurfa'nın Bozova ilçesi sahil kentine dönmüş durumdadır. Türkiye'nin en büyük barajına sahip olan Bozova ilçesi bu imkânı turizm sektörüne kazandıracak çalışmalar gerçekleştiriyor.

Atatürk Barajında Su Sporları

Atatürk Barajı Gölü'nü değerlendiren Bozova Kaymaklığı, güney sahillerini aratmayacak kalitede tesisler yaptırdı. Bozova Çatak Tesisleri artık Şanlıurfa'ya gelen özellikle yerli turistlerin ve yöre halkının en gözde mekânı haline geldi.

Çocuk ve gençlerin yelken sporuyla uğraştığı tesislerde, isteyen yüzüyor, isteyenler ise tesislerde güneşin tadını çıkarıyor.

GAP Su Sporlar Şöleni

Atatürk Barajı Gölü'nde 13 yıldan

At Ceylan ve Kuşlar

Urfa kültüründeki hayvanlar âlemi, "kuş" (güvercin), "kelaynak kuşu", "keklik", "ceylan" ve "at" tutkusuyula kendini göstermektedir.

Arap Atları...

Urfalının atlarla vazgeçemeyeceği bir gönül bağı ve tutkusu vardır. Urfa'da "at" uğurlu sayılır ve bu uğura çok önem verir. At beslenen ev ve

Arap Atı ve Tay'ı

beri düzenlenen "GAP Su Sporları Şöleni"ni eylül ayının ilk haftasında gerçekleştiriliyor Bölge gençlerini su sporlarıyla tanıştırmak amacıyla 1995 yılından bu yana düzenlenen Su Sporları Şenliği'ne Şanlıurfa, Adıyaman başta olmak üzere Türkiye'nin çeşitli illeri dışında Romanya, Bulgaristan ve İsrail'den de sporcular katılıyor.

Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi koordinatörlüğünde Başbakanlık GAP İdaresi, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ) ve Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü (GSGM) ile Şanlıurfa ve Adıyaman valilikleri tarafından ortaklaşa gerçekleştirilen Su Sporları Şöleni'nde; su kayağı, kürek-kano, sualtı sporları, yüzme ve yelken yarışmaları düzenleniyor.

çevresindeki yedi evin bu uğurdan nasiplendiği inancı yaygındır.

Bölgede dünyanın en asil "Arap Atları" yetiştirilmektedir. Arap Atları uzun mesafelerin, savaşların, zahmetlerin atıdır. Kendine has özellikleriyle, mükemmel ve uygun yapısıyla, asaletiyle Arap Atı'na erişen

başka bircins yoktur.

Bugün Türkiye'de bulunan 3.000 baş safkan Arap atı'nın yarısı Şanlıurfa'da bulunmaktadır. Bunların 400 başı damızlık kısaktır. Toplam olarak Urfa'daki at sayısı ise 20 bin civarındadır. İlde "Atçılık İslah Kurumu" da bulunmaktadır.

Mardin yolu üzerinde bulunan Şanlıurfa Hipodromu Türkiye'deki 7 hipodromdan biridir. Sonbahar-Kış (Kasım-Mayıs) yarışları yılda 26 hafta yapılmaktadır. Atçılığın merkezi olan Şanlıurfa'da yarışlar halkın yoğun katılımıyla tam bir festival ortamında

gerçekleşmektedir.

Orman ve Ceylan...

Ovaların, kıraç arazilerin, dağların nazlı ve güzel hayvanı ceylan Türkiye'de sadece Urfa Ovaları'nda ve dağlarında yaşamaktadır. Urfa dağlarında geçmişte sürüler halinde yaşayan ceylanlar günümüzde çok az görülmektedir. Ceylanpınar ilçesindeki Tarım İşletmesi bünyesinde ve Şanlıurfa Şehir merkezine 15 kilometre uzaklıktaki Atatürk

Ormanı'nda "ceylan üretme istasyonu" bulunmaktadır. Ceylanlar susuzluğa ve yaz güneşinin dayanılmaz sıcaklığına karşı dayanıklıdır.

Son yıllarda Ceylanpınar Tarım İşletmesi bünyesinde 26 hektarlık bir alan çitle çevrilerek koruma sahası oluşturularak başlayan koruma ve üretim sonucunda bugün yüzlerce ceylana sahip olunmuştur.

Güvercinler...

Evlerde beslenen evcil güvercinler ile Kelaynak Kuşları ve keklik Şanlıurfa'nın diğer önemli turizm değerleridir.

İnsanoğlu ile kuşların dostluğunun başladığı ilk yer belki de Urfa'dır. Her Urfalı, kendi gibi endamlı ve mağrur bir yaratık olan güvercini canı gibi sever, besler, takılarla süsler ve kendini ona bağlar.

Urfa'da güvercinler halk arasında kısaca "kuş" olarak isimlendirilir. Beslenen kuşların 60'a yakın cins ismi vardır. "Kuşçuluk", Şanlıurfa'da özel zevklerden biridir. Urfalı buna "merak" demektedir. Yörede kuş besleyip uçurulara ise "kuşçısı" adı verilmektedir.

Kuş yetiştiricisi sabah ve akşam kuşlarıyla beraber olur ve günün bütün yorgunluğunu, stresini unuttur. 200-300 adet kuş besleyenler vardır. Evlerde beslenen kuşların sayısı 100 binin üzerindedir. Kuşlar sabah ve ikinci zamanı olmak üzere günde iki defa uçurulurlar. Uçurulan "köme"ler (çoğunluğu erkek kuşlardan meydana gelen kuş topluluğu) gökyüzünde uzak mesafeli daireler çizerek uçarlar. Kuş uçurma saatlerinde şehrin üstü kuşla dolar.

Şanlıurfa'da kuşçuların buluştuğu "kuşçu kahvehaneleri"ni gezebilirsiniz.

Bunların en meşhuru "Çardaklı Kahvehane"de masalar ve etrafındaki kürsülerde (tabureler) oturup sohbet eden insanlar, kahvehanenin içinde serbestçe dolaşan kuşları keyifle izler ve kuş alışverişi yaparlar.

Kelaynak Kuşları

Kelaynak Kuşları; Kuzey Afrika'da yaşayan, üremeleri için sadece Birecik'e gelip burada yuva yaparak yavrularını büyüttükten sonra tekrar kışlaklarına dönen nadir göçmen kuşlarımızdandır. Kelaynak kuşu, Birecikliiler tarafından kutsal sayılmaktadır. Sayıları gittikçe azaldığından Birecik'te "Kelaynak Üretim İstasyonu" kurulmuştur. Çevre ve orman Bakanlığına bağlı olan Keleynak Üretim İstasyonu Birecik ilçesinden 3 kilometre kuzeyde Fırat kenarındadır. Gün boyu ziyaretçilere açıktır.

Kelaynak kuşu, Birecikliiler tarafından kutsal sayılmaktadır. Kuşların Şubat ortalarında gelişleri Birecikliiler için ilkbaharın gelişinin bir işareti sayılmaktadır. Daha önceleri kurbanlarla karşılanan Kelaynak kuşları için son yıllarda Birecik'te "Kelaynak Festivali" düzenlenmektedir.

Şubat ortalarında Birecik'e gelmeye başlayan kelaynak kuşlarının kayalıklara yerleşmeleri Mart ortalarını bulmaktadır. Üremelerini yapıp yavrularını büyüttükten sonra temmuz ortalarında Birecik'ten tekrar yavruları ile birlikte ayrılmaktadırlar. Kışları Kızıl Deniz kıyılarında yaşadıkları tespit edilmiştir.

Keklik

Yörede en sevilen kuşlardan biri de kekliktir. Av kuşu olan keklik ayrıca canlı olarak da yakalanır ve kafeste beslenir.

Kelaynak Kuşu

Keklik

Şanlıurfa yöresindeki kınalı keklığın gaga ve ayakları kırmızı, göğsünün alt kısmı ve karnı pas sarısı ile gri ve boz kahverengidir. Kuyruk, kırmızı-kahverengi arası, kuyruk altındaki 3-5 tüy kül rengindedir. Büyüklüğü 35 cm uzunluğunda, kanatları 17 cm civarındadır. Gözünden başlayarak gerdan kısmını kaplayan beyaz bir mahyayı çevreleyen şeride sahiptir.

Şanlıurfa'da avlanma bölgelerinin çoğunda rastlanan keklık, çok iyi işiten, çok hızlı koşan ve uçarken kanatlarının çıkardığı sestten dolayı gürültü bırakan bir kuştur. Urfa'nın avlanma yapılan çeşitli dağlarında çayır ve süpürge otları arasında, çıplak taşlık ve kayalık yerlerde yaşar.

Av Turizmi

Şanlıurfa'da eskiden en çok keklık (kınalı keklık, kum keklığı), bildırcın, turaç, göl ördekleri, toy (bed), çöl tavuğu, bağırtlak, kıkırlık (kıtık), toygır (beraşe), kız kuşu (patez), üveyik, karabatak, yeşilbaş, tavşan, ceylan avı yapılmaktaydı. Günümüzde bu hayvanlara halen rastlanmaktadır.

Bıldırcın ekinlerin içinde olur. Mayıs bıldırcınına yeşil ekinlerin içinde, eylül bıldırcınına ise pamukta, kendirde ve küncüde rastlanır. Avcıların söylediklerine göre bıldırcın dünyanın en lezzetli etidir.

Şehrin hemen batısında yer alan Kırkmağara bölgesi, Direkli tepeleri, Harran Ovası'nın doğusunda yer alan Tektek Dağları, Tektek Dağları'nın kuzey batısında yer alan Susuz Dağları, İl merkezinin hemen kuzeydoğusunda

Karaali Kaplıcası

Karaali Apart Oteli

bulunan Germüş Dağları, Urfa-Suruç arasındaki Şebeke Dağları ve Cudi Dağları, Bozova civarındaki dağlar, Direkli tepeleri, Viranşehir Curcup Deresi (Duali) ve etrafındaki dağlar, Siverek civarındaki Karacadağ ile Fırat Vadisi halen avlanma bölgeleridir.

Sağlık ve Termal Turizmi

Karaali Kaplıcaları

Şanlıurfa il merkezinin 40 km. güneydoğusunda bulunan Karaali Köyü'ndedir. Kaplıcada 34 odalı otel ve kapalı havuzun yanı sıra, 54 daireden oluşan bir apart otel de bulunmaktadır. 50-55 derecedeki sıcak suyun; sinir sistemi, dolaşım sistemi, eklem, cilt ve benzeri hastalıkların tedavisi için özellikler taşıdığı tespit edilmiştir.

Karacadağ Kayak Merkezi

Kış Turizmi

Karacadağ Kayak Merkezi

Karacadağ, Şanlıurfa ilinin en yüksek noktası konumunda olup 1938 rakımlı sönmüş bir yanardağ kütlesidir. Siverek-Diyarbakır eski yolunda 50 kilometre gidince, Karabahçe'ye varmadan sağa ayrılan yoldan 16 kilometre sonra Karacadağ'ın zirvesine varılır.

Valilikçe, Karacadağ'ın zirvesinde 1999 Yılı Şubat ayında "**Karacadağ Kış Sporları ve Kayak Merkezi**" oluşturuldu. Dağda kayak için en iyi zaman Ocak, Şubat ve Mart aylarıdır. Dağdaki kayak merkezine otomobille ulaşmak mümkündür. Tesisteki kafeteryada dinlenebilir ve kayak malzemesi kiralayabilirsiniz.

Keşfedilmemiş bir yöre: Karacadağ Yaylası

Kışın, Karacadağ'ın eteklerindeki köylerde oturan bazı aşiretler, yaz aylarında bu dağın zirvelerindeki yaylalara yerleşirler. Karlı günleriyle ıssız geçen kışın yanı sıra; kıl çadırları, koyunları ve insanlarıyla cıvıl cıvıl

geçen yazı da bir başkadır buraların.

Yaz aylarında dağda gezerken hemen hemen her kilometrede bir, göçerlerin kıl çadırlarıyla karşılaşsınız. Yöredeki insanlar, yiyip içtiklerinden üzerlerine giydiklerine, içinde yaşadıkları kıl çadırları ile altlarına serdikleri kilim ve keçelerine kadar bütün ihtiyaçlarını doğaya en ufak bir zarar vermeden kendileri karşılar yıllardır.

Pirinci, sütü, peyniri, sadeyağı, ayranı, suyu, havası ve hepsinden önemlisi dost canlısı insanlarıyla bir başka güzeldir Karacadağ... Nesli tükenmekte olan develeri, kıl çadırları ve bu çadırlar içindeki rengârenk kilimleri ve keçeleriyle, insanının geleneksel giysileriyle ülke mozağinden güzel bir parçayla karşılaşsınız.

Gülice (Gölice) mevkiindeki kaynak su ise "**Karacadağ Menba Suları**" adıyla Urfa ve çevresinin menba suyu ihtiyacını karşılar.

Karacadağ'ın suyunu içmek ve havasını solumak için bir gün yola düşün ve bir mola verin...

Karacadağ Yaylası

ŞANLIURFA'DA ETKİNLİKLER

- * Agromach Tarım, Tarım Teknolojileri ve Hayvancılık Fuarı / Mart-Nisan / Şanlıurfa
- * Şanlıurfa'nın Kurtuluşu Törenleri / 11 Nisan / Şanlıurfa
- * Kelaynak Festivali / Mayıs / Birecik
- * Uluslararası Karakeçili Kültür Şenlikleri / Mayıs / Siverek
- * Hz. Eyyüp'ü Anma Haftası / Mayıs / Eyyüpnebi Beldesi
- * Şah Muhammed'i Anma ve Aşure Günü / Mayıs / Kısas Beldesi
- * Uluslararası Harran Felsefe Günleri / Haziran / Harran
- * Uluslararası Atatürk Barajı Su Sporları Şoleni / Eylül / Bozova
- * Siverek Şire Üzümlü Şenlikleri / Ekim / Siverek
- * ŞURKAV Şanlıurfa Uluslararası Kültür ve Sanat Haftası / Ekim / Şanlıurfa

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- KÜRKÇÜOĞLU, A. Cihat, "Şanlıurfa Mimari Eserlerine Genel Bir Bakış", ŞANLIURFA Uygurluğun doğduğu Şehir, ŞURKAV Yayınları, Ankara 2002.
- ....., "İnançlar Diyarı URFA", Şanlıurfa Valiliği Yayınları, Ankara 2000.
- ....., SARIFAKIOĞLU Harun "Adım Adım URFA", Şanlıurfa Valiliği Yayınları, Ankara 2002.
- ....., KARAHAN KARA, Zuhal "Medeniyetler Kavşağı HARRAN" Harran Kaymakamlığı Yayınları, Şanlıurfa 2003.
- KÜRKÇÜOĞLU S. Sabri, "Müze Şehir ŞANLIURFA" Murekkep Dergisi, Sayı: 5, Ankara 2007.

OSMANLI SALNAMELERİNE GÖRE URFA KAYMAKAMLARI / MUTASARRIFLARI VE NAİPLERİ (Hicrî 1265-1330/ Milâdî 1848 – 1911)

Müslüm C. AKALIN
Avukat - Araştırmacı Yazar

<u>Yılı</u>	<u>Adı ve Rütbesi</u>	<u>Görevi:</u>
H. 1265 (M.1848)	Osman Paşa (Mirmiran)	Kaymakam
	Salim Efendi	Naip
1266 (1849)	Hüseyin Paşa (Mirmiran)	Kaymakam
	Mehmet Sadık Efendi	Naip
1267 (1850)	-----	Kaymakam
	Osman Hilmi Efendi	Naip
1268 (1851)	Hasan Paşa (Mirmiran)	Kaymakam
	Halebe ilhak olmuştur.	Naip
1269 (1852)	Hasan Paşa (Mirmiran)	Kaymakam
	—	Naip
1270 (1853)	Hasan Paşa (Mirmiran)	Kaymakam
	Mehmet Sadık Efendi	Naip
1271 (1854)	Bican Paşa (Rumeli)	Mutasarrıf
	Ömer Hulûsi Efendi	Naip
1272 (1855)	Bican Paşa (Rumeli)	Kaymakam
	Hulûsi Efendi	Naip

1273 (1856)	Yusuf Paşa (Mirmiran) Hulûsi Efendi	Kaymakam Naip
1274 (1857)	Rızvan Paşa Selim Efendi	Kaymakam Naip
1275 (1858)	Rızvan Paşa (Mirmiran) İbrahim Efendi	Kaymakam Naip
1276 (1859)	Takiyeddin Paşa (Mirmiran) İbrahim Efendi	Mutasarrıf Naip
1277 (1860)	Takiyeddin Paşa (Mirmiran) Said Efendi (Müderris)	Mutasarrıf Naip
1278 (1861)	Ali Paşa (Mirmiran) Said Efendi (Müderris)	Kaymakam Naip
1279 (1862)	Rağıp Paşa (Mirmiran) Abdulhalim Efendi	Kaymakam Naip
1280 (1863)	Tayyip Paşa (Mirmiran) Abdulhalim Efendi	Kaymakam Naip
1281 (1864)	Tevfik Paşa (Rumeli) Mehmet Sabit Efendi	Kaymakam Naip
1282 (1865)	Tevfik Paşa (Rumeli Beylerbeyi) Mehmet Sabit Efendi	Kaymakam Naip
1283 (1866)	Hasan Paşa (Rumeli Beylerbeyi) Süruri Efendi (Müderris)	Kaymakam Naip
1284 (1867)	Ziya Paşa (Mirmiran) Ahmet Hilmi Efendi (Kuzzat'dan)	Kaymakam Naip
1285 (1868)	Ziya Paşa (Mirmiran) Mustafa Hakkı Efendi (Kuzzat'dan)	Mutasarrıf Naip
1286 (1869)	Salih Efendi (Salise'den) _____	Mutasarrıf Naip
1287 (1870)	Mehmet Şibli Paşa (Rumeli Beğlerbeği) Mustafa Hakkı Efendi	Mutasarrıf Naip
1288 (1871)	Ali Kemal Paşa (Mirmiran) Said Efendi (Kuzzatdan)	Mutasarrıf Naip
1289 (1872)	Ali Kemal Paşa (Mirmiran) Mustafa Hakkı Efendi (Kuzzatdan)	Mutasarrıf Naip
1290 (1873)	Tevfik Bey (Ûla sınıfı saniiyesi)	Mutasarrıf

	Mustafa Hakkı Efendi	Naip
1291 (1874)	Tevfik Bey (Ûla sınıfı saniyesi)	Mutasarrıf
	Mustafa Hakkı Efendi (Kuzatdan)	Naip
1292 (1875)	Asım Paşa (Rumeli)	Mutasarrıf
	Mehmet Ziyaeddin Efendi (Müderris)	Naip
1293 (1876)	Asım Paşa (Rumeli)	Mutasarrıf
	Mehmet Ziyaeddin Efendi (Müderris)	Naip
1294 (1877)	Mustafa Hazım Paşa (Rumeli)	Mutasarrıf
	.....	Naip
1295 (1878)	Süleyman Bey (Saniye)	Mutasarrıf
	Ali Rıza Efendi	Naip
1296 (1878)	Süleyman Bey (Saniye)	Mutasarrıf
	Hüseyin Hüsnü Efendi	Naip
1297 (1879)	Süleyman Bey (Saniye)	Mutasarrıf
	Hüseyin Hüsnü Efendi (Müderris)	Naip
1298 (1880)	Rasim Paşa (Rumeli)	Mutasarrıf
	_____	Naip
1299 (1881)	Rumi Efendi (Ûla sanisi)	Mutasarrıf
	_____	Naip
1300 (1882)	Rumi Paşa (Rumeli)	Mutasarrıf
	Derviş Efendi	Naip
1301 (1883)	Celal Bey (Mütemayiz)	Mutasarrıf
	Derviş Efendi	Naip
1302 (1884)	Celal Bey (Mütemayiz)	Mutasarrıf
	Ahmet Efendi	Naip
1303 (1885)	Turhan Bey (Ûla sınıfı saniyesi)	Mutasarrıf
	İsmail Efendi (Bilâdı Hamse)	Naip
1304 (1886)	Turhan Bey (Ula)	Mutasarrıf
	Rasim Efendi	Naip
1305 (1887)	Cavid Paşa (Rumeli)	Mutasarrıf
	Bahaeddin Efendi (Payei Mücerrede)	Naip
1306 (1888)	Mehmet Tevfik Paşa (Rumeli Beylerbeyi)	Mutasarrıf
	Bahaeddin Efendi	Naip
1307 (1889)	Mehmet Tevfik Sami Paşa (Rumeli)	Mutasarrıf
	Hasip Efendi (Müderris)	Naip
1308 (1890)	Hasan Rıza Efendi (Mütemayiz)	Mutasarrıf

	Ahmet Fevzi Efendi (Payei Mücerrede)	Naip
1309 (1891)	Rauf Bey(Mütemayiz)	Mutasarrıf
	Ahmet Fazlı Efendi (Bilâdı Hamse)	Naip
1310 (1892)	Tahir Bey (Ûla sanisi)	Mutasarrıf
	Ahmet Fazlı Efendi (Bilâdı Hamse)	Naip
1311 (1893)	Yahya Nüzhet Bey (Mütemayiz)	Mutasarrıf
	Fazlı Efendi (Bilâdı Hamse)	Naip
1312 (1894)	Hasan Efendi (Mütemayiz)-Yahya Nüzhet Bey	Mutasarrıf
	Mehmet Fevzi Efendi (Bilâdı Hamse)	Naip
1313 (1895)	Hasan Rıza Paşa (Mirmiran)	Mutasarrıf
	Mehmet Fevzi Efendi	Naip
1314 (1896)	Yahya dede Paşa (Rumeli)	Mutasarrıf
	Hasan Hüsnü Efendi (Ruus)	Naip
1315 (1897)	Yahya dede Paşa (Rumeli)	Mutasarrıf
	Abdurrahman Fazlı Efendi (İzmir Payei Mücerrede)	Naip
1316 (1898)	Muharrem Efendi (Ûla Sanisi)	Mutasarrıf
	Abdurrahman Fazlı Efendi (İzmir Payei Mücerrede)	Naip
1317 (1899)	Hüseyin Efendi (Ûla)	Mutasarrıf
	Abdurrahman Fazlı Efendi (İzmir Payei Mücerrede)	Naip
1318 (1900)	M. Emin Bey (Ulâ)	Mutasarrıf
	Mustafa Rüştü Efendi	Naip
1319 (1901)	M.Emin Bey (Ulâ)	Mutasarrıf
	Mehmet Raif Efendi	Naip
1320 (1902)	Hasan Refet Bey (Bâlâ)	Mutasarrıf
	Mehmet Raif Efendi	Naip
1321 (1903)	Hasan Refet Bey (Bâlâ)	Mutasarrıf
	Halit Efendi (Müderris)	Naip
1322 (1904)	Hasan Refet Bey (Bâlâ)	Mutasarrıf
	Halit Efendi (Müderris)	Naip
1323 (1905)	Ethem Sabri Efendi (Bâlâ)	Mutasarrıf
	Halit Efendi (Müderris)	Naip
1324 (1906)	Ethem Sabri Efendi (Bâlâ)	Mutasarrıf
	Ali Haydar Bey (Sadr.Rumeli)	Naip
1325 (1907)	Neş'et Bey (Bâlâ)	Mutasarrıf
	Şükrü Efendi	Naip

1326 (1908)	İlyas Sami Bey (Ulâ sanisi)	Mutasarrıf
	Mehmet Fevzi Efendi	Naip
	(Elviyei Gayrı Mülhaka)	
1327 (1909)	Muharrem Mümtaz Bey	Mutasarrıf
	_____	Naip
1328 (1910)	Abdulkerim Bey	Mutasarrıf
	Mustafa Kâmil Efendi	Naip
1329 (1911)	İsmail Fevzi Paşa (Mirmiran)	Mutasarrıf
	Mustafa Kâmil Efendi	Naip
1330 (1911)	İsmail Paşa	Mutasarrıf
	Mustafa Kâmil Efendi	Naip

SÖZLÜK:

Bâlâ : Vezirden bir aşağı basamaktaki mülkiye rütbesidir birinci ferik rütbesine denktir. *Hazretleri* şeklinde hitap edilir.

Bilâd-ı Hamse : Osmanlı ilmiye teşkilâtında Kadılıkta bir derecedir. Mısır, Şam, Bursa ,Edirne, Filibe kadılıklarından oluşan mevleviyete *Bilâdî Hamse Mevleviyeti* adı verilirdi.

Elviyei Gayrı Mülhaka : Bir vilayete bağlı olmadan doğrudan Dahiliye Nezaretine bağlı olan yerler için kullanılır.

Kaymakam : Osmanlı idare teşkilâtında kaza'nın idarî amirine verilen addır. Askeri teşkilâta Yarbay'a denktir.

Kuzat : Kadılar anlamındadır.

Mirmiran : Mülkiyede *Ûlâ sânisine*, askeriyede *Mirliva*'ya ve ilmiyede Harameyn'e denktir. Askeriyede bir ve iki yıldızlı general karşılığıdır. *Paşa* diye hitap edilir.

Mutasarrıf : Osmanlı idarî teşkilâtında kaza ile vilâyet arasında liva ya da Sancak denilen birimin idarî amiri. Bir kısmı kazalar gibi Vilâyetlere bağlı, bir kısmı müstakil idi.

Müderris : Bir ilmiye rütbesidir. Askeriyede kolağasının, mülkiyede Rabianın karşılığıdır. *Efendi* ; paşazade ise *bey* diye hitap edilir.

Mütemayiz : Mülki bir rütbe olup askeriyede albaya, ilmiyede bilâdî hamse Mevleviyeti rütbesine denktir. *Efendi* ya da *bey* diye hitap edilir.

Naip : Şer'i mahkemelerin hâkimlerine verilen unvan. Kadı yerine kullanılırdı. İstanbul'da oturan Kazaskerin vekili, naibiydi.

Pâye-i mücerrede : Bir kadılık rütbesidir. Yalnızca İzmir ve Edirne Payei mücerredeleri vardı

Rumeli : *Bâlâ* rütbesinin bir altı mülki rütbedir. Mülkiyede *ula*'nın askeriyede *ferik*'in ve İlmiyedeki *İstanbul* pâyesinin dengidir. Sahiplerine *paşa* diye hitap edilir. Askeriyede üç yıldızlı Korgenerale eşittir, *hazretleri* diye hitap edilir.

Rüüs : İlmiye sınıfının derecelerindendi. Yeterlik yazısı alanlardır.

Sâlise : *Ümerâ* sınıfının alt basamağıdır. Askeriyede *binbaşı* karşılığıdır. Bunlara *efendi*, soylu ise *bey* diye hitap edilir.

Sâlname : Belirli konularda yıldan yıla çıkartılan yıllık.

Sâniye : Bir mülkiye rütbesidir.Mülkiyede *mir-i ümeranın* ve askeriyede *yarbayın* dengidir. *Efendi*; babadan geliyorsa *bey* denilir.

Ûlâ Sânisî/Ûlâ Sınıfı Sanisi: Mirmiran dengidir. Mensuplarına *efendi* ya da *bey* denilir.

Ûlâ : *Rumeli* dengi mülki rütbedir. *Efendi* ya da ailece paşazade ise *Bey* diye hitap edilir.

Kaynaklar:

Salname-i Devlet-i âl-i Osman,

Salname-i Umumî,

Salname-i Vilâyet-i Halep,

(Hicrî)

1265,1266,1267,1268,1269,1270,1271,1272,1273,1274,1275,1276,1277,1278,1279,1280,1281,1282,1283,1284,1285,1286,1287,1288,1289,1290,1291,1292,1293,1294,1295,1296,1297,1298,1300,1301,1302,1303,1304,1305,1306,1307,1308,1309,1310,1311,1312,1313,1314,1315,1316,1317,1318,1319,1320,1321,1322,1323,1324,1325,1326,1327,1328, 1329, 1330.

Bedesten

A. Naci İPEK
Şair - Gazeteci Yazar

Benin gönlüm eskiye, güzele, güzelliklere, sadeliğe sevdalıdır. Her güzelda bir sadelik, her sadelikte bin güzellik görür, hayal denizlerine yelken açar, mavi ufuklara kanat çırparım. Nostaljiyi yudum yudum yudumlar, hazzın doruklarında Urfa hoyratları dinleyerek, adeta "visal-i yar ile mest olurum"

Mimar değilim, sanat tarihçisi hiç değil... Ama Kale'nin haşmeti, Rızvaniye'nin zarafeti, Ulu Cami'nin geçmişi, Dergâh'ın mistizmi, Selahaddin Eyyubi'nin hidayeti, Mahmutoğlu Kulesi ile Mahmut Nedim Konağı'nın, İbrahim Akyüz Konağı'nın nisyana terkedilmişliği, gözyaşları beni derinden, en derinlerden duygulandırır, düşündürür ve ağlatır; beni...

Bu düşünceler ile ecdad yadigârı Bedesten Çarşısına bir uğrayalım.

Daha Bedestene yaklaşmadan kendimi zaman ötelerinde hissediyorum. Hissediyorum ama Bedestende dolaşırken de, bu eski binaların, bu ata emanetlerinin sağlamlıklarının salabetlerinin nereden kaynaklandığını düşünüyorum. İkiyüz yıl, üçyüz yıl, beşyüz yıl hatta bin yıl evvel yapılan binalar, kaleler eğer insanların tasallutlarından kurtulabilmiş iseler, daha yüzlerce yıl zamana meydan okuyabilecekler. Bu direnme, bu direnç kanımca bu eserleri yaptıranların ve yapan ustaların ihlâslarından kaynaklanmaktadır. İhlâs olunca, eser de sağlam meydana çıkıyor, sahibine Fatihalar'göndertiyor.

Evet, ihlâs ihya ediyor, ihlâssızlık berbat...

Bedesten Çarşısının bir diğer adı da "Kazaz Pazarı" idi. Bedestenin bilindiği, gibi dört, kapısı vardır. Kuzey kapısı Gümrük Hanı'na, Batı kapısı ise Sipahi Pazarı'na açılır. Çevresi ile büyük bir külliye meydana getirir. Osmanlı mimarisinin tipik bir örneğidir. Dükkânları zeminden bir metre kadar yükseklikte, hemen hemen aynı büyüklükte dirler. Heps i ahşap

darabalı üst kanadı ipe yukarı kaldırılıp çangala bağlanırdı. Alt kanat ise yere yatırılır, üzerine tezgâh kurulur, ipek ve iplik yığılır ve oturulurdu.

Bedestenin bir adı da Kazaz Çarşısı'dır demiştik. Burada genellikle ipek ticareti yapılır, ipek ve simden mamul eşyalar imal edilir ve satılırdı.

İyi hatırlarım 1960'lı yıllara kadar bedestenin özelliği bozulmamıştı. Babamın, amcamın, babamın amcasıoğullarının bedestende dükkânları vardı. Bedestenin Doğu Kapısından girildiğinde, sağdan ikinci dükkânda icra-i sanat eden H. Abdurrahman Efendi hem bizim ailenin oradaki son temsilcisi, hem de kazazlık mesleğinin son noktasıdır. Bugün Abdurrahman Efendi orada sözde kazazlık yapmaktadır. Elli yıl evvelki çeşidin ellide biri yoktur. Biraz ipek ile ibrişim satmakta, günde birkaç tespihe de ip saplamaktadır. Koca ve kadim kazazlık, duayenini de kaybedip, kaybolup gitmiştir.

Bedesten Urfa'mızın en eski çarşılarından biridir, temeli kazazlar için atılmış, öyle de olmuştur. Fakat

değişen zaman, değişen moda, erozyona uğrayan kültür bedesten esnafını tüketmiştir. Giden gelmemiş, yapılanlar önemsenmemiş, evlat babanın mesleğine hor bakmış, olanlar olmuş, güzellikler kaybolmuş kazazlığın sadece adı kalmıştır. Çarşının çehresi, havası, güzelliği, vakarı, hatta şekli bile değişmiştir.

Zamanında, Bedestende dükkânı olmak "bedesten esnafı olmak" bir ayrıcalıklı, bir itibar meselesi imiş... Herkes istediğinde, istediği dükkânı alıp istediği işi yapamazmış... Evlat bile dürüst, erdemli, sanatkâr değilse, babasının döşegine oturamazmış... Böyle hallerde çarşı esnafının onayı gerekirmiş. Diyelim. Veli Efendi vefat etti. Dört oğlu var. Çarşının ileri gelenleri dört varis içersinden en liyakatli olanını seçer, usulünce yapılan bir merasimle aralarına alır, dükkânın anahtarını teslim eder, babasının döşegine hayır dualarla oturturlarmış. Diğer üç evlat karara riayet eder. İtiraz demezler noksanlıklarını bilirlermiş. Hele çarşıya birileri gelip, kesesindeki altınlara güvenip dükkân falan alamazmış. Zaten mal sahibi de,

Kazaz Pazarı

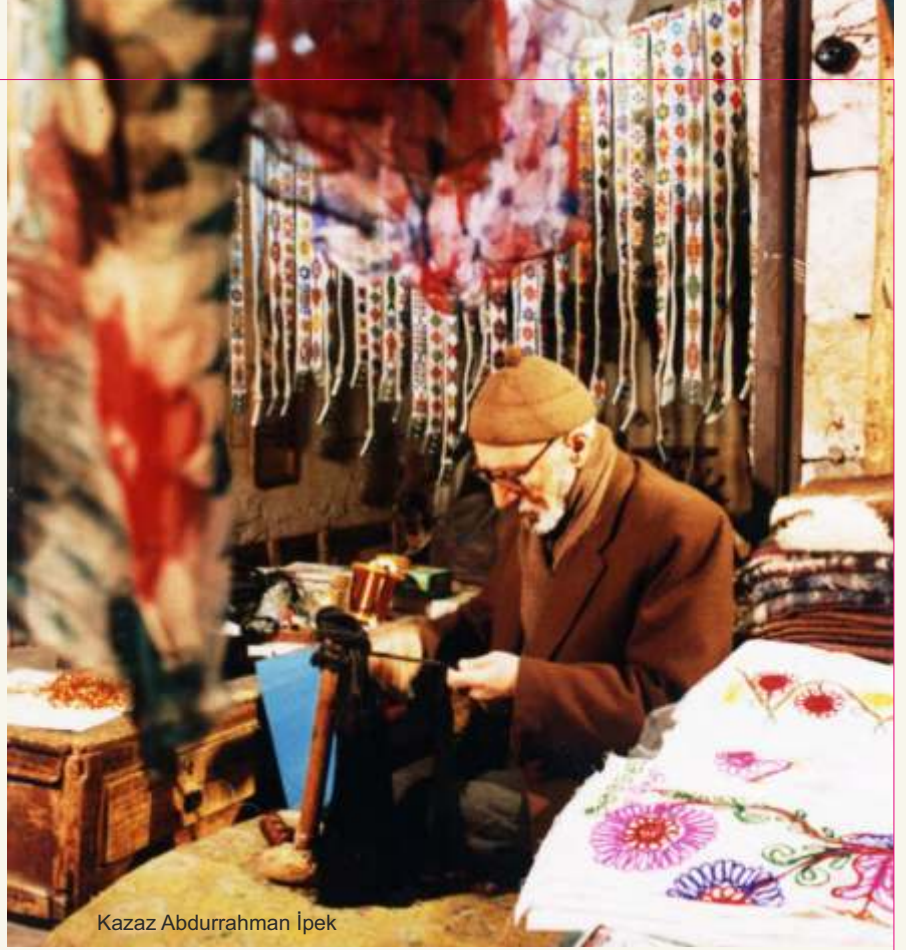
dükkânını rastgele satamazmış. Habersiz kardeşine, her hangi bir yakınına bile devredemezmiş... Esnaf her şey de hoşgörülü, hoşsohbet, yardımsever ama bu işte kati kuralcı imiş... Sebep mi? Çarşının itibarı, esnafın düzeni bozulmasın...

Rahmetli Veli Dedem'den duymuştum. Bedestene Hindistan'dan, Keşmir'den "İpek Yolu"ndan deve kervanları ile işlenmiş, işlenmemiş ipekler, ipek kumaşlar gelirmiş. Buradan da İskenderun limanı ile İstanbul' a kadar göndirilirmiş... Ondokuzuncu asrın ortalarından sonra inisiyatifi Halep ele almış, ipek ve ipekliler ile poşular Halep'ten getirilmeye başlanmış... Halep, Milli Mücadeleden sonra Suriye ile ayrılınca iş hızını kaybetmiş, serbest gelen mal, kaçak getirilmeye başlanmış... Ama giderek azalarak... Bugün ise bu ticaret noktalanmış.

Bedesten esnafı Halep ile iş yaparken, hatta Hindistan'dan mal getirtirken senet kullanmaya, kefil göstermeye gerek görmezmiş. Bedesten esnafı olması, karşısındakine en büyük teminatmış. Diyelim, Ali Efendi Halep'te iş yaptığı Hasan Efendi'nin getirdiği malları satamadı, kazaya uğradı, birşeyler oldu. Bu borç artık Ali Efendi'nin değil, tüm Bedesten esnafının borcu olmuş olur. Esnaf arasında parayı toplar, kuruşuna kadar Halepli Hasan Efendi'ye öder. Ayrıca, Ali Efendi'nin işinin düzelmesi için de gereken her türlü yardımı yapar, kendine gelen müşteriye Ali Efendi'ye gönderir, kazanmasına yardım eder.

Bugün böyle bir olayı, eylemi yapmak değil, düşünemeyiz bile...

Bedesten niye böyle oldu, özelliğini, kimliğini, büyüklüğünü görkemini kaybetti diye, oradan her geçtiğimde düşünürüm. Düşünürüm de görkemini kaybetmemesine de bir neden bulamam. Ama derim ki, bizi kemirmeye başlayan hamburger kültürüne, tabelalarımızı istila eden

Kazaz Abdurrahman İpek

ne idüğü belirsiz yabancı kelimelere, bir de ahlaksız magazine...

Bedesten yalnız binası ile insanı ile ürettiği ve sattıkları ile değil, her şeyi ile güzeller güzeli olan bir mekândı. Bedestene hangi kapısından girseniz sizi işi ile meşgul hoşgörülü, bonkör, mütebbessim, yavaş sesle konuşan insanlar karşılar, buyur ederlerdi. O insanların sohbetlerine doyulmaz, dostluklarına güvenilir, yaptıkları işlere hayranlıkla bakılırdı. Her taraf ipek kelepleri ile dolu idi.

Dükkânların önü, türlü çeşitli, renk renk saç bağları, kemerler, kordonlar, püsküller ile dolu idi. Ebemkuşağının yedi rengi, yetmiş renk olarak tezgâhlardan dükkânların tavanına kadar lebalep dolmuş, bitişik komşu ile kucaklanmış bir sevgi şehrayni, bir sanat coşkusu ile gelen gidene davetkâr bakışlarla bakarlar, albenileri ile adeta "-Al beni..." derlerdi. Çoğu genç kızların çeyizleri, genç damat adaylarının ihtiyaçları bedestenden temin edilirdi...

Kazaz Pazarı

USTAM TENEKECİ MAHMUT GÜZELGÖZ

ABDULLAH BALAK

Halk Kültürü Araştırmacısı-Bestekâr

Mahmut Usta'nın ilk olarak 1951 yılında II Nisan Kurtuluş Bayramı dolayısıyla, radyo programını dinlerken sesiyle tanıştım. Müziğe olan merakım dolayısıyla, radyonun başından ayrılmadım. Program akışı içerisinde iki kişi uzun hava okudu. Ağabeyime sorduğumda, hoyratı okuyanın Bekçi Bakır Yurtsever, mesnevi okuyanın da; Tenekeci Mahmut Usta olduğunu öğrendim. O zaman davudi sesiyle okuduğu mesnevi, beni çok etkilemişti. Böylelikle kendisinden önce büyük ustanın sesiyle tanışmış oldum.

Lise yıllarımda müzikle ilgilenmeme rağmen Usta'yla tanışma şansını ve fırsatını bulamadım. Yüksek tahsil yıllarımda Ankara'da 11 Nisanlarda radyo programı yapmak için Ankara'ya gelen Urfa ekibini ağırlarken, Mahmut Usta'yla şahsen tanıştık. Ankara'da kaldığı sürece beraber olduk. Bu arada kendisini ilk defa yakından tanıma fırsatını buldum. Zamanla dostluğumuz ilerledi, usta-çırak ilişkisini aşarak arkadaşlığa dönüştü. Ankara'da her Urfa'ya tatile gittiğimizde kendisini ziyaret eder, hal hatırını ve bilmediklerimizi sorar, engin bilgisinden istifade ederdik. Bu bilgilerimizi bazen müzik alanında, bazende küçük ve mütevazı tenekeci dükkanında sorar, notlar alarak hem sohbet eder, hem de eksiklerimizi tamamlardık.

1968 yılında Urfa Lisesine matematik öğretmeni olarak atandım. Benimle beraber Ankara

ve İstanbul'da öğrenimini tamamlayan müzisyen arkadaşlarımda Urfa'da bulunuyordu. Bir araya gelerek bir grup oluşturduk. Eskilerden yalnız Mahmut Usta'yı aramıza aldık. Grubumuz: Lütfi Emiroğlu (ud), Ömer Emiroğlu (ud), Fazlı Öztop (kanun), Yılmaz Öztop (kanun), İbrahim Özkan (ud, saz, hoyrat), Süleyman Öztop (kaval), Nuri Yıldırım Öztop (darbuka), Refik Ataç (keman, yaylı tambur), Mercan Özkan (ses), Fethi Suveren (ses) Mustafa Şahin (hoyrat), Mehmet Savaş (hoyrat), Cerrah Sarıgül, Hasan Fehmi Hayırlı, Çilo Nuri Çiloğlu (kayıt) ve ben Abdullah Balak (saz, türkü, hoyrat) oluşurdu. Bunun yanında Mustafa Savaş'ta sazı ve sesiyle Mehmet Özbek ise her Urfa'ya gelişinde aramıza katılır, Derleme çalışmalarını yapardı. Bu grupta hemen hemen her akşam bir araya gelinir, müzik icra edilir, ayrıca Urfa'mızın "Açık Konservatuar" olarak nitelendirilmesine neden olan usta-çırak ilişkisi içerisinde bilmediklerimizi; makam geleneğini, Urfa hikâyelerini, hoyrat ve kırık havaları Mahmut Ustadan öğrenirdik.

1968-1970 yılları arasında iki yıl her gece beraber oturduk, sohbet ettik, hikâyeler dinledik. Haftanın 5 gecesi müzikli sıra geceleri yaptık. Bu ahenkler banda kayıt edildi. Grubumuzda bulunan Çilo Nuri (Nuri Çiloğlu) ve Nuri Yıldırım'ın görevleri ise yanlarında her zaman bulundukları teypleri vasıtasıyla kayıt altına almaktı

Ben ve grubumuz zaman içerisinde Usta'dan tüm

Fotoğraf: Fikret OTYAM / 1960

bilmediklerimizi öğrendik. Bu arada arkadaş grubu içerisinde, bir sohbet esnasında insanları öldükten sonra gün yapmanın önemli olmadığını sağ iken önemli olduğunu anlattım. Kendisinin sağlığında göreceği bir jübilenin daha etkili olacağını belirterek; "Mahmut Usta Gecesi" yapmaya karar verdik.

Gece için üç ay çalışarak Mahmut Usta'ya layık bir gece hazırladık. 28 Şubat 1969 günü akşamı geceyi yaptık. Program şöyleydi: Fazlı Öztop yönetiminde saz semaileri ve oyun havaları, Lütfü Emiroğlu yönetiminde Türk Sanat Müziği Korosu, Abdulkadir Güzel yönetiminde eski üstadlardan oluşan (Mahmut Güzelgöz, Aziz Çekirge, Abdurrahman Savaşan, Mehmet Nacak, Fırıncı Mehmet Gözoğlu) koro vardı. Solo olarak Şani Şatıroğlu, Mustafa Şahin, Mehmet Özbek türküler okudular. Abdullah Balak yönetiminde Halk Müziği Korosu'ndan türküler, Abdullah Balak-Nihat Ademoğlu ve Abdullah Balak-Halil Mahmutoğlu hoyrat atışması takip etti. Gecenin sonunda sahneye keçeler serilerek, tüm ekipler ve Mahmut Usta'dan oluşan grup, Urfa makam

Ömer Gültekin, Ömer Emiroğlu, Lütfi Emiroğlu, Mehmet Özbek, Fazlı Öztop, Tenekeci Mahmut Güzelgöz, Vefik Ataç (28.02.1969)

geleneğini tüm örnekleriyle canlandırdılar.

Mahmut Usta gecedan çok memnun kaldı. O gecedan sonra Allah ona bir erkek evlat verdi. Adını Mehmet Lütfi (Lütfü Emiroğlu'nun adı) koydu. Daha sonrada bir oğlu daha oldu; onun adını da Abdullah (Abdullah Balak'ın adı) adını koydu. Bu gecedan sonra Urfa musiki gecelerinden 4 gencin yıldızı parladı. Bunlar sırasıyla; İbrahim Özkan (ud), Şani Şatıroğlu (ses), Süleyman Öztop (kaval), Nuri Yıldırım Öztop (darbuka) ile meşhur olarak, dikkatleri çektiler.

Mahmut Usta'nın Urfa'da yetişen musiki üstadlarından (bunların hepsi ayrı ayrı büyük üstadları) ayrı bir özelliği vardı. Zamanın ustalarıyla ayrı ayrı oturmuş, hepsinden uzun ve kırık havaları çok sağlam olarak almıştı. Bu bilgilerini öğrenmek isteyenlere büyük bir sabır içerisinde aktarmaktan ve öğrenmekten zevk alırdı. İki türlü öğrenme metoduna şahit oldum. Birincisi; öğrenmek isteyen teybini almış, Mahmut Usta'nın yanına gelmiş, Usta'dan uşşak makamını öğrenmek istiyor. Mahmut Usta zaman ve mekân zorluğu çıkarmadan uşşığı bütün detayları

ile teybe okur; öğrenciye "makamı öğrendiğine kanaat getirdiğin zaman bana gel, birde ben seni dinleyeyim" derdi. Öğrencinin zamanla makamı tam olarak icra etmesi ile "tamam artık bu iş oldu" der, eksiği var ise; "şurasını böyle okursan daha iyi olur" tenkidini yapardı. İkincisi ise; bir müzik meclisinde tekçi, örneğin bir hicaz okurdu. Beğendi ise "he canım" , diyerek takdirini belli ederdi. Beğenmedi ise "Abdullah bir hicaz tut, bende bir hicaz okuyayım" der ve okuyucuyu beğenmediğini belirtirdi. Doğru olarak hicaz böyle okunur, demek isterdi.

Mahmut Usta musiki olunca ne kadar acil olursa olsun, diğer konuları erteleyebilecek bir yapıya sahipti. Okurken kendinden geçer,

rağmen bizi kıramayarak yatıya geldi. Kendisi rahat edeceği bir köşe hazırladık, yatı sırasında yemek yendi, çay ve kahveler içildi. Süleyman Öztop birkaç yeni türkü yaptığını ve benden dinleyip eksikleri varsa düzeltmemi rica etti. Sazı alarak mağara içerisinde yüksekçe bir yere oturdum. Süleyman'da kavalını getirdi, parçayı alarak okumaya başladı, derken Nuri darbukasını, Fazlı kanununu, Lütfü' Uduyu alarak bize katıldı. Meşk başladı, rast makamına geldik. Mahmut Usta hasta haliyle etkilenerak oturduğu yerden rast okudu. Mahmut Usta'dan çok rast dinlememize rağmen hiç böylesini dinlememiştik. Rast bitti; Mahmut Usta durdu, sazlar durdu epeyce bir sessizlik sürdü. Kendimize geldiğimizde Kayıtcı Nuri Çiloğlu'na teybe kayıt edip etmediğini sorduk, mikrofonu evde unuttuğunu söyleyince kendisine bir ceza verilmesine karar verdik. Mahmut Usta; "falakaya yatırın ama fazla canını incitmeyin" dedi. Cezayı uyguladık, akşama doğru dağdan Urfa'ya dönüş için toparlandık ve vedalaştık. Usta oğlu Osman'ın elini tutarak dağ yolu ile Eyyübiye'ye doğru yürümeye başladı. Bizde derenin içerisinde Yakubiye'ye yöneldik. Ben Mahmut Usta'yı çok iyi tanıdığım huyunu suyunu bildiğim için, yol ayırım sefasına dereden bir hoyrat çağırdım:

Dağdan indim düze ben

Resimdekiler soldan sağa; Lütfi Emiroğlu, Tenekeci Mahmut Güzelgöz, Abdullah Balak, Vefik Ataç (Yaylı Tambur), Fazlı Öztop (Kanun), arka sırada Fethi Suveren.

Diken oldum göze ben
Daryeriyiz geniş olsun
Daha gelmem size ben.

Hoyrat biter bitmez, Usta cevap verdi:

Bu dağlar olmasaydı
Çiçeği solmasaydı
Ölüm Hakkın emridir
Ayrılık olmasaydı.

Sonra ben aldım o cevap verdi. Karşılıklı hoyratlar birbirimizi kaybedene kadar devam etti. Son hoyratı kendisi okudu hürmeten cevap vermedim. Dinleyenler için hoş bir olay olarak anılarda kaldı. Her hoyratçının hoyrat okurken mutlaka sevdiği dönüp dolaşıp okudu bir hoyrat vardır. Rahmetlinin en sevdiği dönüp dolaşıp okuduğu bir hoyrat vardı.

"Ay doğdu güne döndü
Gül benzim küle döndü
Sen benden ayrılalı
Han evim çöle döndü" idi.

1976 yılında Milli Folklor Araştırma Dairesinden bir heyet, Urfa Türkülerini derlemek için şehrimize gelmişti. Heyetin başında Yaşar Doruk, ayrıca heyet içerisinde hemşehrimiz Osman Nahya'da vardı. Yaşar Doruk ve Osman Nahya yanıma gelerek derlemelerde kendilerine yardımcı olmamı istediler. Tenekeci Mahmut Usta'ya hürmeten;

-Ustam hayatta iken önce ondan faydalanmaları gerektiğini ve Mahmut Usta'nın yanına gitmelerini, bilahere bir gün de bana ayırmalarını istedim.

O zamanlar "Urfa Musiki Cemiyeti" vardı ve Mahmut Usta genelde cemiyette bulunuyordu. Cemiyette buluşarak derleme çalışmalarını yaptılar. Son gün beni aradılar. Müzede buluştuk. Kaç türkü derlediniz diye sordum. Yaşar Doruk Hoca elindeki not defterine bakarak 125 türkü derledik dedi. Çok az ezgi

derlediklerini belirterek, Cura sazım ve sesimle önce bana ait türküleri okudum, arkasından Mehmet Ataç'dan parçalar okudum. Ses kayıtları müzede Üst katta, küçük bir odada yapılıyordu. O dönemde Mahmut Usta müzede çalışıyordu. Mahmut ustayı çağırırım, eksikleri tamamlayalım dedim Yaşar Hoca'ya. Yaşar Hoca: Mahmut Ustayı ben çağırırım dedi. Sen çağırma ben onu hoyratla davet edeceğim dedim. Cura'yı aldım. Bir hoyrat açışı yaparak, iki hoyrat okudum. Ustanın gelmesini sağlamak için (Ustanın huyunu, suyunu iyi bildiğimden) dayanamadı bize katıldı. Usta, dedim. Derleme sayısı çok az olmuş. 1938 yılında rahmetli Muzaffer Sarısözen Hoca Urfa'da yaptığı derleme çalışmalarında 500 ezgi aldığını bana bizzat söylemişti dedim. Alınanların listesine baktım. Usta şu parçayı söylediniz mi? Dedim, yok söylemedik dedi. Böylelikle Cura sazımla Usta'ya eşlik ederek akşama kadar 125 türküden 325'e çıkardık. Bir gün daha kalmalarını Yaşar Doruk'tan rica ettim. Programları gereği ertesi günü Halfeti'ye gideceklerini söyledi,

vedalaştık, ayrılırken sitem ederek keşke tüm çalışmamız boyunca beraber olsaydık dedi. Bu derlemeler 1977 yılında Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi adına "Urfa'dan derlenmiş Türküler ve Oyun Havaları" adıyla yayımlandı. (Bu derlemelerden örnekler: sonraki sayfadaki notalardır.)

Mahmut Usta'nın Çocukları Mehmet ve Abdullah Güzelgöz, Harran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Müzik Öğretmenliği Bölümünü bitirerek müzik öğretmenliği yapmakta olup babalarının yolunda gitmektedirler. İki de Urfa makam geleneğindeki gazelleri babalarının Üslubunda okumaktadırlar.

Yukarıda özetlemeye çalıştığım ustam Tenekeci Mahmut'la ilgili ancak belirli kesitler idi. Usta hakkında anlatılacak o kadar çok anı ve bilgi var ki, burada özetlemek dahi mümkün değil. Anı ve bilgiler bir kitabın tümünü kaplayacak kadar fazla. Büyük ustaya Allah rahmet eylesin! Ruhu şad olsun.

Abdullah Balak ve Selahattin Alpay
Tenekeci Mahmut ile birlikte (1980)

HABEŞİN BAĞINDA VURDULAR BENİ

Kaynak kişi :
Mahmut Güzelgöz
Abdullah Balak

Bant Arşivi : 302

$\text{♩} = 44$

Ha be şin ba- ğın da- le le- vur- du lar- be- ni

— Ha be şin ba- ğın da- le le vur- du lar- be- ni —

Ya rın çev re- si- ne Sar- dı- lar- be- ni

Ya rın çev re- si- ne Sar- dı- lar- be- ni —

Bir do mur cuk gül i ken Sol- dur dun- be- ni

— Bir do mur cuk gül i ken Sol dur dun- be- ni —

Kö ro la kö ro - la Düş man kör- e - la

E lin de ki gon - ca Gül ler - har o - la

Habeşin bağında (le le) vurdular beni
Yârin çevresine sardılar beni
Bir domurcak gül iken soldurdun beni

Kör ola kör ola düşman kör ola
Elindeki gonca güller har ola

NEYLEREM DÜNYAYI, NEYLEREM MALI

Kaynak kişi :
Mahmut Güzelgöz
Abdullah Balak

Bant Arşivi : 302

♩ = 42

Neyle rem-dün-ya ——— yi ——— ney-le-rem ma ——— lı ———

ney - le - rem ma ——— lı ——— Neyle rem ka nu — nu ———

ney - le — rem na ——— yi ——— ney - le — rem - na ——— yi ———

— Ben fe da yı aş — kam ——— çe — ke - rem - ya ——— yi

Ben fe da yı aş — kam ——— çe — ke - rem - ya ——— yi ———

çe — ke - rem - ya ——— yi ——— Ben e si ri aş — kam ———

ney — le — rem — ma ——— lı ———

Neylerem dünyayı neylerem malı
Neylerem kanunu neylerem nâyı
Ben feda - yı aşkam çekerem yayı
Ben esir-i aşkam neylerem malı

neylerem : Neylerim
feda-yı aşkam : Aşk fedaisiyim
esir-i aşkam : Aşk esiriyim
çekerem : Çekerim

ÇAĞIRIN HAKKOYU

Kaynak kişi :
Mahmut Güzelgöz
Abdullah Balak

Bant Arşivi : 302

(3+3) ♩ = 200

Ça ğı rın Hakko — yu — Gey dı rin sakko — yu —

Ça ğı rın Hak ko — yu — Gey dı rin sakko — yu —

Mu ba — rek ol — sun ya kü re — Yen gi de gü ve — gi —

Mu ba — rek ol — sun ya kü re — Yen gi de gü ve — gi —

Çağırın Hakkoyu
Geydirin sakkoyu
Mubarek olsun (ya küre)
Yengi de güvegi

Getirin meleği
Geydirin yelegi
Mubarek olsun (ya küre)
Yengi de güvegi

Hakkoyu	: Hakkı'yı
sakkoyu	: Ceketı
yengi de	: Yeni de
yelegi	: Yeleği
güvegi	: Güveği

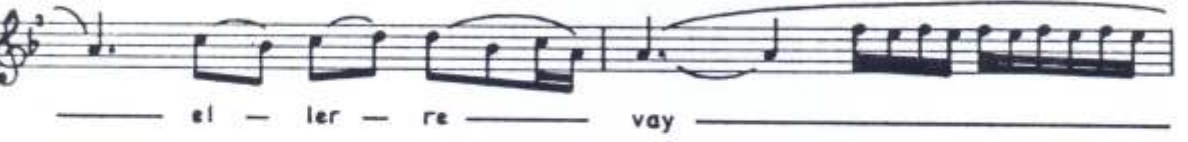
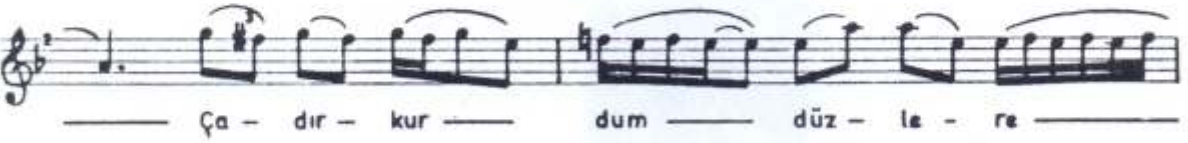
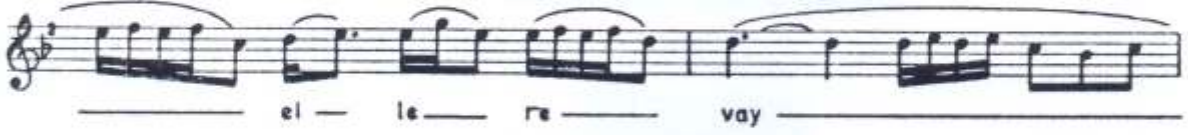
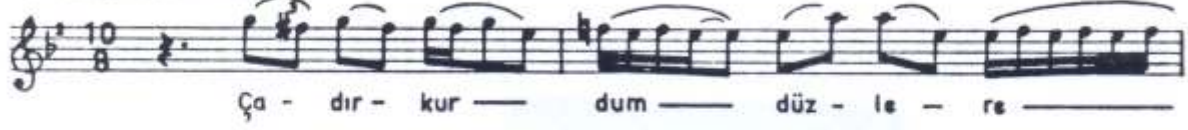

ÇADIR KURDUM DÜZLERE

Bant Arşivi : 302

Kaynak kişi :
Mahmut Güzelgöz
Abdullah Balak

(3+2+2+3) ♩ = 208

A - ha - ben gi di - yo - rum

el - le - re vay

iř - te - ben gi di yo - rum

el - le - re vay

Ur - fa kal sın siz - le - re

Ur fa kal - sın siz - le - re

el - le - re vay

El - le - re ah gü lüm - gü - lüm

el - le - re vay

El - le - re ah gü lüm - gü - lüm

el - le - re vay

Kü - çük - ken bes - le - mi şem

Se - ni ver - mem - el - le - re

el - le - re vay

Ne - çe - ki ca - nım - sağ - dır

Sar - dır mam - se ni de - se - ni

El - le - re vay

mı ş gi - di - yor

Yoğurt koydum dolaba (ellere vay)
Bögün başım kalaba (ellere vay)
Yar darılmış gidiyor (ellere vay)
Belki gider Haleb'e (ellere vay)

kalaba : Kalabalık
neçeki : Nice'ki

Osmanlı Döneminde İstanbul'dan Urfa'ya Şiirin Seyahati

Mahmut KARAKAŞ
Emekli Öğretmen - Araştırmacı Yazar

Osmanlı devri şiir alanında büyük bir zenginliğe sahip olan devirdir. Fakat bu devirde zamanımızdaki gibi ulaşım imkânları olmadığından şairlerin şiirleri, Osmanlı ülkesinin her tarafına kolay yetişemezdi. Biz ulaşım derken şiirlerin çoğaltılmasını unutmak istemiyoruz. Öyle ki matbaanın olmadığı bir devir veya matbaa olup da baskı imkânlarının olmadığı bir devir düşünürsek, İstanbul'da yazılan ve okunan bir şiirin Urfa'ya yetişmesi çok zor olur. Bu zorluk her şey ve her taraf için aynıdır. Fakat Urfa şairleri ve şiir meraklıları bu zorluklara rağmen İstanbul'da okunan bir şiiri kısa zamanda Urfa'ya getirebilmişlerdir. Bunu ancak şiire olan tutkusundan dolayı Urfalı şiir meraklıları, gerek seyyahlar vasıtasıyla, gerek İstanbul'a gidip gelen kimseler vasıtasıyla bir şekilde öğrenmişlerdir. Urfalı şiir severlerin ellerindeki cönkler, medrese öğrencilerinin not defterleri ve hatta iki-üç yüz sene evvelki mezar taşlarına işlenen ders verici manzumeler bunu göstermektedir.

İşte devrinin meşhur mutasavvıf ve şairi Niyazi-i Misri'nin İstanbul'da yazdığı bir şiirini, Urfa'da yine Urfalı bir mutasavvıfın mezar taşında görmekteyiz.

Mevlidi Halil Camii

Cami avlusunun güney tarafında ki türbede bulunan mezarların üzerine yazılmış mersiye kitabeleri de okuyanları derin düşüncelere daldırmakta, dünyayı unutturup, ahiret âlemine gark etmektedir. Çünkü Hazreti İbrahim (a.s)'in adına yaptırılan bu Mevlidihalil camiin avlusunda birçok mutasavvıfın mezarı da bulunmaktadır. Başta Kadiri olmak üzere çeşitli tarikatlara mensup olan bu sofi mezarlarının bulunması, buraları tarikat mensuplarının ve halkın yoğun bir şekilde ziyaret etmelerine sebep olmakta, bu da mekânın hem manevi zenginliğini arttırmakta hem de daha bir hareketlilik vermektedir. Halktan birçok kimsenin de aile mezarlıkları buradadır. Dolayısıyla günün birçok saati kalabalık olan bu cami avlusunda, bilhassa namaz saatleri sırasında çeşitli dua ve zikir sesleri de yankılanmakta, insanların ruhunu süslemekte, manevi hallere sokmaktadır. Ayrıca sabah, ikindi ve yatsı namazlarından sonra Dede Osman Avni Efendinin müntesipleri tarafından bu camide yapılan Kadiri zikri de bu manevi havayı oldukça

zenginleştirmektedir.

İşte bu camiin avlusundaki türbe içinde bulunan mezarlarda yatan Seyyid Muhammed Tayyib derviş ve Derviş Hüseyin'in 1865 tarihli ilgi çekici mezar kitabesinde ki şiir:

Devr edüp geldim cihane benden devran ola
Ben gidem bu ten sarayı yıkılıp viran ola
Cuş edüp umman-ı can cismüm gemisin dağıla
Yerler altında bu benim hâk ile yeksan ola
Kabrim dostlar gelüp fikr ede(ler) ahvalimi
Her biri bilmekte halim valih ü hayran ola
Her taraftan nar u bad u ab u hâkeyler hücum
Benliğim anlar alup bu varlığım talan ola
Dağıla terkibim cismim otuz iki harf ola
Nokta-i sırrım kamunun gevherine kân ola
Bu vücudum dağı kalka atıla yünler gibi
Şeş-cihâtım açıla bir haddi yok meydan ola
Her kim bu Niyazi-i derdimendi ol zaman
Okusun bu sözleri kim sırrıma mihman ola. (1)

Manzumeye baktığımız zaman ezcümle şunları anlayabiliriz:

"Ben bu dünyaya, (önce ana rahmine düşmek ve sonra çocuk olarak doğmak suretiyle) döne döne (şekilden şekile girerek) geldim. Böylece benim bu hareketimden zaman denilen mefhum meydana geldi. Ben gidince, ruhum bedenimden çıkınca, bu vücudumun sarayı yıkıldı viran oldu."

"Can deryası coştı, bedenimin gemisi parçalandı, dağıldı. Böylece bu bedenim de yeraltında toprak olup, yerle bir oldu."

"Dostlar kabrim gelip, bu toprak olan halimi düşünerek durumumu anladıktan sonra her biri benim bu halimi görerek hayranlıklarını ve şaşkınlıklarını gösterdiler. (İşte benim bu halimden dostlarım ibret alsınlar, ders çıkarsınlar.)"

"Bu görüşleri sonucu bana her taraftan şu dört unsur olan ateş, rüzgâr, su ve toprak saldırdı. Bunların her birinin vücudumun bir parçasını kaçırap talan ettiklerini sadece benliğim anladı. Başka kimse bunun farkına varmadı."

"Bir madde olan cismimi meydana getiren terkipler ölüm sonucu dağılarak, vücudum otuz iki parçaya ayrıldı. Sırrımın noktası halkın cevherine kaynak oldu."

"(Kıyamet günü herkesin mezarından kalkma emri geldiği zaman), bu dağ gibi olan vücudum ve vücudum üzerindeki dağlar yün gibi atıldı. Dört bir taraf tamamen açılarak, uçsuz bucaksız dümdüz mahşerî bir meydan oldu."

"Her kim benim bu sırrımı anlamak isterse, bu dertli Niyazi'nin mezarındaki bu sözlerini, mısralarını okusun.

"Demek suretiyle tasavvufi bir şekilde ölümü, vücudun çürüyerek toprağa karışmasını, mahşeri ve kıyameti tasvir etmiştir.

Tasavvuf edebiyatının büyük ustalarından ve

Halveti tarikatı şeyhi **Niyazi-i Misri**'nin (1618–1694) (2) olan bu şiir nüshalar arasındaki farktan dolayı bazı kelimeleri değiştirilerek mezar taşına yazılmıştır. Zamanla taşta ki yazının da bozulması sonucu mezar kitabesi biraz daha bozuk bir hal almıştır. Dolayısıyla "Şanlıurfa Mezar Taşları"nda ki yanlış okunan dört kelimeyi de "Niyazi-i Mısri Divanı"ndan düzelterek, ancak değişik nüshalardan dolayı meydana geldiğini sandığımız kitabedeki değişikliklerini ise aynı bırakarak yazdık. Niyazi-i Misri'nin bu şiirinin diğer beyitleri de şunlardır:

Cümle efkâr u havassım haşr ola bu arsada
Kalkalar hep yeniden sankim baharistan ola
Yevm-i tüblâdır o gün her mana bir suret giyer
Kim nebat u kimi hayvan kimisi insan ola (3)

"Bütün düşüncem ve özelliklerim bu meydana haşrolur. Yeni bir baharın başlaması gibi bütün herkes yeniden kalkar ve böylece yeni bir diriliş olur."

"O gün, devir günüdür. Her mana ayrı bir surete girer. Kimi bitki, kimi hayvan ve kimisi de insan suretinde görünürler."

Anlamını veren bu beyitlerle tamamlanmaktadır. Her halde bu iki beyit taş sığmadığı için yazılmamıştır. Bu şiir ve buna benzer şiirler, Urfalıların başka şehirlerdeki mutasavvıf ve şairlerle irtibatlı olduklarını göstermektedir. İnsanın aklına Urfa mutasavvıflarının İslam dünyasının her tarafında ki mutasavvıflarla irtibat halinde olduklarını ve oralarda yazılan ve söylenen bir şiirin hemen alındığını getirmektedir. Bu bilhassa ulaşım araçlarının olmadığı devirler için gerçekten büyük bir özveridir.

DİPNOTLAR

1) Mahmut Karakaş, Şanlıurfa Mezar Taşları, ŞURKAV Yay. Şanlıurfa 1996, s. 124

2) Bursalı Mehmet Tahir Efendi, Osmanlı Müellifleri, İstanbul tarihsiz, I, 162 – Ş. Sami, Kamus-i Alam, İstanbul 1316, VI, 4626

3) Dr. Kenan Erdoğan, Niyazi-i Mısri Divanı, Ankara 1998, s. 169

Birecik Köy Konakları

Yrd.Doç.Dr.A.Cihat KÜRKÇÜOĞLU
Harran Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Sanat Tarihi Bölümü Öğr.Üyesi

Şanlıurfa'nın merkez ve ilçe köylerindeki sivil mimarlık örneklerinden olan Köy Konakları, gerek malzeme ve gerekse plan özellikleri bakımından diğer köy evlerinden ve şehir merkezindeki evlerden ayrılık gösterir. Köyün ileri gelen zengin kişileri (Ağa) tarafından yaptırılan bu konakların bazıları ağa ailesinin oturması amacıyla, bazıları da erkek misafirlerin ağırlandığı "**Köy**

Odası" amacıyla ayrı yapılar halinde inşa edilmiştir. Bazı konaklar ise hem ağa ailesinin oturduğu "**harem**" bölümünü, hem de misafirlerin ağırlandığı "**selamlık**" bölümünü içerisinde barındıran tek yapı halinde inşa edilmiştir. Giriş cepheleri güneye yönlendirilmiş olarak düzgün kesme taşlardan inşa edilen bu konakların tümü Anadolu köylüsünün misafir ağırlama

geleneğinin bir sonucu olarak, zemin katta misafir hayvanlarının barınacağı büyük bir ahır, birinci katta ortada eyvan, yanlarda oda düzenindedir.

Bu yazıda, Urfa köylerinde yapılan inceleme sonucunda çok sayıda güzel örneklerini tespit ettiğimiz bu konaklardan Birecik İlçesi köylerinde olanların bazılarına yer verilmeye çalışılmıştır.

ILGAR (MIRBİ) KÖYÜ EMİN AĞA KONAĞI

Resim: 1

Eski adı "Mirbi" olan Ilgar Köyü, Birecik İlçesi Böğürtlen beldesine bağlıdır. Bu köy içerisinde, "**Mirbi Hanı**" olarak anılan ve Osmanlı dönemine ait olduğunu tahmin ettiğimiz bir han (Kervansaray) yer almaktadır. Birecik-Diyarbakır, Birecik-Urfa kervan yolunun kavşak noktasında yer alan bu han her iki yolu kullanan kervanlar tarafından konaklama amaçlı olarak kullanılmaktaydı.

Birecik'ten kalkan

kervanlar Mirbi Kervansarayı'na gelir, buradan kuzey-doğuya ayrılan yolu takip ederek Sisandunali-Kurdik-Hüvek (Bozova)-Titriş Hanı-Karacurun (Hilvan)-Siverek-Karabahçe üzerinden Diyarbakır'a, ayrıca, Ilgar'dan doğuya ayrılan yolu takip ederek de Çarmelik Kervansarayı üzerinden Urfa'ya ulaşırdı.

Ilgar Hanı, uzun kenarı doğu-batı yönünde dikdörtgen bir plana sahiptir. Hana güney cephedeki kapıdan girilir. Kuzey-

güney yönünde arka arkaya üç çapraz tonozla örtülü giriş dehlizinin sağında ve solunda simetrik olarak dikdörtgen planlı üçer salon yer alır. Doğu-batı yönünde boydan boya beşik tonozlarla örtülü bu salonlar ahır olarak ve yolcuların konaklaması için kullanılmıştır.

Yörenin ileri gelen ve saygın kişilerinden olan **Hartavizade Emin Ağa** tarafından H.1320 (M.1902-1903) tarihinde "**Mirbi Hanı**"nın üzerine harem ve selamlık bölümlerinden oluşan bir konak inşa edilmiş ve han, konakta ağırlanan konukların hayvanlarının barınması amacıyla da kullanılmaya başlanmıştır (Resim 1).

Resim: 2

Konağın selamlık bölümüne hanın güney cephesindeki portalin iki yanındaki taş merdivenlerle çıkılır. Ortada büyük bir eyvan ve yanlarında odalardan meydana gelen konağın bu bölümünün ahşap direkler üzerine oturan oda tavanlarında ve duvarlarında renkli kalem işi süslemeler ve hat kompozisyonları yer alır. Şanlıurfa evlerinde örnekleri görülmeyen, ancak bazı Birecik evlerinde rastladığımız bu süslemeler, sanatsever bir kişiliğe sahip olduğu anlaşılan **Emin Ağa** tarafından Birecik'ten getirtilen bir usta tarafından yapılmış olmalıdır. Süslemeler arasındaki H.1324 (M.1906) tarihi, bunların konağın

Resim: 5

Resim: 3

Resim: 4

inşasından üç yıl sonra yapıldığını göstermektedir. (Resim 2,3,4).

Selamlığın güneye bakan cephesindeki eyvanın arkasında ona simetrik durumda, cephesi kuzeye yönlendirilmiş harem eyvanı yer almaktadır. (Resim 5).

Her iki eyvan aradan bir duvarla bölünmüş olup, kuzeydeki eyvan ve yanlarındaki odalar hareme tahsis edilmiştir.

Uzun süreden beri kullanılmayan konak zamanla harap duruma gelmiş, son yıllarda

yapılan eklentilerle orijinalliğini büyük ölçüde kaybetmiştir. İlk incelememizde fotoğraflarını çektiğimiz kalem işi süslemeli tavanlar sökülerek betonarmeye dönüştürülmüştür.

ASMAN (KURAL) KÖYÜ AHMEDE ABDO AĞA KONAKLARI

Birecik İlçesi, Asman (Kural) Köyü'nde yer alan **Ahmede Abdo Ağa**'ya ait iki konaktan biri selamlık, diğeri harem olarak kullanılmak üzere inşa edilmiştir. Her iki konak günümüzde terkedilmiş bir durumdadır.

Selamlık Konağı'nın üzerinde yer alan H.1344 (M.1924) tarihli kitabeye dayanarak harem konağının da aynı tarihte yapılmış olabileceğini söylemek mümkündür.

AHMEDE ABDO AĞA SELAMLIK KONAĞI:

Konağın güney cephesindeki birinci kat eyvanının solundaki kitabede ortada "Maşaallah - Muhammed", köşelerde, "Ebubekir", "Osman", "Ömer", "Ali", Maşallah'ın sağında "İnna fettahnaleke 1344" (M.1924), solunda "Fethan mübina" yazılıdır. Eyvanın sağındaki kitabede ise ortada ay-yıldız motifi, köşelerde ve boşluklarda "Muhammed", "Ebubekir", "Osman", "Ömer", "Ali", "Hasan", "Hüseyin" yazısı bulunur. (Resim 6).

Resim: 7

Resim: 6

Resim: 8

Uzun kenarı doğu-batı yönünde uzayan dikdörtgen planlı konak, düzgün kesme taşlardan iki katlı olarak inşa edilmiştir. Cephesi güneye yönlendirilmiş konağın

zemin katında, ortada bir hol, yanlarında ahır olarak kullanılan birer oda yer almaktadır. Beşik tonoz ve çapraz tonoz karışımı bir örtü ile örtülü olan holün iki

yanındaki birer ahır odası beşik tonozla örtülüdür. (Resim 7).

Birinci kata, güney cephedeki hol (eyvan) kapısının iki yanından taş merdivenlerle çıkılmaktadır. Birinci kat; ortada bir eyvan ve iki yanında birer oda düzenindedir. Eyvan ve odalar direkler üzerine düz damla örtülüdür. Güney cephede yuvarlak kemerli eyvan, kuzey cephede ortasından bir sütunla kemerli iki göze ayrılmıştır. (Resim 8). Birinci katın önünde taş konsollar üzerine oturan gezenek yer almaktadır. Konağın esas cephesi olan güney cephe, diğer cephelere göre daha süslüdür. Pencereilerin üzerinde ortada çarkı felek rozeti, bunun iki yanında köşeleri içe doğru yuvarlatılmış dikdörtgen panolar içersinde stilize rumi-palmet motifleri yer almaktadır. Bu kompozisyonun üzerine üçgen alınlıklar yerleştirilmiştir.

AHMEDE ABDO AĞA HAREM KONAĞI

Uzun kenarı doğu-batı yönünde dikdörtgen planlı iki katlı harem konağı, selamlık konağı ile birlikte düzgün kesme taşlardan 1924 yılında inşa edilmiştir. Cephesi güneye yönlendirilmiş konağın zemin katında, güney cepheden girilen ortada bir hol ve iki yanında birer ahır bulunmaktadır. Hol ve ahırlar direk örtülüdür. (Resim 9).

Zemin kat holünün kuzey duvarından bir merdivenle birinci kata çıkılmaktadır. Birinci kat, zemin katın planındadır. Ancak zemin kattan farklı olarak ortadaki hol güney cepheden kemerli iki göze ayrılarak eyvana dönüştürülmüştür. Eyvan ve yanlarındaki birer oda, zemin katta olduğu gibi ağaç direkler üzerine düz damlıdır. Güney cephedeki

eyvanın önünde, ağaç direklerle uzatılmış beş adet taş konsol üzerine oturan balkon bulunmaktadır.

Harem Konağı'nın batısı 1958 yılında beton ilavelerle genişletilmiştir.

Resim: 9

ASMAN KÖYÜ KÖY ODASI

Resim: 10

Birecik İlçesi Asman köyünde, Köy Camii'nin güney batısında köy odası olarak kullanılan Konak tipi bir yapıdır. Kitabesi yoktur. Ancak 19. yüzyıl

sonlarında inşa edildiği tahmin edilmektedir.

Uzun kenarı doğu-batı yönünde dikdörtgen planlı yapı düzgün kesme taşlardan tek katlı

olarak inşa edilmiştir. Giriş cephesi güneye bakan yapının batı kenarında bir eyvan ve eyvanın doğusunda büyük bir oda yer almaktadır. Eyvan ve oda ağaç direkler üzerine düz damlıdır. Odanın güneyde dört, kuzeyde dört olmak üzere toplam sekiz penceresi vardır. (Resim 10).

Eyvan ve odaların zemini yerden 1 metre kadar yüksekte olduğundan yapının güney duvarından bir merdivenle eyvan önündeki gezeneğe çıkılmakta, oradan da eyvana geçilmektedir.

Köyün en eski konutlarından olan bu yapı günümüzde harap bir vaziyette kaderine terkedilmiştir. Yapıda herhangi bir süsleme bulunmamaktadır.

ALAHACI KÖYÜ MEHMET EMİN DURAP KONAĞI

Resim: 11

Birecik İlçesi, Alahacı Köyü'ndeki iki katlı bu konağın zemin katı ahır, birinci katı ortada bir eyvan, yanlarda birer oda planındadır. Oda ve eyvanlar direkler üzerine düz toprak damlıdır. Birinci kata güney cephenin doğu kesimindeki taş merdivenle çıkılır. Kesme taşlardan inşa edilmiş olan yapıda herhangi bir süsleme yoktur. (Resim 11).

Yapı günümüzde harap ve terkedilmiş bir durumdadır.

Şırkav Halkoyunları Ekibi (2000)

ŞANLIURFA HALK OYUNLARININ DÜNÜ BUGÜNÜ

Şükrü ÜZÜMCÜ

Araştırmacı, Halk oyunları Eğitmeni ve Jüri Üyesi
ŞURKAV Genel Sekreteri

Her yanı tarih kokan, üzerinde yaşadığı tüm medeniyetlerin izlerini taşıyan Şanlıurfa'mız folklorik açıdan zengin bir geçmişe sahiptir. Folklorumuzun önemli ve vazgeçilmez bir parçası olan halk oyunlarımız yöremizin bu zenginliğini günümüze taşımıştır. Hüzünler, sevinçler, savaşlar, barışlar, yakarışlar... Toplumumuzun acı-tatlı tüm renklerini yansıtan bir ayna olmuştur halk oyunlarımız. Geçmişimizi en doğal şekliyle nesilden nesile aktarır

kültürümüzü yaşatmamıza araç olmuştur. Her figürü geçmişimizin mirası, geleceğimizin sorumluluğudur. Bizlere düşen bu zengin ve eşsiz kültür mirasımızı hak ettiği şekilde taşımak, bugüne kadar emeği geçen herkese layık olmaya çalışmaktır. Ancak bu şekilde halk oyunlarımız gerçek yerini alacak, sonraki nesillere de aslına uygun olarak aktarılacaktır.

Halk oyunlarımızı yaşatmak, tanıtmak ve sevdirmek adına kurumlar ve kulüpler arası halk oyunları yarışmaları düzenlenmektedir. Uzun yıllardan beri gerçekleştirilen bu organizasyonlarda değerlendirmeyi sağlayacak kriterler mevcuttur. Elbette ki olmak zorundadır. Ancak bu kriterler zamanla oyunların önüne geçmiş ve özünü zorlar bir hale gelmiştir. Tabii ki uygulamalardaki eksiklik ve başarısızlıkların da payı çok büyüktür. Amacı halk oyunlarımızın yaşamasını, sevilmesini, toplum arasında birlik ve beraberliği sağlamak olan yarışmalar, oyunlarımızı yozlaştırmaya, kısırlaştırmaya ve özünden saptırmaya başlamıştır. Bu anlamlı kültürü dejenere eden olumsuz bir faktöre dönüşmüştür.

Yarışmalar için kriterlere uygun, sınırlı sayıda oyunlar seçilmiştir. Her yarışmada aynı

oyunlar sergilenmeye başlanmıştır. Bu oyunların dışında kalan oyunlarımız ise unutulmaya terk edilmiştir. Yarışmalar için belirlenen oyunların da özüne uygun olarak sergilendiğini söylemek mümkün değildir. Dereceye girme uğruna yapılan değişikliklerle, oyunlarımızın figür zenginlikleri yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamıştır. Halk oyunları topluluklarının sadece birlik ve beraberliğine, mimik ve jestlerine bakılarak yapılan değerlendirmeler, bu sonun başlangıcı olmuştur. Halk oyunları eğitmenlerinin yöre tavrını, figürünü, özünü, oyunun ritmini dikkate almadan yaptıkları çalışmalar, yarışmalarda kabul görmüş, hatta ödüllendirilmiştir.

Aynı yarışmada aynı oyunun dejenere edilmiş birbirinden farklı birkaç değişik şeklini görebilmekteyiz. En bilinen, mahallinde oynanan oyunlarımızı tanımak bile güçleşmiştir. Giderek artan bu yozlaşmalar halk oyunlarımızın geleceği açısından endişe vericidir.

Tüm olumsuzlukların sebebi elbette ki sadece yarışma kriterleri, değerlendirme yapan hakemler ve halk oyunları eğitmenleri değildir. Bu faktörler bir denetim boşluğunun doğurduğu sonuçlardır. Bu nedenle yarışma düzenleyen kurumlar bu konuya eğilmeli, Halk oyunlarının özünü kaybetmeden yaşatılmasını sağlamalıdır.

KILIÇ-KALKAN (DÖRTLÜ DEĞNEK) OYUNU

Kılıç-Kalkan Oyununun Doğuşu ve Değneğe Dönüşü:

Şanlıurfa'nın 1920 yılındaki Kurtuluş Savaşı'nda, düşmanı topraklarımızdan atan çetelerin başarılarını kutlarken davul-zurna eşliğinde kılıç-kalkanları ile oynadıkları bilinmektedir. Daha sonraları halk arasında yaygınlaşmaya başlayan, Kılıç-Kalkan mahalli düğünlerin vazgeçilmez oyunu haline gelmiş ve her mahallede bir oyun ekibi oluşmuştur.

Belli bir süreden sonra halk arasında tam anlamıyla

benimsenen kılıç-kalkan oyununda, kılıcın ağzı keskin olduğundan bir çok yaralanmalar olmuştur. Bu yaralanmalardan dolayı 1945'li yıllarda kılıç-kalkan oyununun mahallelerde oynanması yasaklanmış, sadece Halk Evlerinde oynanması sağlanmıştır. Kısa bir süreden sonra kılıç-kalkanın yerini değnek almış, oyunun ismi "Dörtlü Değnek" olarak değiştirilmiştir.

Bu oyunumuz dört kişiyle oynandığı gibi sahnenin durumuna göre altı veya sekiz kişiyle de oynanabilir. Oyunun içerisinde baştan sona kadar mertlik, yiğitlik kokar. Birinci kısmı

ağırlama, ikinci kısmı az hareketli, üçüncü kısmı harbi hareket, dördüncü kısmı düz hareket, beşinci kısmı ceng-i harbi olarak beş kısımdan oluşur. Oyunumuzun 1.2.3. ve 4. kısımlarında normal figürler yapılırken (birbirlerine göz dağı vermek) son kısımda ceng edilir.

O yıllarda kılıç kalkan oynayan ve halen hayatta olan Bedih BALIKÇIN, İbrahim İNANÇ ve İbrahim BARAK'la yaptığım sohbet, video çekimleri ve o dönemki kılıç-kalkan fotoğrafları bunu kanıtlamaktadır.

1945
Soldaki :Bedih Balıkçın
Sağdaki : İbrahim İnanç

1960 / Şanlıurfa Halk Evi
Soldaki : Bedih Balıkçın
Sağdaki : İbrahim Barak

2003 / Şükrü ÜZÜMCÜ

Kültür Bakanlığı HAGEM eski Daire Başkanı

Sayın Ahmet ÇAKIR'ın "Kılıç-Kalkan Unutuluyor" başlıklı yazıdan bir bölüm...

Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi (Çin, Lübnan, Tayvan, Libya, Romanya, Macaristan v.s.) ülkemizde de araçla oynanan birçok halk oyunu vardır. Bu tür oyunların içerisinde en önemli olanı ise kılıçla, bıçakla, kalkanla oynanan savaş oyunlarıdır. Hepimizin bildiği gibi İspanya'da ve diğer bazı ülkelerde savaş nitelikli halk oyunları festivalleri düzenlenmektedir. Bu festivallerde yalnız bıçakla ve kılıç-kalkanla oynanan halk oyunları sergilenmektedir. (Zakopene'de otantik halk oyunları oynandığı gibi).

Halk oyunlarımızı inceleyecek olursak, konusu ve oynanış biçimi itibarıyla oldukça çeşitli olduğunu, bu çeşitlilik içerisinde 40'ın üzerinde çeşitli araçlarla oynanan halk oyunumuzun olduğunu görürüz. Bu oyunların içerisinde kılıç ve kalkanla birlikte oynanan halk oyunlarının ayrı bir özelliği vardır.

Kılıç-kalkanla oynanan oyunların yaygın olduğu tahmin

edilmektedir. Bu ifade yeterince araştırma yapılmadığı için kullanılmıştır. Eğer araştırmalar bu konu üzerine yoğunlaştırılırsa tespit edilen dışında birçok yöremizde kılıç kalkanla oynanan oyunlar ortaya çıkacaktır.

Bu gün kılıç-kalkan oyunu denildiği zaman yalnız Bursa ilimiz aklı gelmektedir. Oysa Bursa'nın dışında birçok ilimizde kılıç-kalkan oyununun oynandığını görürüz. Tespitlerimize göre kılıç-kalkan oyununun oynandığı iller Şanlıurfa, Adana, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Kars, Muğla ve Yozgat'tır. Bu konuda araştırmalar yapıldığı takdirde illerimizin sayısı artacaktır.

Kılıç-kalkan oyunu bazı yörelerimizde yerini sopaya bırakmıştır. Örneğin Şanlıurfa'da oynanan dörtlü değnek oyunu gibi, Elazığ, Bitlis, Diyarbakır'da sopayla oynanan oyunlar haline dönüşürülmüştür. Hatta Trabzon'da oynanan bıçak oyunun, Erzurum'da oynanan Hançer Barı ve Köroğlu Barı eski zamanlarda belki de kılıç kalkanla

oynanıyordu.

Figür fakirliği çeken ülkeler, koreograflarını oyun yazmaya teşvik etmişler, yeni yazdıkları oyunları olmadığı halde (Folklor değeri olmayan) halk oyunları diyerek sahneye koymuşlardır. Bu oyunları, neredeyse bizim oyunlarımızla boy ölçüşecek hale gelmiştir. Az olan figürlerini çoğaltarak, ağır ritimli oyunlarını hızlandırarak, bu maharetli sanatçılarıyla alımlı ve seyredilebilecek hale getirmişlerdir. Bu olaya sahne sanatı gözüyle baktıkları gibi propaganda, tanıtım aracı olarak da bakmışlardır.

Halk oyunlarımız, Türk kültürünü yurtdışında dünyaya tanıtan en etkin aracımızdır. Halk oyunları uzmanlarına tek sözüm var. Olan oyunumuzu yaşatalım. Halk oyunu mu gösteri oyunu mu tartışmasını bırakalım. Kendi kültürümüze ihanet etmeyelim. Gelin halk oyunu olan kılıç-kalkan oyununu unutturmayalım. Var olanı yaşatalım.

Değeri Bilinmeyen Urfalı Bir Şair KIRATOĞLU EMİN

Mehmed Veysi DÖRTBUDAK

Öğretim Görevlisi, Celal Bayar Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Şanlıurfa, şiir, edebiyat, mûsikî gibi sanat alanlarında birçok sanatçının yetiştiği verimli bir kültür ortamıdır. "Urfa, doğunun önemli kültür merkezlerinden ve bugün bile "kendi olmak" bakımından önde gelen birkaç şehrimizden biridir." Bu sebeplerle şehir, ekol haline gelen Nabî'den başka daha yüzlerce âlim, şâir, sanatkâr, musikîşinas yetiştirmiştir. Urfanın bu münbit toprağından yetişen değerli şairlerden biri de Kiratoğlu Emindir.

Şairin hayatı hakkında yeterli bilgi elimizde mevcut değildir. 23 Ekim 1884, Perşembe günü doğar.(1)

Dedesi, Suruç ilçesine bağlı Harapsor Köyü'nden Urfa'ya gelerek Pınarbaşı Mahallesi Hızanoğlu Sokağı'na yerleşen ve Şih Kirat olarak tanınan Ahmed Efendi'dir. Aile peygamber torunu yani "Seyyid"dir. Babası Kiratoğlu Mahmud Efendi'dir. Annesi Fatma Hanımdır.

Rızvaniye Medresesinden yetişmiş, daha sonra bu medresede hocalık yapmıştır. Şâir Abdullah Edib ERDEM'in de hocasıdır.(2)

Askerlik yıllarını, Suriye cephesinde Şam'da yapar.

Mükerrem Hanımla evlenir. Doğan beş çocuğundan biri çocuğu hayatta kalır; Mehmet Kiratoğlu...

Adliye Baş Kâtipliği, öğretmenlik, Harran Tapu Sicil Müdürlüğü, gibi görevlerde bulunur. Son görevi sırasında kolu sakatlanır. İstanbul'a doktora gider. "Feryadnâme" adlı şiirini bu seyahatinde yazar.(3)

Kendi isteğiyle emekliye ayrılan şair, evinde yaşamaya başlar. Mehmet Kiratoğlu'nun anlattığına göre, bu yıllarda evinin yanındaki banyoyu işletir.

Altı aylık yatak çilesinden sonra 8/Ağustos/1934 tarihinde vefat eder.(4)

Rızvaniye Medresesi gibi devrinin Urfa'daki en iyi öğretim kurumundan yetişmiştir. Yaşadığı dönemde Urfa'da otuziki şair vardır. Şairimiz, şiir söyleyebilecek derecede Arapça ve Farsça bilgisine sahiptir.

Bedirzaman Mezarlığı'nda yanındaki Bediü'z-zaman Ahmed el-Hamedânî Türbesi yanındaki kümbette yatan Baba Müslüm adında bir kişiye bağlı olduğunu biliyoruz.(5) Şairimiz bu şahsın vefatından sonra kimseye bağlanmamıştır. Baba Müslüm, Kâdirî-Melâmîlerindedir. Kendisi de Melâmî meşrep bir yapıya sahiptir.

Kiratoğlu Emîn, Şevket, Zekâî, Râgıb, Nâcî, Hâlid, Âkif gibi şâirlerin şiirlerini tahmis etmiş, Şahab ve Edib

tarafından ise iki gazeli tahmis edilmiştir.

Divan'ı, Mevlidi ve Firâkıyye adlı üç eseri vardır.(6) Şiirlerinin dili ağır değildir. Zamanının aydın çevresinde rahatlıkla anlaşılabilen bir dil yapısına sahiptir. Zaman zaman halk söyleyişine yakınlaşan sade bir tarza sahiptir. Şiirlerinde deyimlere büyük yer vermiştir. Arapça ve Farsça ikili tamlamalar çoğunluktadır.

Ehl-i beyt sevgisi, yazılan şiirlerde kendini hemen hissettirir.

Mahalli unsurlara da yer vermeyi ihmal etmeyen Kiratoğlu, Urfa'yı ve Urfa'da geçen olayları şiirlerine konu edinmiştir. Mezar taşındaki "Urfa Şairi" unvanını alması bundan olsa gerektir.

Aruzu rahatlıkla kullanmıştır. Akıcı coşkulu bir anlatıma sahiptir. Genellikle zengin kafiyeyi ve tam kafiyeyi kullanmıştır. Çok az da olsa yarım kafiyeyi de kullanan Kiratoğlu'nun şiirleri ahenklidir.

Urfa'daki tarihi olaylara şiirlerinde yer vermiştir. Kar Destanı, Urfa'nın Fransızlarca işgal edildiğinde hainlikleriyle bilinen çeşitli kişiler (Hâ'in Basravi Hakkında), şehid olan zatlara yazılan tarihler, çeşitli yapılar (Mekteb-i Sanayi, Maarif Mektebi, hapishane, polis karakolu, Bozova (eski adıyla Yaylak) Hükümet Konağı, Şehbenderiye Camii ve şehirdeki yapılar hakkında yazılan şiirler **Urfa tarihi için yapılacak olan çalışmalarda ışıktutacak** eserlerdir.

Ne yazık ki şairimizin adını hatırlatmayacak Kıratlar Sokağı hariç hiçbir mekana, kültürel yapıya, okula adı verilmemiş, adeta unutulmaya mahkum edilmiştir. Mezartaşına dahi küçücük bir tabela asılmamış, ancak torunu Bekir Kiratoğlu'nun gayretleriyle bizim danışmanlığımızda 2005 yılında mezar taşı yenilenmiş, günümüzün büyük hattatlarından Mehmet Memiş kitabeyi Osmanlı Türkçesiyle yazmış ve Urfa'daki tarihi eserlerin restorasyonlarında büyük emeği geçen Mahmut Elihoş beyin gayretleriyle Kabir taşı klasik Urfa mezartaşları formunda yeniden hazırlanarak adeta anıt mezar haline getirilmiştir. Dergimizin Urfa'nın Kurtuluşu günlerine denk gelen ilk sayısı olması hasebiyle şairin Urfa'nın Kurtuluşunda şehid olan Abdülhamid-i Ercişî hakkında yazılan tarihi birkaç şiirini buraya alıyoruz. İnşallah bu tarihten sonra Urfamızın bu kıymete haiz şairine yetkili kişilerimizce fazlasını demiyoruz, hak ettiği değeri vererek adını yaşatacaklarına inanıyoruz.

TÂRİH-İ ŞEHÂDET-İ ABDÜLHAMÎD-İ ERCİŞİ DER MÜSÂDEME-İ FRANSIZ BE-BİLÂD-URFA

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

Kadri 'âlî bir misâfir geldi ey medfen sana
Fî sebîlullâh cihâd eyler iken oldu şehîd

Hançer-i a'dâ ile buldu hayât-ı sermedî
Râh-ı dînde cân veren Ercişli genç 'Abdülhamîd

Rûh-ı pâki oldu yetmiş bin 'usâtın melce'i
Müjde vermişdir Habîb-i Hazret-i Rabbü'l-Mecîd

On iki imâm gelip yazdı **Emîn** târîh ana
Oldu maktûlen şehîd sad hayf ü vâh Abdülhamîd
1338 -1920

MUSTAFA KEMAL PAŞA HAZRETLERİNİN MEDHİNİ MUTAZAMMIN ESER-İ İNTİBÂH

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

Budur ahvâl-i 'âlem gâhi şâdî gâhi mâtemdir
Ne mümkün dâim olsun bî-gam ol kim nesl-i âdemdir

Fenâya yüz tutan kurtulmadı aslâ belâsından
Ki bir sâ'at ferâh yağmışdır anda bin yılı gamdır

Ne şeyden neş'et eyler ol gamın aslın tefekkür kıl
Bu sırrın keşfi ancak ehl-i 'irfâna müsellemdir

Cihânda her ne kim matlûb edip ârzû kılur insân
Murâd üzre ana vâsil olursa şâd ü hurremdir

Velâkin ol murâd u maksadından nâ-ümîd olsa
Yeri cennetse de ol yer ana 'ayn-ı cehennemdir

Bizim de şimdilik âmâlimiz yâ ma'sere'l-İslâm
'Adûdan intikâm almak kamu şeyden mukaddemdir

Edince istifâde hasmlar harb-i 'umûmîden
Dediler vakti geldi fırsatın kim işte bu demdir

Kamusu göz dikip turmuş bilâd-ı Âl-i 'Oşmâna
Niçin göz dikmesinler çünkü bir hâk-i mücessemdir

Kör olsun bu mukaddes yerlere hâin bakan gözler
Sonunda bu hıyânetle hacîl olmak musammemdir

Bunun her zerresi ecdâdımız kanıyla yoğrulmuş
Kolay bir lokma mı sandın bu bir emri-i mu'azzamdır

Ümîdin kes yedirmezler sana bu lokmayı zîrâ
Bununçün şark ü garb İslâmîyânın dîdesi nemdir

'Umûmun kible-gâhı ya'ni taht-ı Âl-i 'Oşmânî
Size mi ey 'aduvullâh sanursuz kim müsellemdir

Uyur mu zann edersiz bizleri cümle müheyyâyız
Bizim dil-hânemiz "**Nasrun mina'llâh**" üzre muhkemdir

Gelin yâ ma'sere'l-İslâm açılmış bâb-ı cennetler
'Adûdan intikâm almak bugün her şeyden akdemdir

Şehâdet rütbesinden gayrı yokdur rütbe-i bâlâ
Cinân içre refiki ehl-i beyt-i fahr-ı 'âlemdir

Uyanmış Mısır u Hindistân Buhârâ Hîve Türkistân
Ayaklanmış bütün 'Urbân bu bir emri-i mu'azzamdır

Rizâ-yı Hakk'a da'vetle kıyâm ettirmek insânı
Kemâl Paşa gibi bir zât-ı vâlâya müsellemdir

Ne himmetdir bu himmet kim ser-â-ser kaplamış dehri
Ki bir zât-ı hamîyyet-perver erbâb-ı müfahhamdır

Zuhûr etdi cihânda Mehdî-i sâhib-zamân-âsâ
Anınçün şübhe yok ya Hızr'dır ya Hızr'a hem-demdir

Ebâ Müslim gibi sâhib-hurûc oldu şecâ'atle
Üsâra-yı 'umûmi zahmına gûyâ ki merhemdir

Semâ-yı gaybdan sanki nüzûl etdi Mesîh-âsâ
Hayât-efzâ-yı 'âlem hem dem-i 'Îsâ'ya mahremdir

Bi hamdillâh bugün çeşm-i cihân bir Kahramân gördü
Zekâda İbn-i Sînâ kuvvet-i bâzûda Rüstem'dir

Ne gayretidir bu gayret kim demişdir Nutk-ı pâkinde
Esâretten halîfe hazretin kurtarmak elzemdir

Sitanbûlu esâretten rehâ-yâb etmedir fikri
Vücûdu 'âleme cân-bahş gûyâ rûh-ı 'âlemdir

Ümîdim var uyar tedbîrine takdîri Mevlânın
Ki kalbim "İnneme'l-a'mâlû bî'n-niyât" a muhkemdir

Vücûd-ı pâkini yâ Rab belâlardan emîn eyle
Ki beyne'l-müslimîn ol zât-ı 'âlî gâyet elzemdir

İlâhî başımızdan sâyesin dûr etme ol zâtın
Kim ânın sâyesi derd-i dil-i İslâma merhemdir

Murâd üzre 'adû-yı bed-likâdan intikâm alsın
Kemâl üzre şeref bulsun ki bir zât-ı mükerrerdir

Bugün arz u semâ turdukça nâmı pâyidâr olsun
Ki bir 'âli-tebâr ehl-i fitan pâşâ-yı a'zamdır

Hudâ şemşîr-i nusretle muzaffer eylesin anı
Denî düşmânı kahr etmek ana ancak müsellemdir

Demâdem sâye-i peygamberîde kâm-yâb olsun
Ser-â-ser 'âlem-i İslâm anınla şâd u hurremdir

'Ulüvv-i şânını tahrîr **Emîn**'in haddi mi zîra
Kıratoglu anın evsâf-ı 'ulyâsında ebkemdir

DİPNOTLAR:

veysidortbudak@gmail.com.

(1) Mehmet Veysi Dörtbudak, *Kıratoglu Emin Divanı*, İzmir 2003, s. 200. Şanlıurfa Nüfus Müdürlüğü'nden aldığımız nüfus kaydına göre de Rumi 1301 (1885)tarihinde doğmuş ve 1320 (1904) tarihinde kütüğe kaydı yapılmıştır.

(2) S. Ahmet KAYA. *Urfa Şairleri*, Şanlıurfa 1998, s. 16; Bedri ALPAY. *Şanlıurfa Şairleri I*, Şanlıurfa 1986. s.37

(3) Ayrıntılı bilgi için bkz. Dörtbudak, *a.g.e.*, s. 18-20.

(4) Alpay, ölüm tarihini 1941 olarak vermiştir. Halbuki şairin oğlu 8.8.1934 olarak kesin tarih vermekte ve bu tarihle nüfus kaydı da biri birini tutmakta. Alpay, bu rakamı verirken, nüfus kayıtlarına göre 1941 yılında ölen Mahmut Kıratoglu'yla Emîn Kıratoglu'nun karıştırmıştır. Mahmut Kıratoglu'nun doğum tarihi de farklıdır.

(5) Baba Müslüm hak. bkz.Mahmut Karakaş, . Şanlıurfa Evliya ve Alimleri, Şanlıurfa, 1996, s. 99. Mehmet KIRATOĞLU'nun anlattığına göre Şairimiz Baba Müslüm'ün halifesidir. Bu mevzuda divanda herhangi bir bilgiye rastlayamadık.

(6) Ayrıntılı bilgi için bkz. Dörtbudak, *a.g.e.*, s. 22-25.

BİRECİK YEMEK KÜLTÜRÜ

Cuma KARATAŞ

İstanbul Lisesi Edebiyat Öğretmeni
Çocuk Edebiyatı Yazarı

Güneydoğu Anadolu yeme içme kültürü açısından küçük ayrıntılar dışında ortak özellikler gösterir. Baharat, et, bulgur ve acı biber güneydoğu yemeklerinde ortak özelliklerin başta gelen yönleridir.

Yemeklerin çeşitlenmesini ya da türlerini belirleyen o bölgede yetişen yiyecekler oluşturur. Bu bölgede yemekler, tahıl (buğday, mercimek) ve besicilik ağırlıklı olduğu için et yemekleri ve bulgursimit-mercimek ekseninde çeşitlenmektedir. Yazın ise patlıcan, kabak, biber ve domates yemek çeşitlerinin oluşmasında etkindir.

Sabah kahvaltısının; peynir, zeytin, pekmez ve nohut dürümü vazgeçilmez yiyecekleriydi. Zeytinyağı da kahvaltılarda olurdu. Ekmek bandırılarak yenirdi.

Çarşı lokantalarında genellikle sabahları mercimek çorbası içilirdi. Bunun yanında nohut dürümü, kavurma ve cartlak kebabı kahvaltılarının vazgeçilmez yemekleriydi. Buna kahvaltı

denilmezdi ama kahvaltı yerine yenilirdi. Sabah, fırından taze tırnaklı lavaş ekmek alınırdu. Her fırının yanında bir nohutçu olurdu. Ekmek ve nohut hemen hemen her kahvaltının temeliydi.

Öğle yemekleri genellikle geçiştirildiği için daha pratik yöntemlerle pişirilirdi. Yumurta ve patates pişirip yemek bunlardandı. Yumurta ıslak bir beze iyice sarılır.

Ateş közünün ya da sıcak külün içine konur. Bir süre beklenir. Sonra közün ya da külün içinden çıkarılır. Islak bez kurumuş, yanmaya başlamıştır. Bezin içinden yumurta çıkartılır. Kabukları soyulur. Dürüm edilir. Eğer varsa yeşil soğan ve maydanoz... O zaman ziyafet demektir. Patates de öyle pişirilir. O da ıslak bir beze iyice sarılır. Sonra közün ya da sıcak külün içine sokulur. Bir süre sonra çıkarılır. Yumurta gibi dürüm edilip yenir. Öğle yemekleri bazen de pilav-köfte ile yanında salatadan oluşurdu.

Ana yemek akşam yenilendir. Ağır yemekler akşamları yapılır. Boranı, içli köfte, diğer sulu yemekler... Genellikle çorba (mercimek, ayran, tıklıye, tarhana...), pilav ve sulu yemek (kuru fasulye, patates yemeği, boranı, kurutma yemekleri...) Yanında da salata yapılırdı. Haftada bir kez lahmacun, tavalalar (Arap, patates...), patlıcan kebabı... Yapma, zingil ve fetilden oluşmuş kızartmalar...

Çiğ köfte ise genellikle akşam toplantılarının, hamam eğlencelerinin vazgeçilmez yemeğiydi.

Bahar geldi mi yemek çeşitleri daha da renklenirdi. Kömeç (ebegümeçi), kuzukulağı, kenger, şillo ve adını anımsayamadığım birçok ot, mantar-keme... Su kıyılarında yarpuz, kazayağı...

Kömeç; ispanak gibi pişirilirdi. Pilavı yapılırdı. Diğer otların hem sulu yemeği hem de böreği yapılırdı. Mantar ile keme de öyle. Bağların (asma) taze dal uçları ile en lezzetli tene katması yapılırdı.

Hele sebze çıktı mı? Sadece patlıcan bile... Kahvaltıda; patlıcan közlemesi, saca basma; öğle yemeğinde; sövülme, akşam yemeğinde; patlıcan kebabı, doğrama, kızartma... Başka sebze gereker mi?

Kızartma yemekleri sık sık yapılırdı.

Asmaların uçlarından kısır yapılırdı. Kısırın yanında yarpuz yenirdi.

Uzun kış akşamları; kuru üzüm, kavrulmuş karpuz çekirdeği, pestil, dilme (kesme), fıstık gibi yiyecekler misafirlere ikram edilirdi.

Tatlı olarak nişe helvası, sütlaç, karsambacı, şıllık, baklava, katmer, kadayıf, sütlaç, zerde...

Hiçbir yiyecek dökülmez. Çiğköfte ertesi gün yağda kavrulup yenir. Yemekler buzdolabı olmamasına karşın bozulmazdı kalan yemeklerin hepsi tüketilirdi. Veya yemeğin kalanları ile ertesi gün başka bir yemek yapılırdı.

Ateş bile öyle iktisatlı kullanılırdı ki sıcak külü bile boşa gitmezdi. Ekmek yapılır, Ekmeğin

Çiğköfte

ateşinin közüyle patlıcan közlenir. Külü ile yukarıda andığım yumurta ve patates pişirilirdi.

KONUK YEMEKLERİ

Genelde konuklara evde ne varsa ona göre yemek yapılır. Birecik'te ev sahibi, konukları evin koşullarını zorlayıp en iyi biçimde ağırlar. Evin hanımları hangi işi yaparsa yapsınlar işlerini bırakırlar. Konuğu ağırlamak için kolları sıvarlar.

Borani

Genelde konuk yemeğinde çorba olarak mercimek, tarhana ve tıklıye olur. Bunun yanında içli köfte, borani yapılır. Eğer koyun, kuzu kesilirse kavurma yapılır. Duruma göre kuru ya da taze fasulye ile pilav da olabilir. Köylerde tavuk, hindi ve kaz kesilir. Haşlanan etler pilavın üzerine dizilir. Pilav; varsa firik ile yapılır. Yoksa pirinç ya da bulgur pilavı yapılır. Tatlı olarak da sütlaçtır.

Önce akşam yemeği yenir. Yatsıdan sonra tatlılar, fıstık, pestil, dilme, mısır patlatması, kavrulmuş kabak ya da karpuz çekirdeği yine sofraya kurularak verilir. Mısır patlatmanın bir başka adı da kavurgadır. Kavurga sadece mısırdan yapılmaz. Buğday kavurgası da yapılırdı. Kuru buğday tavaya konur, kavrulurdu. Çıtır çıtır yenir. Aynı biçimde bulgur kavurgası da yapılır. Bu, çocukların sevdiği bir yiyecektir.

Ayrıca hedik yapıp yenirdi. Buğday haşlanır. Haşlanmış buğdayın içine çerez içi, nar tanesi, baharat konur. Konuklara ikram edilirdi. Bazen içine toz şeker de konur.

Eğer konuklar gençlerden oluşuyorsa gecenin ilerleyen saatlerinde çiğköfte yoğrulur. Künefe, kadayıf pişirilir.

BAYRAM YEMEKLERİ

Ramazan bayramından birkaç gün önce "ramazan kahkesi" birkaç haftada tüketilecek oranda yapılırdı

Arife gününün bitiminde akşam sütlaç, zerde ve bayram yemeği hazırlıkları yapılır. Ramazan bayramı yemekleri et, kuru fasulye ve pilavdır.

Bayram namazından sonra evde bayramlaşma yapılır. Sonra sofraya oturulur. Hazırlanan kuru fasulye, pilav ve tatlıdan oluşan yemek yenir.

Bundan otuz-kırk yıl önce çevre köylerden namaz kılmak için kentlere gelenler de bayram namazından sonra köylerine gönderilmezler. Kentliler bu kimseleri evlerine yemeğe götürürler. Yemekten sonra köylerine yolcularlardı. Bu gelenek şimdi yoktur. Çünkü artık ne kente bayram namazına giden var ne de namaza gelenleri evlerine yemeğe çağırın...

Kurban bayramı yemekleri arasında kuru fasulye, taze fasulye ve bamya yemekleri yapılır. Pilavlar; nohutlu pirinç pilavı, etli pilavdır. Çorba olarak tıklıye çorbası kesinlikle yapılır.

Ağızçak

Ağızyumuk

İçlik köfte

DÜĞÜN YEMEKLERİ

Düğün yemeği, gelinin erkek evine getirilmesinden sonra verilen öğle yemeğidir. Bu yemek düğüne katılan tüm davetlilere verilir. Eş dost, komşu bu yemeğe davet edilir.

Genellikle koyun, koç kesilir. Ailenin zenginliği ve itibarına göre öküz de kesilir.

Yemek olarak kuru fasulye, pilav verilir. Pilavın üstüne et konulur. Pilavlar: Etlili pilav, pirinç pilavı, şehriyeli pilav...

Sulu yemek olarak kuru fasulye, taze fasulye, kaburga, kuzu içi, doğrama...

Tatlı olarak da zerde verilir.

Günümüzde düğün yemeği olarak çoğu kez lahmacun ve ayran verilmektedir. Yanında da maydanoz, yeşilbiber ve turp verilmektedir.

TAZİYE YEMEKLERİ

Ölü evine bir hafta kadar yemek yaptırılmaz. Sabah, öğle ve akşam yemekleri yakınları ve komşuları tarafından yapılır.

Taziye yerine gönderilen yemekler, yemek yaptıranın tercihine bağlıdır. Genelde aynı yemekleri yapmamaya özen gösterirler. Lahmacun, patlıcan kebabı, kebab çeşitleri, sulu yemeklerden kuru fasulye, borani, patates sulusu... köftelerden mercimek köftesi, domatesli köfte, yumurtalı köfte...

Tatlı olarak da kadayıf ve baklava olur.

YEMEKLE İLGİLİ MEKÂNLAR

Yemekler genellikle evlerin salonlarında yer sofrasında yenirdi.

Buzdolabının olmadığı dönemlerde yiyecekler varsa evin mağaralarında, zahire evlerinde saklanırdı. Bunlar yoksa avlularda bulunan kuyulara sarkıtılırdı. Böylece bozulması engellenirdi.

Yemekler genelde ocakta yanan ateşte pişirilirdi. Ocaktan maltıza, gaz ocağına geçildi. Gaz ocağından da tüplü ocaklara...

Kentlerde gaz ocağından önce maltız sonra gaz ocağı sonra da tüplü ocaklara geçildi.

Zahire evi:

Birecik'te, avlulu evlerde; zahire evleri vardı. Zahire evleri avlunun kuzeye bakan bölümünde olurdu. Bu odalar avlunun zemininde ya da

Doğrama

zeminden biraz aşağıda olurdu. Bir nevi bodrum gibi... Bazı eski evlerde kabaltı vardı. Kabaltının iki yanında küçük odalar vardı. Bu odalar zahire eviydi. Burası güneş almadığı için evin en serin bölümüydü. Yiyecekler ve kap-kacaklar bu soğuk mekânlarda saklanırdı.

Zahire evinde kurutma patlıcan, kabak ve biberler tavandan bir yere asılarak saklanırdı. Sarımsak, soğan da demet halinde tavana asılarak saklanırdı.

Çerkez kavunu, nar ve armut

Bostana

Acur Dolması

hevenk yapılarak tavana bir iple asılarak saklanırdı.

Zahire evinde ambar, petek, küp önemli saklama kaplarıydı.

Evlerde tabakların dizilmesi için tahtadan raflar vardı. Tabaklar bu raflarda dizili dururdu.

Mutfak:

Evin avlusunun bir köşesinde bulunur. Mutfak bir oda genişliğindedir. Mutfakta ocaklar bulunur. Ocakların üst tarafında bacalar vardır. Mutfakta kuyu da bulunur. Kuyunun yanında curun denilen küçük bir taş havuz olur.

Ambar:

Kapaklı bir sandık görünümündedir. Üsten kapaklıdır. Büyükleri bir ton buğday alacak kapasitede olur. Daha küçükleri de vardır. İçine buğday, arpa, mercimek konur. Üst kapağı buğday konulduktan sonra kapalı tutulur. Ambarın alt yanında bir buğday almak için bir kapak bulunur. Kapağı kaldırdığında buğday akmaya başlar. İstedik kadar alırsın. Sonra tekrar kapağı kapatırsın.

Petek:

Petek dikdörtgen biçiminde, dik konulan büyük dolaplardır. Kimisi tek bölmeden oluşur kimisi iki bölmeden oluşur. Ambarlara mercimek, bulgur ve simit (ince bulgur) konur. Peteklerde de ambar gibi alt tarafta bir kapak bulunur. Kapak kaldırılarak istenilen kadar bulgur ve simit alınır. Sonra kapak yine kapatılır.

Küp:

Her boy küp bulunur. Küplerde turşu, pekmez, salça, reçel, tereyağı saklanırdı.

Tel dolabı:

Zahire evlerinin vazgeçilmez

eşyalarından biri de tel dolaptır. Buzdolabının olmadığı zamanlarda ekmek ve yiyecek saklamak için kullanılır. Bazıları çift bölmelidir. Üst ve alt katı vardır.

Bakır kaplar

Evlerde mutfak malzemeleri; tencere, tepsi, tabak, çatal ve kaşıklar bakırdandı. Yılda bir kez tabaklar kalaylanırdı. Kalaycı denilen zanaatkârlar kasaba ve köylere sonbahar mevsiminde gider, kapkacakları kalaylardı. Kalaycı kapları kalaylarken en yakın evlerden birisi yemek yapıp kalaycılara verirdi. Kalaycı da yemek getirilen kapları ücretsiz kalaylardı. Bu iş için zaman zaman yemek taşınan kapların abartıldığı da olurmuş.

Kalaycının biri bir semte gidip tezgâhını sokağın bir köşesine kurmuş. Öğle yemeği zamanı... Bir kadın kalaycılara yemek getirmiş. Ancak bir avuç yemeği kocaman

Tepsi Kebabı

bir tepsi, bir sini ve bir tencereye koymuş. Adettendir ya kalaycı da bunları ücretsiz kalaylayacak. Kalaycı bir getirilen yemeğe bir de kaplara bakmış. Yemek getiren kadının kurnazlığını sezmiş. O da kocaman tepsi, tencere ve sinin sadece yemek konulan bölümünü kalaylamış

Fırın:

Şehir ve kasabalarda üç dört yüz metre aralıklarla fırınlar bulunur. Bu fırınlarda tırnaklı ekmek, lavaş ekmek yapılır. Ekmek pişirmenin yanında yemeklerin bazıları da bu fırınlarda pişirilir. Lahmacun, patlıcanlı tepsi kebabı, börekler, semsekler, patlıcan – biber - domates közleme, tavalı... Fırıncılar komşularının, kendi müşterisi olanların yiyeceklerini pişirirken para almaz. Tabi lahmacun hariç...

Sukabağı yemeği malzemeleri

KIŞ HAZIRLIK

Kış hazırlıkları yaza doğru firik ile başlar. Buğday başakları tanelerinin içini doldurdukları ama saplarının yeşil olduğu günlerde köylerde firik ütme imecesi yapılır. Birkaç aile toplanır. En iyi buğday başaklarının bulunduğu tarlaya gidilir. Buğdaylar orak ya da tırpanla biçilir. Ateş yakılır. Ateşin üstüne yeşil saplı buğdaylar atılır. Bir süre ateşte kalırlar. Ateş geçince buğday başakları toplanır. Bu işleme buğday ütme denir. Sonra başaklar elle ovularak içindeki taneleri çıkarılır. Bu ütölmüş buğdaylara firik denir. Firikler güneşte bir iki gün bırakılarak kurutulup zahire evine konur.

Yazın sonlarına doğru buğdayların harmandan pazara çıktığı günlerde zahire hazırlıkları başlar. Buğdaylar evin bir sonraki yaza kadar kullanacağı miktara göre hesaplanır. Bu hesabın içinde un, bulgur, simit ve yarma vardır. Buğdaylar pazardan ya da yetiştiriciden alınır. Buğdaylar temizlenir. Un için ayrılan buğdaylar ambar denilen büyük dolaplara konur. Ambarlar bir tona kadar buğday alabilir.

Bulgur ve simit için ayrılan buğdaylar önce yıkanır. Sonra hille denilen kocaman kazanlarda kaynatılır. Kaynatılan buğdaylara hedik denir. Kaynatılan buğdaylar beton damlarda güneşte kurtulur. Sonra devliplere (bulgur imalathanesi) gönderilir.

Kaynatılıp kurutulmuş buğdaylar devliplerde çeşitli işlemlerden geçirilerek bulgur ve simide (ince bulgur) dönüştürülür. Bulgur ve simitler evlerde ya yüklükte buğdayların yanına konur ya da petek denilen saklama kaplarına konulur. Petekler iki bölümden oluşur. Bu bölümlerin birisine bulgur diğerine simit (ince bulgur) konulur. Bazı evlerde birden çok petek bulunur.

Yarma için ayrılan buğday yıkanır meder denilen büyük taş silindirlerin bulunduğu yerde kabukları soyulur. Sonra onlar da ambarlarda yerini alır.

Mercimek, nohut, piriç de kışlık olarak alınan yiyeceklerdir. Mercimeklerin kabukları soyulup el değirmenlerinde çekilerek iki parçaya ayrılır ve hafifçe yağlanıp peteklere konulur.

Zahire işi bitince sıra kurutmalara ve salçaya gelir. Bu işler sonbaharda yapılır. İyice ucuzladığı zamanlarda patlıcan, biber, domates, semizotu pazardan alınır evlere getirilir. Halden, bostanlardan evlere durmadan biber, domates, patlıcan, kabak, acur, kıllı acur taşınırdı.

Evlerin tümünde bir kışa hazırlık telaşı başlar. Komşular çoğu kez bu işleri birlikte yaparlar. İmece usulü her gün bir evin dolmalıkları (biber patlıcan, kabak ve acur) oyulur. Biber ve domatesler salça makinesinde çekilir, kaynatılır büyük leğenlerde damlarda; güneşte koyulaşması beklenir. İstenilen kıvama gelen salçalar küplere konulup zahire evine kaldırılır. Domates, biber, patlıcan büyük büyük doğranır damlarda tepsiler içinde kurutulmaya bırakılır. İyice kuruyan sebzeler evlerde kaplara konulup zahire evindeki yerine kaldırılır. O evin işi bitince hep birlikte başka bir eve geçilir. İşler imece usulü yapılır.

Alınan sebzeler 300-400 kiloya kadar çıkardı. Bazı evlerde 500 kg biber alındığını söylerler. Bu evin tüketimine ve varlığına göre

değişir.

Domatesten salça çıkarılır ve kurutmaya yapılır.

Biberden (Özellikle kırmızıbiber) kurutma, dolmalık kurutma, biber salçası, pul biber, toz biber yapılır.

Patlıcandan kurutma, dolmalık kurutmaya yapılır.

Acur ve kıllı acurdan dolmalık kurutma yapılır. Semizotu kurutulur. Kurusundan kışın yemek ve salata yapılır.

Birecikte evlerin çatısı olmayıp düz damdır. Bu damların üstü eylülde kırmızıya boyanmış gibi görünürdü. Kurutmalar, salçalar, dolmalıklar gri beton ve taş evlerin damlarını, duvarlarını kırmızılarla süsler.

Yeşilbiberler de ucuzladığı zamanlarda alınır. Evlerde turşu basılırdı. Boy boy küplere turşu basılır, kışın çıkarılıp yenir.

BAĞEVI-GABYA

Bağ evleri şehir dışında asma bahçelerinde yapılan briket ya da kerpiç ile yapılan evlerdir. Bazıları tek kat olduğu gibi bazıları iki katlıdır. Asma bahçelerinin içindedir. Yaz gelince bir çeşit yayla geleneği sayılan bağ evine gidilir. Genellikle üzümler olgunlaşmaya başladığı günlerde gidilir. Bağbozumu bitene kadar bağ evinde kalınır. Eylül sonu, ekim başına kadar bağ evlerinde kalınır.

Bazı aileler bağ evlerine temmuz ayında giderler. Tüm aile bağ evine taşınır. Kışlık yiyecekler burada hazırlanır. Dolmalıklar, salçalar, burada hazırlanır. Kuru biber burada hazırlanır.

Gabya bir çeşit kavun ekme biçimidir. Fırat kıyısında kumlu yerlere ekilir. Bu kavunların özel bir ekme biçimi vardır. Diyarbakır karpuzları da böyle yetiştirilir. Yarım metre boyunda otuz santim genişliğinde çukur kazılır. Bu çukurun dibine kavun çekirdeği gömülür. Kavun fidesi topraktan çıkınca etrafına kum doldurulur. Bu işlem çukur toprak yüzeyle aynı hizaya gelene kadar sürer. Böylece

kavunun kökleri derinde olur. Gür bitkisi olur. Bu gür bitkinin büyük de kavunları olur. "Kayba kavun" ekme yöntemi Birecik'te görülür. Birecikli Fırat'ın karşı yakasında eskiden Küçükada denilen mevkide böyle kayba kavun ekerlerdi. Kavunlar topraktan çıkıp tevekler kelek vermeye başladığı günlerde bostanlarının başına büyük çadırlar ya da çardaklar kurarlar. Kısa zamanda bu çadırlara aileler taşınır. Küçükada denilen yerde yüzlerce beyaz çadırlar kurulurdu. Şehrin bir kısmı buraya taşınırdı.

Kışlık hazırlıkları burada da yapılırdı. Kuruluklar, salçalar, kuru biberler burada hazırlanır. Kavunlar bozulunca herkes evlerine dönerdi.

ŞIRA ÇEŞİTLERİ

Bağlar eylül başlarında bozulmaya başlar. Şehirlerde bağları olanlar temmuz-ağustosta bağlara taşınır. Üzümler toplanır. Kuru üzüm yapılacaklar önce kesilip belli işlemlerden geçirilerek bağ aralarına kağıt üzerlerine serilir. Kuruması beklenir. Kuruyunca çöpleri ve bozuk olanları atılır. Evin ihtiyacı kadar alınıp zahire evine konur. Kalanı da satılırdı.

Kuru üzüm işi bitince sıra pestil, dilme, pekmez ve sucuk, tarhana, sirke yapmaya gelirdi.

Üzümler bağlardan kesilir. İyice yıkanır. Curun denilen büyük havuzlarda ezilerek suyu çıkarılır. Üzüm suları kocaman şıra kazanı (hile) denilen kazanlarda pişirilir. Evlerin ihtiyacına göre dilme, muska, sucuk, bastık (pestil), tarhana, sirke, pekmez yapılır.

Şıra işi de imece ile yapılırdı. Komşular bu işleri birlikte ve aynı anda yapardı. Damlar bu kez turuncuya yakın pestil sürülmüş bezlerle süslenirdi.

Pestil, kesme, kuru üzüm, ceviz, fıstık zahire evinde şıra sandığına konulup kışa kaldırılırdı. Kuru üzüm çok olduğundan bazen başka yerde saklanırdı.

Sucuk:

Şıra ocakta hille kazanlarda kaynarken sucuk yapılır. İplere (uzunluğu ortalama 50 cm) ceviz içi, fıstık içi, badem içi iğneyle ya da çuvaldızla delinerek dizilir. Sucuk ipi sağlam olmalıdır. İçler, düzenli aralıklarla iplere dizilir. Sonra içlerin sıralandığı bu ipler birkaç dalı olan temizlenmiş ağaç dalına bağlanır. Bu dal ve bağlı olan ipler kaynayan şıra daldırılıp çıkarılır. İpler ve içlerin üzeri şıra ile kaplanır. Bir süre kaynayan kazanın üzerinde bekletilir. Şıralar ipe ve içlere iyice yapışır. Bir daha şıraya batırılır. Çıkarılır. Bu işlem birkaç kez tekrarlanır. Her batırmada ip ve içlerin üzerinde bir kat daha şıra yapışır. Bu dört beş kere tekrarlanır. İpin ve içlerin üzerini yarım santim kalınlığında şıradan oluşan bir örtü kaplar. Şıralar dökülmeyecek kıvama gelene kadar kazanın üzerinde bekletilir. Sonra dam üstlerine çıkarılarak güneşte kurutulur. İyice kuruyunca nişasta serpilerek şıra sandıklarına konur.

Sucuklar kullanılan içlere göre adlandırılır. Ceviz sucuğu, fıstık sucuğu, badem sucuğu...

Pestil (Bastık):

Üzüm suyu şıra kazanında ya

da hile de (büyük kazan) kaynamaya başlayınca nişe suda eritilerek kaynayan şıranın içine dökülür. Bir aletle durmadan karıştırılır. Bu işlem şıra iyice sarılaşınca kadar sürer. Kıvamına gelince ateş söndürülür. Bazıları bu sırada gülkurusunun kaynatılmış suyunu da hazırlanan şıraya katarlar, karıştırırlar.

Damlara pestil için hazırlanan temiz bezlerden oluşan örtüler serilir. Pestil için hazırlanan kıvam kovalarla damlara çıkarılır. Hazırlanan bezlerin üzerine dökülür. Bir kişi elinde pestil malası ile iyice bezin üzerine yayar. Bu işi herkes yapmaz. Sürekli bu işi yapan ustalaşan kadınlar yapar. Şırayı beze çok ince yaymak ustalıktır. Ne kadar ince yayılırsa pestil de o oranda ince ve kaliteli olur. Birkaç gün damda kalır. İyice kurur. Kuruyunca pestiller bezden soyulur. Soyulma işinde pestile zarar vermemek için bezin altı ıslanır. Böylece pestil daha kolay çıkar.

Muska:

Boyuna asılan muskaya benzediği için bu adla anılır. Bezden soyulan pestil daha kurumadan 5-10 santim eninde 20-30 santim uzunluğunda kesilir. Badem, fıstık ve ya ceviz küçük parçalar haline getirilir. Üzerine karanfil, tarçın, iyice ezilerek üzerine dökülür. Yaş pestil şeridi bu için üzerine üçgen biçiminde sarılır. Uçları açılmaması için şıraya batırılarak kapatılır. Böylece muskaların açılması önlenir. Muskalar birbirine yapışmaması için aralarına nişasta konur. Bir tahta kutu (ölbe) içine dizilerek şıra sandığına konur.

Kesme(dilme):

Hazırlanan şıra sıcak sıcak 5-6 santimetre yüksekliğindeki sinilere dökülür. Siniler güneşte kurutulur. Katlaşmaya başlayınca baklava dilimi ya da kibrit kutusu büyüklüğünde bıçakla dilimlenir. Dilimler sinilerden çıkarılarak temiz bir yerde iyice kuruması sağlanır. İyice kuruyunca üzerine nişasta dökülerek şıra sandığına

konur.

TURŞU KURMA

Turşu yapmak bazı yerlerde turşu vurmak, turşu basmak ya da turşu kurmak olarak adlandırılır.

Turşular genellikle sonbaharda basılır. Biberlerin ucuzladığı, bostanların bozulmaya başladığı zamanlarda yapılır. Çarşıdan mahra mahra yeşilbiber alınır. Biberin yanında hıttta (bir tür acur) alınır. Kavunların bazılarının küçük kelekleri tatlıdır. Bu tatlı keleklerin tazeleri alınır. Alınan malzemeler iyice yıkanıp temizlenir. Biberler ortalarından biraz dilinir.

Küp temizlenir hazırlanır. Turşu için yeşil büyük küpler kullanılır. Küpün en altına acur (tatlı kavun keleşi) konur. Onun üzerine hıttalar konur. Bolca sarımsak soyulur. Üzerlerine soyulmuş diş diş sarımsaklar dökülür. Üzerine bolca tuz ya da limon tuzu dökülür.

En üste biberler konur. Küp ağzına kadar sirke ile doldurulur. Üzerine yassı büyük bir taş konur. Bu taş malzemeyi iyice bastırır. Küpün ağzı bir bezle bağlanarak kapatılır. Yaklaşık bir ay beklenir.

Diğer Hazırlıklar

Bu işler bitip de hala güneşin sıcaklığının devam ettiği günlerde kadınlar şehriye döker. Önceleri şehriye hamuru hazırlanır. Sonra komşu kadınlar çağrılarak hep birlikte elle şehriye yaparlardı. Bu iş damlarda, avlularda yapılırdı. Hazırlanan şehriyeler hemen orada kurutulmaya bırakılırdı.

Bazı yerlerde kışa girmeden reçeller de yapılırdı. Su kabağı, patlıcan, kayısı reçeli bazılarıdır.

Ayrıca sumak ekşisi ve nar pekmezi çıkarılır.

Kasım ayında zeytin toplanır. Zeytinlerin yeşil olanlarından piyazlık yeşil zeytin salamurası yapılır. Siyah zeytinlerden kahvaltılık hazırlanır. Ayrıca zeytinler masmanalara verilerek zeytinyağı elde edilir.

Yağmurlarla birlikte artık evler kışa hazırdır...

ÇİĞKÖFTEMİZ

M.Hulusi ÖCAL'a Sevgilerimle..

Yoğurmasını, yemesini bilene
Bir göz ziyafeti, bir hayat iksiri
Bir damak lezzetidir; çiğköftemiz!..
Usulünce yoğrulmayan,
Sofraya oturmasını bilmeyen nadana
Cevr ü cefadır; çiğköftemiz!..

Eti çındırsız, bulguru gevrek
İsodu, frenksuyu biribirine denk
Tuzu, baharatı hemahenk
Bir de,
Soğanı, sarmısağı, maydanoz ile nanesi
Kız saçığı gibi tel tel doğranmışsa eğer
Yenilmeğe hazır, sağlığa muindir; çiğköftemiz!..

Acelecidir;
Doyumluk değil, tadımlıktır.
Hazırlanışında, yoğurulduğunda, taamında
Kısaca, herşeyinde adabı, erkânı
Zamanı, mekânı vardır.
Muhabbet aleminde, sevgiye
Ebedi dostluklara (- Merhabadır!..) çiğköftemiz!..

Fazla ekmek istemez,
Ayransız da sofraya gelmez,
Her yoğuran da, hakkını veremez.
Gönül telinden çalan ustaya, yiyeceğe ahababa
Ferahfezadır; çiğköftemiz!..

Rastgele leğende yoğrulmaz,
Çatal, kaşık da istemez
Aç gözlü insan doyurulamaz ...
Acısı hoş, hem leziz
Her maddesi kendine özgü, hışırısı bol
Yenirken bile edep ister; çiğköftemiz!..

Etlisi, frenklisi, mercimek ile yumurtalısi Biribirine
kardeşirler.
Herbirinde ayrı tad, ayrı ayrı nefaset vardır.
Hele nar pekmezli kıyması
Yufka ekmeğin kuruşu ile kaşıklandığında Saray
yemeklerini kışandırır; çiğköftemiz!..

Nazlı bir kız, taze bir gelin gibi fettan
Yeşile kucak açar, yeşil yeşil takar, takıştırır; Çekicidir,
cezbeder, davet eder
Sofrada, yemekler arasında hemen farkedilir,
Mağrur değil, onurludur; hemen vuslat ister.
Yeri doldurulamaz,
Kendini unutturamaz çiğköftemiz!..

Yalnızlıktan hazzetmez,
Kendinden başka rakip bilmez
Turp, has, hardal, kuzukulağı, pırpırım
Nedimelik için yarışır;
Meyveleri de dizim dizim dizdirir sofraya...
Acısından, bulgurundan, hışırından sağlık fıskırtır
çiğköftemiz!..

Sofralarımızın serfirazı
Kırk türlü yemeğin anası,
İkramların en alâsı
Urfalının yemekler içinde (Besmelesi),
Sevdası gururudur; çiğköftemiz!..

Sinilerdeki sihri, görkemli ahengi
Bir de ev sahibinin güler yüzü, tatlı sohbeti
Ehl-i dili, yaranı, mihmanı neşeye boğar.
Anılar tazelenir, geçmişe yolculuk başlar
Gönülden gönüle yol olur;
Taht kurdurur; çiğköftemiz!..

Dost meclislerinde aranır.
Sıra gecelerimizin vazgeçilmeyen unsurudur.
Neşeli muhabbetlere, hazlara vesiledir; çiğköftemiz!..

Yüzyılların ötesinden gelen mazisi,
Şaşaalı efsanesi,
Yirmiye yakın eczası ile
Dertlere deva, sağlık garantimiz
Hem gururumuz, hem itibarımızdır.
Zümrüt yeşili tarlalarımızda yetişen
Yakutlar değerinde kırmızı gelinciktir,
Kültürümüzün elçisi, şehrayinidir; çiğköftemiz!..

A.Naci İPEK

ŞANLIURFA VALİLİĞİ

RESTORE EDİLEN

KÜRKÇÜZADE MAHMUT NEDİM EFENDİ KONAĞI'NDA

KURTULUŞ MÜZESİ KURUYOR

**1920'de dedelerimiz canlarını verdiler,
Sizler geçmişteki hatıraları verin.**

**Kurtuluş Savaşı Yıllarına Ait
Silah
Kıyafet
Mektup
Telgraf
Hatırat
ve benzeri malzemeler
müzedede sergilenmek üzere toplanacaktır**

ellerinde bu malzemelerden bulunan hemşerilerimiz
ŞURKAV idare merkezine teslim edebilirler

ADRES: ŞURKAV Hasan Padişah Cami Karşısı 1252. Sk. No:10 ŞANLIURFA

TLF: 0.414.215 65 27